

แบบเรียน
หมวดพระธรรมวินัย
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗
ของ กระทรวงศึกษาธิการ

สำหรับใช้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรียบเรียง

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

ด้วยกรมวิชาการ ได้จัดทำหนังสือแบบเรียนหมวดพระธรรมวินัย สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓

(คุณหญิงอัมพร มีสุข)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

แบบเรียนหมวดพระธรรมวินัย

ชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๗

กระทรวงศึกษาธิการ

สำหรับใช้ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรียบเรียง

พิมพ์ครั้งแรก ๓,๐๐๐ ฉบับ

(สงวนลิขสิทธิ์)

๙๐๖๕๖๒

๔/-

คำสั่งกรมการศึกษา

ที่ ๑๗๘/๒๕๑๕

เรื่อง ให้นำหน่วยพิมพ์และจำหน่ายศาสนภัณฑ์ (พ.จ.ศ.) จัดพิมพ์
และจำหน่ายแบบเรียนวิชาพระปริยัติธรรมสำหรับชั้น
ประถมศึกษาตอนปลายและชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ตามที่กรมวิชาการได้จัดทำแบบเรียนวิชาพระปริยัติธรรมสำหรับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย และชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยถวายให้เป็นภาระของ
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นผู้เรียบเรียง และ
อาราธนาพระธรรมปิฎก (สนิท เขมจารี ป.ธ.๕) กับให้ นายสิวิ เพ็ชรไชย
ป.ธ. ๕ เป็นผู้ตรวจ กรมการศาสนาได้ขออนุญาตกรมวิชาการให้นำหน่วยพิมพ์
และจำหน่ายศาสนภัณฑ์ (พ.จ.ศ.) เป็นผู้จัดพิมพ์และจำหน่ายแบบเรียนดัง
กล่าว บัดนี้ กรมวิชาการได้พิจารณาอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามที่ขอ

๑. ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่งเจ้าคณะรองที่ พระธรรมวโรดม
เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๕

จึงให้หน่วยพิมพ์และเจ้าหน้าที่ (พ.จ.ศ.) ดำเนินการจัดพิมพ์
และจำหน่ายแบบเรียนวิชาพระปริยัติธรรม สำหรับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย
และชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พร้อมทั้งให้คำลิสต์แก่ผู้เรียบเรียงตามระเบียบ
กระทรวงศึกษาธิการ

๕๕ ๕๕ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

ธีระ ธีระ

(นายเชอ สาริมาณ)

อธิบดีกรมการศาสนา

คำนำ

เนื่องด้วยกระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรประโยค
ประถมศึกษาตอนปลาย สำหรับพระภิกษุและสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติ-
ธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๑๔ แล้ว กรมวิชาการจึงได้จัดทำ
แบบเรียนหมวดพระธรรมวินัย สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ ขึ้น โดยรวมภาค
พุทธประวัติ ภาควรรณ และภาควินัยไว้ด้วยกัน

แบบเรียนหมวดพระธรรมวินัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ นี้ กรมวิชาการ
ได้ขออนุมัติกระทรวงศึกษาธิการ ถวายให้เป็นภาระของมหาจุฬาลงกรณราช-
วิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียบเรียงขึ้น และอาราธนาพระธรรม-
วโรดม (สนธิ เขมจารี ป.ธ. ๘) กับให้นายสวี่ เพ็ชรไชย ป.ธ. ๘ เป็น
ผู้ตรวจ หวังว่าหนังสือนี้ จะเป็นประโยชน์แก่พระภิกษุและสามเณรใน
โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตามสมควร

กรมวิชาการ

คำศัพท์อ้างอิงในแบบเรียน

อง. อ.	=	องค์คุณนิกายอุชถา (มโนรปฺรณ)
อง. จตุกก.	=	องค์คุณนิกาย จตุกกนิปาต
อง. ฉกก.	=	„ ฉกกนิปาต
อง. ติก.	=	„ ติกนิปาต
อง. ทุก.	=	„ ทุกนิปาต
อง. ปญจก.	=	„ ปญจกนิปาต
อง. สตุตก.	=	„ สตุตกนิปาต
อภิ. วิภังค.	=	อภิธมฺมปิฎก วิภังค
อุทาน.อ.	=	ขุททกนิกายอุชถา อุทานวณฺณนา (ปรมตฺตทปนี)
ขุ.อ.	=	ขุททกนิกายอุชถา ขุททกปาฐวณฺณนา (ปรมตฺตโชติกา)
ขุ.อิตฺติ.	=	ขุททกนิกาย อิตฺตวุตฺตก
ขุ.ชา.เอก.	=	„ ชาตก เอกนิปาต
ขุ.ชา.เอกาทสก.	=	„ „ เอกาทสกนิปาต
ขุ.ชา.ทสก.	=	„ „ ทสกนิปาต
ขุ.ชา.ทุก.	=	„ „ ทุกนิปาต
ขุ.เถร.	=	„ เถรคาถา
ขุ.ธ.	=	„ ธมฺมปทคาถา
ขุ.สุ.	=	„ สุตตนิปาต
ชา.อ.	=	ชาตกอุชถา
ที.ปา.	=	ทีฆนิกาย ปาฏิภวคฺค

ท.มหา.	=	ทิมณิกาย	มหาวคค
ท.ส.	=	„	สัสตขณชวคค
ธ.อ.	=	ธมมปทญจกถา	
ปปญจสุทนี	=	มชฺฌิมนิกายญจกถา	
ปรมคฺตโชติกา	=	ขุทฺตทกนิกายญจกถา	ขุทฺตทกปาฐวณฺณา
ม.อ.	=	มชฺฌิมนิกายญจกถา	(ปปญจสุทนี)
ม.อุ.	=	มชฺฌิมนิกาย	อุปริปณฺณาสก
มโนรตปฺรณี	=	องคฺคตฺตรนิกายญจกถา	
ม.ม.	=	มชฺฌิมนิกาย	มชฺฌิมปณฺณาสก
ม.มู.	=	„	มูลปณฺณาสก
วิ.จุต.	=	วินย	จุตฺตวคค
วิ.ภิกฺขุณีวิภงฺก.	=	„	ภิกฺขุณีวิภงฺก
วิ.มหา.	=	„	มหาวคค
วิ.มหาวิภงฺก.	=	„	มหาวิภงฺก
วิสุทฺธิ.	=	วิสุทฺธิมคค	
สมนฺต.	=	สมนฺตปาสาทิกา	
สมุโมหวิโนทนี	=	อภิธมฺมญจกถา	วิภงฺกวณฺณา
ส.นิ.	=	สํยุตฺตนิกาย	นิตานวคค
ส.มหา.	=	„	มหาวารวคค
ส.ส.	=	„	สคฺคาถวคค
สุมฺงคฺควลาสินี	=	ทิมณิกายญจกถา	
Mhv.	=	Mahāvamsa, ed. Geiger (P.T.S.)	

หมายเหตุ

๑. ในการอ้างคัมภีร์พระไตรปิฎก ได้บอกชื่อกัมภีร์ เล่ม ข้อ และ หน้า เช่น ที่.มหา. ๑๐/๖๘/๘๖. หมายถึง ที่ม-
นิกาย มหาคค พระไตรปิฎกบาลี เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๖๘
หน้าที่ ๘๖ เป็นต้น
๒. ในการอ้างคัมภีร์อื่น ได้บอกชื่อกัมภีร์ เล่ม และหน้า
เช่น สมนต.๑/๒ หมายถึง สมนตปาสาทิกา ภาคที่ ๑
หน้าที่ ๒ เป็นต้น
๓. ในการอ้างชื่อกัมภีร์ ได้ใช้ชื่อย่อบ้าง ชื่อเต็มบ้าง

ก. ภาคพุทธประวัติ

บทที่ ๑	วัดแรกในพระพุทธศาสนา	๑
	๑. ชื่อวัด = วัดเวฬุวัน	
	๒. สถานที่ตั้ง = กรุงราชคฤห์	
	๓. ผู้ถวาย = พระเจ้าพิมพิสาร	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๒	ได้อัครสาวก	๕
	๑. ชื่ออัครสาวก	
	๒. ประวัติ	
	๓. การได้อัครสาวก	
	๔. เหตุที่ถกเถียง	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๓	โปรดพุทธบิดาพุทธมารดา	๕
	ก. โปรดพุทธบิดา	
	๑. พระเจ้าสุทโธทนะส่งอำมาตย์ทูลเชิญ — พระพุทธเจ้า	
	๒. พระพุทธเจ้าเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์	
	๓. โปรดพระเจ้าสุทโธทนะ	
	ข. โปรดพุทธมารดา	
	คำถามประจำบท	

บทที่ ๔	สามเณรองค์แรก	๑๓
	๑. ราहुลเป็นสามเณรองค์แรก	
	๒. บรรพชาเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ - ครั้งแรก... ..	
	๓. บรรพชาโดยวิธีไตรสรณคมน์	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๕	ตั้งภิกษุณีสงฆ์	๑๖
	๑. กำหนดภิกษุณีสงฆ์... ..	
	๒. การอุปสมบทของภิกษุณี	
	๓. สิกขาบทของภิกษุณี	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๖	บิณฑิมสาวก	๒๐
	๑. บิณฑิมสาวก	
	๒. สุกัททปริพาชกเข้าเฝ้า	
	๓. สุกัททปริพาชกทูลถามปัญหา	
	๔. สุกัททปริพาชกขอบรรพชาอุปสมบท... ..	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๗	การแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ	๒๓
	๑. ถวายพระเพลิง ที่มกุฏพันธนเจดีย์	
	๒. ทูลานทูลขอส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ	
	๓. โทณพราหมณ์แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ	
	คำถามประจำบท	

บทที่ ๘	สังคายนาสามครั้งในชมพูทวีป	๒๖
	ก. สังคายนาครั้งที่ ๑	
	ข. สังคายนาครั้งที่ ๒	
	ค. สังคายนาครั้งที่ ๓	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๙	ประวัติพระอานนท์	๓๔
	๑. ชาตภูมิ	
	๒. การออกบวช	
	๓. รับตำแหน่งพุทธอุปัฏฐาก	
	๔. บทบาทสำคัญ	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๑๐	ประวัติพระมหากัสสป	๓๘
	๑. ชาตภูมิ	
	๒. การออกบวช	
	๓. จริยาบางอย่าง	
	๔. บทบาทสำคัญ	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๑๑	ประวัติพระอุบาลี	๔๑
	๑. ชาตภูมิ	
	๒. การออกบวช	
	๓. บทบาทสำคัญ	
	คำถามประจำบท	

บทที่ ๑๒	ประวัติพระนางมหาปชาบดี	๔๓
	๑. ชาตภูมิ	
	๒. การออกบวช	
	๓. พระจริยาบางอย่าง... ..	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๑๓	ประวัติอนาถปิณฑิกเศรษฐี	๔๖
	๑. ชาตภูมิ	
	๒. การนับถือพระพุทธศาสนา	
	๓. จริยาบางอย่าง	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๑๔	ประวัติวิสาขามหาอุบาสิกา	๔๘
	๑. ชาตภูมิ	
	๒. จริยาบางอย่าง	
	คำถามประจำบท	

ข. ภาคธรรม

บทที่ ๑	ความสำคัญของพระรัตนตรัย	๕๒
	ก. พระพุทธเจ้า	
	๑. ความสำคัญของพระพุทธเจ้า	
	๒. การปฏิบัติตนต่อพระพุทธเจ้า	
	ข. พระธรรม	
	๑. ความสำคัญของพระธรรม	

	๒. การปฏิบัติตนต่อพระธรรม	
	ก. พระสงฆ์	
	๑. ความสำคัญของพระสงฆ์	
	๒. การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์	
บทที่ ๒	ความสำคัญของวัด	๖๐
	๑. ความสำคัญของวัด	
	๒. วัธปฏิบัติตนต่อวัด	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๓	คุณค่าของพิธีกรรม	๖๕
	๑. ความสำคัญของพิธีกรรม	
	๒. การปฏิบัติตนต่อพิธีกรรม	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๔	ความเป็นศาสนทายาทที่ดี	๖๕
	๑. ศึกษาเล่าเรียนให้แตกฉาน	
	๒. เป็นคนมีเหตุผลฝึฝนสืบค้นอยู่เสมอ	
	๓. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี... ..	
	๔. สนับสนุนเชิดชูศาสนา	
	๕. อุทิศตนแก่ศาสนา	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๕	สัปปริสบัญญัติ ๓	๗๒
	๑. ทาน การให้	
	๒. บัพพัชชา การบวช	

	๓. มาดาบิคุอุฐาน การบำรุงมารดาบิดา	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๖	จักร ๔	๗๓
	๑. ปฏีรูปเทสวาส การอยู่ในปฏีรูปเทส... ..	
	๒. สัมปรัสุบัสสย การคบสัดบุรุษ... ..	
	๓. อัดตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ถูกต้อง	
	๔. ปุพเพกตปุญญา การได้ทำความดีไว้ก่อน	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๗	พรหมวิหาร ๔	๘๒
	๑. เมตตา ความรักใคร่	
	๒. กรุณา ความสงสาร	
	๓. มุทิตา ความยินดี... ..	
	๔. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลางโดยพิจารณาเห็นตามเป็นจริง	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๘	สาราณียธรรม ๖	๘๖
	๑. แสดงกิริยาและช่วยทำกิจโดยมีเมตตาเป็นที่ตั้ง... ..	
	๒. เจรจาและพราสสอนโดยมีเมตตาเป็นที่ตั้ง	
	๓. กิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน	
	๔. แบ่งปันสิ่งที่หามาได้โดยชอบธรรมแก่กัน	
	๕. มีศีลเสมอกัน	

๖. มีความเห็นเสมอกัน	
คำถามประจำบท	

บทที่ ๙ สัปปริสธรรม ๓) ๘๕

๑. ชัมมัญญา ความรู้จักเหตุ	
๒. อัตถัญญา ความรู้จักผล	
๓. อัตตัญญา ความรู้จักตน	
๔. มัตตัญญา ความรู้จักประมาณ	
๕. กาลัญญา ความรู้จักกาล	
๖. ปริสสัญญา ความรู้จักบริษัท	
๗. ปุคคลปโรปรัญญา ความรู้จักประเภทบุคคล	
คำถามประจำบท	

บทที่ ๑๐ อปริหานิยธรรม ๗ ๘๒

๑. หมั่นประชุมกันเสมอ	
๒. พร้อมเพรียงกันประชุม ฯ	
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ฯ	
๔. เคารพผู้เป็นใหญ่	
๕. ไม่ยอมเป็นทาสแห่งตัณหา	
๖. ยินดีในที่สุด	
๗. หวังให้ภิกษุสามเณรผู้มีศีลมา ฯ	
คำถามประจำบท	

บทที่ ๑๑	องค์แห่งพระธรรมกลัก	๕๖
	๑. แสดงธรรมลุ่มลึกไปตามลำดับ	
	๒. อ้างเหตุผลให้เข้าใจ	
	๓. แสดงด้วยจิตเมตตา ฯ	
	๔. ไม่เห็นแก่ลาภสักการะ... ..	
	๕. ไม่พูดบกตบกระทบเสียดสีคนอื่น	
	คำถามประจำบท	๕๕
บทที่ ๑๒	อบายมุข ๖	
	๑. คมณาเมา	
	๒. เทยวกลางคิน	
	๓. เทยวดูการละเล่น	
	๔. เล่นการพนัน	
	๕. คบคนชั่วเป็นมิตร... ..	
	๖. เกียจคร้านทำงาน	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๑๓	อายตนะภายใน—ภายนอก ๖	๑๐๓
	๑. อายตนะภายใน	
	๒. อายตนะภายนอก	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๑๔	อริยสัจ ๔ มรรค ๘	๑๐๖
	อริยสัจ ๔	
	มรรค ๘... ..	
	คำถามประจำบท	

บทที่ ๑๕ โลก ๓ ๑๑๑

๑. สังขารโลก โลกคือสังขาร... ..

๒. สัตว์โลก โลกคือหมู่สัตว์

๓. โอกาสโลก โลกในอวกาศ

คำถามประจำบท

บทที่ ๑๖ พุทธศาสนสุภาษิต ๑๑๖

คำถามประจำบท

ค. ภาควินัย

บทที่ ๑ อานิสงส์พระวินัย ๑๒๐

๑. ไม่เดือดร้อนใจ

๒. มีความชื่นบานใจ

๓. อดอาจในสมัคม

คำถามประจำบท

บทที่ ๒ มาตรา ๑๒๒

๑. มาตราเวลา

๒. มาตราวัด... ..

๓. มาตราดวง

๔. มาตราชั่ง... ..

๕. มาตรารูปยะ

คำถามประจำบท

บทที่ ๓	อาการที่ต้องอาบัติ	๑๒๖
	๑. ต้องด้วยความไม่ระอวย	
	๒. ต้องด้วยความไม่รู้	
	๓. ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำ	
	๔. ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร	
	๕. ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร	
	๖. ต้องเพราะลืม	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๔	อาคันตุกวัตร	๑๒๘
	๑. แสดงความเคารพต่อสถานที่และเจ้าของถิ่น	
	๒. แสดงความเกรงใจ	
	๓. แสดงความสุภาพอ่อนน้อม	
	๔. เป็นกันเอง รับประทานอาหารด้วยความเต็มใจ	
	๕. ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของเจ้าของถิ่น	
	๖. เอาใจใส่ดูแลรักษาความสะอาดสถานที่	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๕	อาวาสิกวัตร	๑๓๑
	๑. ต้อนรับดี	
	๒. มีความเอื้อเฟื้อ	
	๓. ปฏิสันถารถูกต้องเหมาะสม	
	๔. จัดที่พักและบอกระเบียบปฏิบัติตามสมควร	
	คำถามประจำบท	

บทที่ ๖	คัมภีร์	๑๓๔
๑.	เก็บเสนาสนะและสิ่งของให้เรียบร้อย	
๒.	มอบเสนาสนะแก่ผู้ดูแลรักษา	
๓.	บอกเล่าผู้ตกนพาศัย	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๗	จริยาวัตร	๑๓๖
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๘	อโคจร	๑๔๐
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๙	อนิยต ๒	๑๔๓
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๑๐	นิสสัคคียปาจิตติย ๓๐	๑๔๕
ก.	จีวรวรรค ๑๐ สิกขาบท	
ข.	โกสยวรรค ๑๐ สิกขาบท	
ค.	ปัตตวรรค ๑๐ สิกขาบท	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๑๑	ปาจิตติย ๕๒	๑๕๕
ก.	มูสาวาทวรรค ๑๐ สิกขาบท	
ข.	ภุตคามวรรค ๑๐ สิกขาบท	
ค.	โอวาทวรรค ๑๐ สิกขาบท	
ง.	โกชนวรรค ๑๐ สิกขาบท	
จ.	อเจตกวรรค ๑๐ สิกขาบท	

	ฉ. สุราปานวรรค ๑๐ สิกขาบท	
	ช. สัปปานกวรรค ๑๐ สิกขาบท	
	ฌ. สหธรรมิกวรรค ๑๒ สิกขาบท	
	ญ. รัตนวรรค ๑๐ สิกขาบท	
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๑๒	ปาฏิเทสนียะ ๔	๑๓๓
	คำถามประจำบท	
บทที่ ๑๓	อิทธิกรณสมถะ ๗	๑๓๕
	๑. สัมมุขวินัย	
	๒. สติวินัย	
	๓. อมูพหวินัย	
	๔. ปฏิญญาकरणะ	
	๕. เขภยขลิกา	
	๖. ตัสสปายีขลิกา	
	๗. ตินวัตถการกะ	
	คำถามประจำบท	

ก. ภาคพุทธประวัติ

บทที่ ๑

วัดแรกในพระพุทธศาสนา

วัด เป็นสถานที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา
แตกต่างกันจากที่อยู่ของคฤหัสถ์ ในสมัยที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ใหม่ ๆ และ
ยังมิได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง ผู้นิยมเข้ามาบรรพชาอุปสมบท
ยังมีไม่มาก ก็ยังมิได้ทรงอนุญาตให้ม่วัดเป็นการเฉพาะ แต่เมื่อมีผู้เข้ามา
บรรพชาอุปสมบทมากขึ้น จำเป็นต้องมีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง จึงทรง
อนุญาตให้ม่วัดในพระพุทธศาสนา

วัดแห่งแรกมีชื่อภวศึกษา ดังนี้

๑. ชื่อวัด	=	วัดเวฬุวัน
๒. สถานที่ตั้ง	=	อุทยานเวฬุวัน (สวนไม้ไผ่)
๓. ผู้ถวาย	=	พระเจ้าพิมพิสาร

๑. ชื่อวัด

วัดแห่งแรกชื่อ วัดเวฬุวัน เรียกตามนามแห่งอุทยานเวฬุวัน คือ สวน
ไม้ไผ่ เป็นสถานที่ร่มรื่น ไม่ไกลจากชุมชนมากนัก การไปมาสะดวก
ไม่พลุกพล่าน สงบสันติ ไม่มีเสียงรบกวน บริเวณทั้งหมดเป็นป่าไผ่ จึงได้
ชื่อว่า เวฬุวัน

๒. สถานที่ตั้ง

วัดเวฬุวัน ตั้งอยู่ ณ อุทยานเวฬุวัน ของพระเจ้าพิมพิสาร กรุง
ราชคฤห์ แคว้นมคธ

แคว้นมคธเป็นแคว้นใหญ่ มีอำนาจมากที่สุดในสมัยพุทธกาล มีอาณาเขตกว้างขวางเป็นศูนย์กลางการค้าขาย และการศึกษาศิลปวิทยาการต่าง ๆ เป็นแคว้นที่มีคณาจารย์ เจ้าลัทธิมาก เช่น ครุฑ ๖ และพวกขณิก เป็นต้น

๓. ผู้ถวาย

พระเจ้าพิมพิสาร ผู้ทรงปกครองแคว้นมคธเป็นผู้ถวายวัดเวฬุวัน แต่พระพุทธเจ้าในคราวที่พระพุทธองค์เสด็จไปประดิษฐานพระพุทธศาสนา ณ กรุงราชคฤห์ เป็นแห่งแรก กล่าวคือ เมื่อพระพุทธเจ้าได้โปรดขณิก ๓ พี่น้อง คือ อรุณเวลกัสสปะ นทคัสสปะ และ คยาคัสสปะ ให้หันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และอุปสมบทเป็นสาวกของพระองค์แล้ว พระองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จำนวนมาก เสด็จถึงกรุงราชคฤห์ ประทับ ณ สวนตาล ชื่อ *ลัมภูริวัน* ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากกรุงราชคฤห์

พระเจ้าพิมพิสาร ทรงทราบข่าวการเสด็จมาของพระพุทธองค์ จึงพร้อมด้วยข้าราชการและประชาชน ได้เสด็จเข้าไปเฝ้า พระเจ้าพิมพิสารทรงแถวบังคม แต่ข้าราชการและประชาชนบางพวกมิได้แสดงความเคารพต่อพระพุทธองค์ เพราะมีความเลื่อมใสในขณิก ๓ พี่น้อง พระพุทธองค์ทรงทราบเช่นนั้น จึงโปรดให้อรุณเวลกัสสปะแสดงให้เห็นประจักษ์แก่คนเหล่านั้นว่าตนพร้อมทั้งบริวารทั้งหมดเลื่อมใสและขอบตนเป็นพระสาวกของพระพุทธองค์แล้ว ข้าราชการและประชาชนเหล่านั้น จึงยินยอมแสดงความเคารพต่อพระพุทธองค์ และขอบรับฟังพระธรรมเทศนาของพระองค์ด้วยความเต็มใจ

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดง *อนุปฺพฬิกถา* และ *อริยสัจ* โปรดที่ประชุมซึ่งมีจำนวนคนทั้งหมด ๑๒ นหุต (๑ นหุต = ๑๐,๐๐๐) พระเจ้าพิมพิสาร

พร้อมด้วยข้าราชการและประชาชน ๑๑ นหุต ได้บรรลุโศดาปัตติผล เป็น
อริยบุคคลชั้นต้น ในพระพุทธศาสนา อีก ๑ นหุต เกิดความเลื่อมใสแสดง
ตนเป็นพุทธมามกะ

พระเจ้าพิมพิสารได้กราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์
รับบิณฑบาตในพระราชวัง ในวันรุ่งขึ้น

รุ่งเช้าวันต่อมา พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ได้เสด็จไปยัง
พระราชวัง พระเจ้าพิมพิสาร ทรงถวายภัตตาหารด้วยพระหัตถ์ของพระองค์
เอง เมื่อเสร็จการถวายภัตตาหารแล้ว พระเจ้าพิมพิสารมีพระประสงค์จะให้
พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ ประทับอยู่ประจำ ณ กรุงราชคฤห์ เพื่อ
ประโยชน์สุขของพระองค์และประชาชน ทรงดำริว่า อุทยานเวพฺพวัน เหมาะ
เป็นที่ตั้งวัด เพราะเป็นที่สงบสงัด ไม่พลุกพล่าน ปราศจากเสียงรบกวน
ไปมาสะดวก จึงถวายอุทยานเวพฺพวัน แด่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงอาการถวาย
โดยวิธีหลั่งน้ำจากน้ำเต้าทองลงบนพระหัตถ์ของพระพุทธองค์ พร้อมกับทรง
กล่าวคำถวายว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉัน ขอถวายสวนไม้ไผ่
นี้แก่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน”

พระพุทธองค์ ทรงรับ และทรงอนุโมทนา ก่อให้เกิดความปรีดาปรา-
โมทย์แก่พระเจ้าพิมพิสารเป็นอย่างยิ่ง เวพฺพวัน จึงเป็นวัดแห่งแรกในพุทธ-
ศาสนา และพระพุทธองค์ได้ทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์รับอาราม (วัด) ที่
ทวายถวายตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

คำถามประจำบท

๑. วัดคืออะไร ? เกิดขึ้นเมื่อไร ?
๒. วัดแห่งแรกชื่ออะไร ? ตั้งอยู่ที่ไหน ? ใครเป็นผู้ถวาย ?

๓. จงบรรยายลักษณะของวัดแห่งแรกมาดู
๔. ขฤด ๓ พี่น้อง คือใคร ? เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าอย่างไร ?
๕. จงให้ความหมายของศัพท์ต่อไปนี้ ลัทธิวัณ, เวฬุวัน, อริยสัจ

บทที่ ๒

ได้อัครสาวก

อัครสาวก แปลว่า สาวกผู้เลิศ หรือสาวกผู้มั่งคั่งตำแหน่งสูงสุด หมายถึง พระสาวกสำคัญของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระศาสนา ในสมัยพุทธกาล ทำให้มีผู้เลื่อมใสหันมานับถือพระพุทธศาสนา จำนวนมาก มีเรื่องควรศึกษาดังนี้

๑. ชื่ออัครสาวก — พระสารีบุตร เป็นอัครสาวกฝ่ายขวา
— พระมหาโมคคัลลานะ เป็นอัครสาวกฝ่ายซ้าย

๒. ประวัติ — พระสารีบุตร มีชื่อเดิมว่า อุปติสสะ
— พระมหาโมคคัลลานะ มีชื่อเดิมว่า โกณฑัญญะ ทั้งสองท่านเป็นสหายนับแต่สมัยเป็นเด็ก ออกบวชพร้อมกัน

๓. การได้อัครสาวก — พระพุทธเจ้าทรงได้อัครสาวกในสมัยประทับอยู่ ณ วัตเวฬุวัน กรุงราชคฤห์

๔. เอตทัคคะ — พระสารีบุตร เอตทัคคะในทางมีปัญญา
— พระมหาโมคคัลลานะ เอตทัคคะในทางมีฤทธิ์

๑. ชื่ออัครสาวก

พระสารีบุตร มีชื่อเดิมว่า อุปติสสะ ได้ชื่อว่า สารีบุตร เพราะตั้งตามชื่อมารดาของท่านคือ นางสาว

พระมหาโมคคัลลานะ มีชื่อเดิมว่า โกณฑัญญะ ได้ชื่อว่า โมคคัลลานะ เพราะตั้งตามชื่อมารดาของท่าน คือ นางโมคคัลลี

๒. ประวัติ

ก. ถิ่นกำเนิด

๑. พระสารีบุตร

บ้านเกิดของท่าน ชื่อ *อุปติสสคาม* ณ เมืองนาลันทา ใกล้
กรุงราชคฤห์

๒. พระมหาโมคคัลลานะ

บ้านเกิดของท่าน ชื่อ *โกลิตคาม* ณ เมืองนาลันทา ใกล้
กรุงราชคฤห์ เช่นกัน

ข. บิดามารดา

๑. พระสารีบุตร

บิดาของท่าน ชื่อ *วังคันตะ* เป็นคนวรรณะพราหมณ์ และ
เป็นบุคคลสำคัญในหมู่บ้าน
มารดาของท่าน ชื่อ *สารี*

๒. พระมหาโมคคัลลานะ

บิดาของท่าน ชื่อ *โกลิตะ* เป็นคนวรรณะพราหมณ์ และ
เป็นบุคคลสำคัญในหมู่บ้าน
มารดาของท่าน ชื่อ *โมคคัลลี*

ค. การออกบวช

ท่านทั้งสองเป็นสหายนับแต่สมัยเป็นเด็ก เมื่อเจริญเติบโต
แล้วได้ศึกษาศิลปวิทยาครองชีวิตฆราวาสพอสมควรแล้ว เกิด
ความเบื่อหน่ายจึงชวนกันออกบวชในสำนักของ *สญชัยปริพาชก*
มีบวชีออกบวชตาม ๕๐๐ คน เมื่อบวชแล้ว ได้ศึกษาจนหมด

วิชาความรู้ของสณฺหัชผู้อาจารย์ เห็นว่ายังไม่ใช่ทางหลุดพ้น จึง
ปรึกษากันออกแสวงหาโมกขธรรม (ธรรมที่ให้หลุดพ้นจากความ
ทุกข์) ต่อไป ทำตีกากันว่า ใครพบก่อนให้กลับมาบอกแก่อีก
ฝ่ายหนึ่ง วันหนึ่งท่าน **อุปติสสะ** (สารีบุตร) ได้พบพระ **อัสสิ
เถระ** เกิดความเลื่อมใส จึงเข้าไปหา เรือนถามถึงธรรมและ
อาจารย์ของท่าน ได้ฟังพระธรรมเทศนาของท่านแล้วได้บรรลุ
โสดาปัตติผล จึงกลับไปบอกเรื่องทั้งหมดแก่โกธิตะผู้สหาย และ
ชวนกันออกจากสำนักของสณฺหัช ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า มีบริวาร
๒๕๐ คน^๑ ติดตามไปด้วย (ส่วนบริวารอีก ๒๕๐ คน อยู่ใน
สำนักของสณฺหัชต่อไป)

๓. การได้อัครสาวก

พระพุทธเจ้าทรงได้ท่านทั้งสอง คือ **อุปติสสะ** และ **โกธิตะ** เข้า
มาบวชในพระพุทธศาสนาในสมัยที่พระองค์ประทับอยู่ ณ **วัดเวฬุวัน** กรุง
ราชคฤห์ กล่าวคือ เมื่อท่านทั้งสองนั้น ออกจากสำนักสณฺหัชปริพาชกแล้ว
จึงพร้อมด้วยบริวารของตน เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ **วัดเวฬุวัน** กราบทูล
เรื่องทั้งหมดให้ทรงทราบแล้วทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระพุทธองค์ได้ทรง
ประทานบรรพชาอุปสมบทแก่ท่านทั้งสอง พร้อมทั้งบริวาร ในกาลต่อมา
พระภิกษุบริวารของท่านได้บรรลุพระอรหัตก่อนท่านทั้งสอง **พระมหาโมคคัล
ลานะ** ได้บรรลุพระอรหัตหลังจากอุปสมบทแล้ว ๗ วัน ส่วน **พระสารีบุตร**
ได้บรรลุพระอรหัตหลังจากอุปสมบทแล้ว ๑๕ วัน

๔. เอตทัคคะ

เมื่อ **พระสารีบุตร** และ **พระมหาโมคคัลลานะ** ได้บรรลุพระอรหัต

และเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธองค์ในการเผยแผ่พระศาสนา ปรากฏว่า ท่านทั้งสองมีความสามารถพิเศษเป็นเลิศซึ่งเรียกว่า **เอตทัคคะ** ในทางมีปัญญาและมีฤทธิ์ ตามลำดับ กล่าวคือ **พระสารีบุตร** เป็นเอตทัคคะในทางมีปัญญา **พระมหาโมคคัลลานะ** เป็นเอตทัคคะ ในทางมีฤทธิ์ พระพุทธองค์จึงทรงยกย่องแต่งตั้งพระสารีบุตรในตำแหน่งผู้เลิศทางมีปัญญา และพระมหาโมคคัลลานะ ในตำแหน่งผู้เลิศทางมีฤทธิ์^๑

ท่านทั้งสองได้ปฏิบัติตนสมกับเป็นอัครสาวก นับเป็นสาวกคู่บารมีของพระพุทธองค์เป็นแบบอย่างที่ดีของพระภิกษุทั้งหลายในทุก ๆ ด้าน จนพระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ภิกษุทั้งหลายถือท่านทั้งสองเป็นมาตรฐาน เป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ^๒

อนึ่ง **พระสารีบุตร** ได้ नामอีกอย่างหนึ่งว่า **พระธรรมเสนาบดี** คือ เป็นจอมทัฬหกรรมของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงยกย่องท่านว่า เป็นพระเถระรูปเดียวเท่านั้นที่สามารถหมุนธรรมจักรให้เป็นไปตามแบบที่พระองค์ได้ทรงกระทำมาแล้ว^๓

คำถามประจำบท

๑. อัครสาวกมีความสำคัญอย่างไร ?
๒. ใครเป็นอัครสาวก ? จงเล่าประวัติมาโดยย่อ
๓. อัครสาวกอุปสมบทที่ไหน ? มีใครอุปสมบทตามบ้าง ?
๔. จงบอกตำแหน่งเอตทัคคะของอัครสาวกว่าแต่ละท่านเป็นเอตทัคคะทางไหน ?
๕. ท่านขอความตอนไหนเกี่ยวกับอัครสาวก ? จงแสดงมาดู

๑. อจ. พก. ๒๐/๑๔๖/๓๑; ขา อ.๑/๑๓๓; ธ.อ.๑/๘๕. ๒. อจ. พก. ๒๐/๑๔๕/๑๐๐.

๓. อจ. พก. ๒๐/๑๔๕/๓๐.

บทที่ ๓

โปรคพุทธบิดาพุทธมารดา

ก. โปรคพุทธบิดา

๑. พระเจ้าสุทโธทนะทรงส่งอำมาตย์ทูลเชิญพระพุทธเจ้า
๒. พระพุทธเจ้าเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์
๓. โปรคพระเจ้าสุทโธทนะ

๑. พระเจ้าสุทโธทนะทรงส่งอำมาตย์ทูลเชิญพระพุทธเจ้า หลังจากพระพุทธเจ้าโปรคพระเจ้าพิมพิสารพร้อมทั้งบริวาร ให้หันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้ว พระพุทธองค์ยังทรงประกาศพระศาสนาอยู่ที่กรุงราชคฤห์

พระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดา ได้ทรงทราบข่าวนี้ มีพระประสงค์จะพบพระพุทธองค์ จึงทรงส่งอำมาตย์ไปทูลเชิญพระพุทธองค์ถึง ๕ ครั้ง เพื่อให้เสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ อำมาตย์ที่ทรงส่งไปแต่ละครั้ง ได้บรรลุพระอรหัตต์ และได้รับบรรพชาอุปสมบททั้งหมด มิได้ทูลเชิญพระพุทธองค์ (อำมาตย์ที่ส่งไปทั้งหมด ๕ ท่าน มีบริวารรวมทั้งสิ้น ๕,๐๐๐ คน)

ครั้งสุดท้าย พระองค์ทรงส่ง กาฬุทายีอำมาตย์ ซึ่งเป็นอำมาตย์คนสำคัญในราชสำนัก เคยเป็นพระสหายของพระพุทธองค์สมัยยังทรงพระเยาว์ กาฬุทายีได้ไปพร้อมกับบริวาร ได้ฟังธรรมของพระพุทธองค์ บรรลุอรหัตผล และได้อุปสมบท แล้วจึงทูลเชิญพระพุทธองค์เสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์เพื่อโปรคพระพุทธบิดาพร้อมทั้งพระประยูรญาติ

๒. พระพุทธเจ้าเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์

พระพุทธเจ้าทรงรับคำทูลเชิญของพระกาฬุทายี เมื่อได้เวลาอันควร

แล้ว จึงเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ มีพระอรหันต์ ชีลาสพ (ผู้สันนิเลสาสวะ) ตามเสด็จจำนวน ๒๐,๐๐๐ รูป^๑ เสด็จจากกรุงราชคฤห์ไปวันละ ๑ โยชน์ ถึงกรุงกบิลพัสดุ์เป็นระยะทาง ๖๐ โยชน์ สิ้นเวลา ๒ เดือน ได้ประทับที่ นิโครธาราม ซึ่งพระประยูรญาติจัดถวายให้เป็นที่ประทับ

พระประยูรญาติบางพวก ไม่ยอมแสดงความเคารพต่อพระพุทธองค์ ถือว่าตนเป็นผู้อาวุโสกว่า เป็นเหตุให้พระพุทธองค์ทรงแสดงปาฏิหาริย์ ให้พระประยูรญาติเห็นความอัศจรรย์ และทรงแสดงเวสสันดรชาดก พระประยูรญาติจึงเลื่อมใสและพากันแสดงความเคารพทั่วทั้งหมด

๓. โปรตพระเจ้าสุทโธทนะ

๑. พระเจ้าสุทโธทนะทรงบรรลुโสดาปัตติผล

ในวันรุ่งขึ้นต่อจากวันที่เสด็จไปถึง พระพุทธเจ้าเสด็จไปบิณฑบาตใน กรุงกบิลพัสดุ์ พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบ เสด็จไปกราบทูลว่า การเสด็จ เทียบบิณฑบาตเป็นการไม่เหมาะสม แต่พระพุทธองค์ตรัสว่า เป็นจริตของ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่ทรงปฏิบัติเช่นนั้น แล้วทรงแสดงธรรมแก่พระเจ้า สุทโธทนะขณะประทับขึ้นที่ถณนเพื่อบิณฑบาตนั้นเอง พระธรรมเทศนามี ความว่า “บุคคลไม่ควรประมาทในบิณฑบาต^๓ ควรประพฤตีสัจจวิต ผู้ประพฤติ ธรรมย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และในโลกอื่น” พระธรรมเทศนาเป็นคาถา ภาษาบาลีว่า

อุดฺติญฺเ จ นปฺปมฺหเชยฺย

ธมฺมํ สัจจวิตฺติ จเร

ธมฺมจาวี สุขํ เสติ

อสุมฺมิ โลเก ปรมฺหิ จ

พระเจ้าสุทโธทนะได้บรรลุโสดาปัตติผล

๑. ขา. อ. ๑/๑๓๖.

๒. ข. ขา. ๒๘/๑๐๔๕-๑๒๖๕/๓๖๕-๔๕๓;

ขา. อ. ๑๐/๓๑๕.

๓. แปลอีกอย่างว่า กิจที่ต้องลุกขึ้นทำหรืองานที่ต้องทำ ด้วยความเพียร. ๔. ร.อ. ๖/๑๔๓.

๒. พระเจ้าสุทโธทนะทรงบรรลुสกทาคามีผล

ครั้นได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาให้พระเจ้าสุทโธทนะบรรลุโสดาปัตติผลแล้ว พระพุทธองค์ทรงรับอาราธนาของพระพุทธบิดา เสด็จไปเสวยที่พระราชวัง และได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาต่อไปอีก มีความว่า “บุคคลควรประพฤตีสุจริต ไม่ควรประพฤติทุจริต ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข ทั้งในโลกนี้และในโลกอื่น” พระธรรมเทศนาเป็นคาถาภาษาบาลีว่า

ธมฺมญฺเจว สุจริตํ

น ตํ ทุจริตํ จเร

ธมฺมจาวี สุํ เสดิ

อสมิ โลเก ปรมฺหิ จ

พระเจ้าสุทโธทนะทรงบรรลุสกทาคามีผล

๓. พระเจ้าสุทโธทนะทรงบรรลุนาคามีผล

ต่อมาพระพุทธองค์ทรงแสดงมหาธัมมपालชาดก
พระเจ้าสุทโธทนะสดับแล้วได้บรรลุนาคามีผล

๔. พระเจ้าสุทโธทนะทรงบรรลอรหัต

ครั้งสุดท้าย เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เมืองเวสาลี พระเจ้าสุทโธทนะทรงพระประสวร จวนจะสวรรคต เสด็จบรรทมบนพระแท่น ภายได้เสวยฉัตรนั้นเอง พระพุทธเจ้าเสด็จมาทรงแสดงธรรมโปรดจนพระเจ้าสุทโธทนะได้บรรลอรหัต^๒

อนึ่ง ในการเสด็จไปโปรดพระพุทธบิดา มีพระประยูรญาติจำนวนมาก ได้บรรลุคุณวิเศษต่าง ๆ และที่ออกบวชตามในภายหลังก็มีไม่น้อย

ข. โปรดพระพุทธมารดา

พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระพุทธมารดา บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ กล่าว

๑. มหาธัมมपालชาดก ความพิสดารมีอยู่ใน ขุ.ชา. ๒๗/๑๔๑๐-๑๔๒๐/๒๘๘-๒๘๙; ชา.อ. ๕/๔๘๖. ๒. อัง.อ. ๑/๓๖๕.

คือ เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ชมพวกเดียรถีย์ ณ กรุงสาวัตถี แล้ว ได้เสด็จไปทรงจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ประทับบนบัลลังก์มณฑลศาลาอาสน์ ของท้าวสักกะเทวราช ได้ทรงแสดง พระอภิธรรมปิฎก โปรดพุทธมารดา พร้อมทั้งเทพยดา ตลอดเวลา ๓ เดือน ภายในพรรษา พระพุทธมารดา ได้บรรลุโสดาปัตติผล ครั้นออกพรรษาแล้วพระองค์จึงเสด็จกลับมนุษยโลก

คำถามประจำบท

๑. พระเจ้าสุทโธทนะทรงส่งใครไปทูลเชิญพระพุทธเจ้าเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ ? จงเล่ามาโดยย่อ
๒. พระพุทธเจ้าเสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์แล้ว ประทับอยู่ที่ไหน ? จงเล่าเรื่องตอนเสด็จไปถึงใหม่ ๆ มาดู
๓. ทำไมพระพุทธเจ้าจึงเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในกรุงกบิลพัสดุ์ ทั้ง ๆ ที่พระประยูรญาติได้ถวายการต้อนรับเป็นอย่างดี ?
๔. พระเจ้าสุทโธทนะได้บรรลุคุณวิเศษอะไรบ้าง ? จงเล่าเรื่องประกอบ
๕. พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระพุทธมารดาที่ไหน ? ทรงแสดงธรรมอะไร ? และได้ผลอย่างไร ?

บทที่ ๔

สามเณรองค์แรก

๑. ราहुล เป็นสามเณรองค์แรก
๒. บรรพชาเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ครั้งแรก
๓. บรรพชาโดยวิธีไตรสรณคมน์ พระสารีบุตรเป็นพระอุปัชฌาย์

๑. ราहुลเป็นสามเณรองค์แรก

ราहुล เป็นโอรสของเจ้าชาย สิทธัตถะ และพระนาง ยโสธรา
ประสูติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ในวันที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช

ในสมัยแรก ๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนา ยังไม่มีใคร
บรรพชาเป็นสามเณร จนถึงสมัยที่พระพุทธองค์เสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ ราहुล
กุมารจึงได้บรรพชาเป็นสามเณรองค์แรก

๒. บรรพชาเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ครั้งแรก

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระพุทธบิดาพร้อมทั้งพระประยูรญาติ ณ
กรุงกบิลพัสดุ์คราวแรก เป็นเหตุให้พระเจ้าสุทโธทนะและพระประยูรญาติ
บรรลุลุณเวิเศษต่าง ๆ ตามความสามารถของตนนั้น พระนาง ยโสธรา ทรงส่ง
ราहुลกุมารไปทูลขอมรดกแก่พระพุทธองค์ พระพุทธองค์มีพระประสงค์จะ
ประทานมรดกอันล้ำค่า คือการบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาแก่ราहुล
แต่เนื่องจากราहुลมีอายุเพียง ๗ พรรษา ยังไม่ครบอุปสมบท จึงทรงให้
บรรพชาเป็นสามเณร

๓. บรรพชาโดยวิธีไตรสรณคมน์

พระพุทธองค์ ทรงมอบหมายให้พระสารีบุตรเป็นพระอุปัชฌาย์ในการ

บรรพชา พระสาวกได้กราบทูลถามถึงวิธีการบรรพชา เพราะไม่เคยกระทำมาก่อน พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้บรรพชาสามเณร โดยวิธีไตรสรณคมน์
ลำดับการบรรพชา มีดังนี้คือ

- ให้โกนผม ปลงหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาชะ ห่มผ้าเฉียงบ่า
- ให้ไหว้เท้าภิกษุทั้งหลายแล้วประนมมือ
- ให้กล่าวคำถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ โดยกล่าวตามว่า
พุทฺธํ สรณํ กจฺณามิ.
ธมฺมํ สรณํ กจฺณามิ.
สงฺฆํ สรณํ กจฺณามิ.
ทุกขมุปปี ฯ เป ฯ
คตฺติมุปปี ฯ เป ฯ

ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา เป็นอันทรงอนุญาตให้บวชกุลบุตรที่มีอายุไม่ครบ ๒๐ ปี เป็นสามเณรจนถึงปัจจุบันนี้

ราหุลสามเณร เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส เคารพในระเบียบวินัย กริ่งหงสามเณรราหุลตนแต่เช้า ถ้าทราบดีก้ามือหนึ่ง ตั้งใจกล่าวอธิษฐานว่า “ขอให้ได้รับโอวาทจากพระพุทธเจ้า และครูอาจารย์มาก ๆ เท่าจำนวนเม็ดทรายในกำมือ”^๑ แล้วถือปฏิบัติตามอธิษฐานนั้น ภายหลังเมื่ออุปสมบทแล้ว ยังเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา จนพระพุทธองค์ได้ทรงยกย่องท่านว่า เป็นผู้เลิศในทางเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา^๒

คำถามประจำบท

๑. ใครเป็นสามเณรองค์แรก ? จงเล่าประวัติมาโดยย่อ

๑. มโนรตฺปนฺนํ ๑/๒๘๑.

๒. อภ.เจก. ๒๐/๑๔๘/๓๑.

๒. สามเณรองค์แรกบรรพชาที่ไหน ? ใครเป็นพระอุปัชฌาย์ ?
๓. จงกล่าวถึงวิธีบรรพชาสามเณรองค์แรกมาตุ
๔. จงกล่าวถึงข้อปฏิบัติที่น่าเอาอย่างของสามเณรองค์แรกมาตุ
๕. คำว่ามรดกอันล้ำค่าตามเรื่องน หมายถึงอะไร ?

บทที่ ๕

๕๑ ๕๒ ตงภิกษุณสงฆ์

ภิกษุณี เป็นบริษัทหนึ่งในบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก
อุบาสิกา มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนามาก ภิกษุณีสงฆ์เกิดขึ้นแล้ว ตั้ง
อยู่ไม่นานเหมือนภิกษุสงฆ์ แล้วขาดสูญไป ปัจจุบันไม่มีภิกษุณีสงฆ์
มีเรื่องทศวรรคศึกษา ดังนี้

๑. กำเนิดภิกษุณีสงฆ์ พระนางมหาปชาบดีโคตมี เป็นภิกษุณี
องค์แรก

๒. การอุปสมบทของภิกษุณี อุปสมบทในสงฆ์ ๒ ฝ่าย

๓. สิกขาบทของภิกษุณี มี ๓๑๑ สิกขาบท

๑. กำเนิดภิกษุณีสงฆ์

เดิมทีเดียว พระพุทธเจ้ายังมีได้ทรงอนุญาตให้สตรีอุปสมบท สตรีที่
เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเพียงแต่แสดงตนเป็นอุบาสิกานับถือพระรัตนตรัย
เป็นทพทระสกแทน

ในกาลต่อมา เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระเจ้าสุทโธทนะพร้อม
ทั้งพระประยูรญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ จนพระประยูรญาติเลื่อมใส หันมานับ
ถือพระพุทธศาสนา แสดงตนเป็นพุทธมามกะและออกบวชตามพระพุทธเจ้า
ในสมัยนั้น สตรียังมีได้รับอนุญาตให้อุปสมบท

พระนางมหาปชาบดีโคตมี ซึ่งเป็นพระน้าของพระพุทธเจ้า มี
พระประสงค์จะอุปสมบทในพระพุทธศาสนาได้ทูลขออุปสมบทกะพระพุทธเจ้า

ขณะที่พระองค์ประทับอยู่ที่นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ พระองค์ทรงปฏิเสธถึง ๓ ครั้ง

ครั้นพระพุทธองค์เสด็จออกจากกรุงกบิลพัสดุ์ ไปยังเมืองเวสาลี และประทับอยู่ที่ กุฎาคารศาลา ป่ามทวัน พระนางมหาปชาบดีโคตมี พร้อมด้วยนางสาวกยานจำนวนมาก ปลงพระเกศา ทรงผ้าข้อมผาดแสดงเจตนาแน่วแน่ว่าจะอุปสมบท ตามเสด็จพระพุทธองค์จนถึงกุฎาคารศาลา ป่ามทวัน เมืองเวสาลี แล้วทูลขออุปสมบท โดยมีพระอานนท์ นำความขนกราบทูลพระพุทธองค์

ในตอนแรก พระพุทธองค์ยังมิได้ทรงอนุญาตทีเดียว ทรงห่วงงเห็นขวไว่ก่อน เพื่อให้เห็นว่า ชีวิตนักบวชมิใช่ของง่าย ผู้บวชจะต้องอดทน มีความจริงใจ มุ่งปฏิบัติเพื่อบรรลุผลตามความสามารถของตนจริง ๆ

ครั้นให้เข้าใจเหตุผลแล้ว จึงทรงอนุญาตให้สตรีอุปสมบทได้ โดยให้ถือปฏิบัติตาม ครุธรรม ๘ ประการ เป็นข้อปฏิบัติพิเศษ สำหรับสตรีผู้เข้ามาอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเท่านั้น

พระนางมหาปชาบดีโคตมีพร้อมทั้งเหล่านางสาวกยาน ยินดีรับปฏิบัติตาม ครุธรรม ๘ ประการ คือ

๑. ภิกษุณีอุปสมบทแม้มั่ง ๑๐๐ ปี ต้องกราบไหว้ ลูกรับ ทำอัญชลีกรรม สามจักรกรรมแก่ภิกษุ แม้อุปสมบทในวันนั้น
๒. ภิกษุณี ต้องไม่อยู่ในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ
๓. ภิกษุณีต้องปฏิบัติหลัก ๒ ประการนี้ คือ ถามวันอุโบสถ ๑ เข้าไปฟังคำสั่งสอน ๑ จากภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน
๔. ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้วต้องปวารณา (ออกพรรษา) ในสงฆ์สองฝ่าย (ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์)

๕. ศึกษานิเทศก์ต้องครบถ้วนแล้ว ต้องประพฤติปักษิณานัดในสงฆ์สองฝ่าย
๖. ศึกษานิเทศก์ต้องแสวงหาอุปสัมปทาในสงฆ์สองฝ่าย เพื่อ *นางสิกขมานา* ที่ปฏิบัติธรรม ๖ ประการ ครบ ๒ ปีแล้ว (ก่อนจะอุปสมบท สตรีต้องครองเพศเป็น *นางสิกขมานา* และประพฤติธรรม คือ รักษาสิกขาบท ๖ ข้อ เป็นเวลา ๒ ปี เสียก่อน แล้วจึงอุปสมบทเป็นภิกษุณีได้ และต้องอุปสมบทโดยภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ครบทั้งสองฝ่ายมิใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง)
๗. ศึกษานิเทศก์ไม่พึงตำหนิหรือประณามภิกษุณีไม่ว่ากรณีใด ๆ
๘. ปิดโอกาสที่จะสอนภิกษุ แต่เปิดโอกาสให้ภิกษุเป็นฝ่ายสอน

๒. การอุปสมบทของภิกษุณี

สตรีที่จะอุปสมบท เริ่มแรกต้องประพฤติธรรม ๖ ประการ เป็นเวลา ๒ ปี คือ

๑. เว้นจากปาณาติบาต
๒. เว้นจากกถินนาทาน
๓. เว้นจากอพรหมจรรย์
๔. เว้นจากพุดเทจ
๕. เว้นจากดื่มสุราเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท
๖. เว้นจากบริโภคอาหารในเวลาวิกาล

ในระหว่างนี้เรียกว่า *สิกขมานา* หมายถึงผู้ยังศึกษาอยู่ เมื่อประพฤติครบกำหนดแล้วจึงอุปสมบทได้ และต้องอุปสมบทในภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ครบทั้งสองฝ่าย

๓. สิกขาบทของภิกษุณี

ภิกษุณี มีสิกขาบทที่ต้องปฏิบัติตามมากกว่าภิกษุ (ภิกษุมี ๒๒๗ สิกขาบท) คือ มี ๓๑๑ สิกขาบท แยกประเภท ดังนี้

๑. ปาวชิก ๘
๒. สังฆาทิเสส ๑๗
๓. นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐
๔. ปาจิตตีย์ ๑๖๖
๕. ปาฏิเทสนีย ๘
๖. เสขีย ๗๕
๗. อธิกรณเสมถ ๗

สิกขาบทเหล่านี้ รวมสิกขาบทของภิกษุ ๒๒๗ เข้าไว้ด้วย ที่เกินจากนั้นเป็นส่วนพิเศษสำหรับภิกษุณี.

คำถามประจำบท

๑. ใครเป็นภิกษุณีองค์แรก ? จงเล่าประวัติมาดู
๒. ครุธรรมคืออะไร ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ?
๓. สิกขมานาคือใคร ? สัมพันธ์กับภิกษุณีอย่างไร ?
๔. สิกขาบทของภิกษุณีมีเท่าไร ? จงบอกจำนวนมาดู
๕. แม้ชั้ในปัจจุบัน จัดเป็นภิกษุณีหรือไม่ ? เพราะเหตุไร ?

บทที่ ๖

บัจฉิมสาวก

๑. บัจฉิมสาวก

บัจฉิมสาวก คือ สาวกองค์สุดท้ายของพระพุทธเจ้า ท่านชื่อ สุกัททะ
เคยเป็นปริพาชกชาวเมืองกุสินารา ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พังพระธรรม
เทศนา ได้รับบรรพชาอุปสมบทและบรรลุลมุดในราตรที่พระพุทธเจ้า
ปรินิพพาน

๒. สุกัททปริพาชกเข้าเฝ้า

สุกัททปริพาชกเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะที่พระองค์ประทับบนพระแท่นเป็น
ที่เสด็จปรินิพพาน ณ สาลวโนทยาน แห่งเจ้ามัลละในราตรที่เสด็จปรินิ-
พพานนั่นเองกล่าวคือสุกัททปริพาชกได้ยื่นข่าวว่าพระพุทธเจ้าจักปรินิพพาน
ในที่สุดแห่งราตรนั้น จึงประสงค์จะเข้าเฝ้าเพื่อทูลถามความสงสัยของ
ตน เขาได้ไปในสาลวโนทยาน พบพระอนันต์ ขอโอกาสเข้าเฝ้าพระ
พุทธเจ้า แต่ไม่ได้รับอนุญาตเมื่ออ่อนวอน ๒—๓ ครั้ง ก็ไม่สำเร็จ เพราะ
พระอนันต์ให้เหตุผลว่า จะเป็นการรบกวนพระพุทธองค์ซึ่งกำลังประจวร
หนัก พระพุทธเจ้าได้สดับเสียงโต้ตอบระหว่างพระอนันต์กับสุกัททปริ-
พาชก จึงตรัสให้สุกัททปริพาชกเข้าเฝ้าและถามปัญหาได้ตามต้องการ
พระอนันต์ได้อนุญาตตามพุทธประสงค์

๓. สุกัททปริพาชกทูลถามปัญหา

เมื่อสุกัททปริพาชกเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว ได้ทูลถาม ความสงสัยเกี่ยว
กับครุทั้ง ๖ ซึ่งเป็นเจ้าลัทธินี้ มีปุณณกัสมป เป็นต้น ว่าได้ปัญญาตน

เป็นผู้วิเศษ ได้ตรัสรู้ด้วยปัญญาอันเป็นความจริงหรือไม่ พระพุทธเจ้า
มิได้ทรงตอบคำถามนั้น แต่ตรัสให้เขาตั้งใจฟังธรรมที่พระองค์จะทรง
แสดงแล้วได้ตรัสว่า อริยมรรค ๘ ประการ เป็นทางประเสริฐมีอยู่ในธรรม
วินัยใด สมณะ (ผู้สงบระงับกิเลสได้จริง) ย่อมมีอยู่ในธรรมวินัยนั้น
อริยมรรค ๘ นั้น มีอยู่เฉพาะในธรรมวินัยนี้เท่านั้น แม้สมณะดัง
กล่าวก็มีอยู่เฉพาะในธรรมวินัยนี้เหมือนกัน และตรัสว่า ถ้าภิกษุ
ทั้งหลายจะพึงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในธรรมวินัยนี้แล้วไซ้โลกก็จะ
ไม่ว่างจากพระอรหันต์

๔. สุกัททปริพาชกขอบรรพชาอุปสมบท

สุกัททปริพาชกได้ฟังธรรมแล้วมีความเลื่อมใสมาก ได้ชมเชยพระธรรม-
เทศนาของพระองค์ แล้วทูลขอบรรพชาอุปสมบท และสมัครใจประพฤติ
ติตติยปริวาส เป็นเวลา ๔ ปี ก่อนที่จะอุปสมบท (ตามธรรมดาผู้ต่าง
ศาสนาจะเข้าบวช ต้องประพฤติติตติยปริวาสเป็นเวลา ๔ เดือน เสีย
ก่อน เป็นการทดลองเพื่อรู้ว่า ผู้นั้นมีศรัทธาจริงหรือไม่ แต่สุกัททปริ-
พาชก อาสาประพฤติติตติยปริวาสถึง ๔ ปี แสดงว่า มีความเลื่อมใส
ในพระพุทธศาสนามาก) แต่พระพุทธเจ้าทรงประทานพุทธานุญาตพิเศษ
ยกเว้นติตติยปริวาสแก่สุกัททะ และตรัสให้พระอานนท์เป็นธุระในการ
บรรพชาอุปสมบทของสุกัททปริพาชก เมื่อสุกัททะอุปสมบทแล้ว ปลีก
ตัวไปบำเพ็ญเพียรในที่สงัดได้บรรลุพระอรหันต์ในราตรีนั้น เป็นสาวกองค์
สุดท้ายของพระพุทธเจ้า ได้เห็นพระบรมศาสดาก่อนที่พระองค์จะเสด็จ
ปรินิพพาน

คำถามประจำบท

๑. บัณฑิตสาวก หมายถึงอะไร ? พระพุทธเจ้าได้บัณฑิตสาวกที่ไหน ?
๒. เพราะเหตุใดพระอนันที่จึงไม่ยอมให้สุภัททปริพาชกเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ?
๓. สุภัททปริพาชกทูลถามปัญหาอะไรบ้างแก่พระพุทธเจ้า ?
๔. พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่สุภัททะว่าอย่างไร ?
๕. สุภัททะได้อะไรบ้างจากการเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ?

บทที่ ๗

การแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

๑. ถวายพระเพลิง ที่มกุฏพันธเจดีย์
๒. ทูลานทูลขอส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ
๓. โทณพราหมณ์แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

๑. ถวายพระเพลิงที่มกุฏพันธเจดีย์

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว เจ้ามัลลกะแห่งกรุงกุสินารา ร่วมกับพระเถระผู้ใหญ่ มี พระอนนฺตเถระ และ พระอานนทเถระ เป็นต้น ได้ประกอบพิธีถวายพระเพลิง พระบรมศพของพระพุทธองค์ ณ มกุฏพันธเจดีย์ กรุงกุสินารา โดยจัดเหมือนพระศพของพระเจ้าจักรพรรดิ

ในระหว่างการถวายพระเพลิง พระมหากัสสปเถระ ซึ่งเป็นพระเถระผู้ใหญ่รูปหนึ่งมิได้อยู่ในพิธีนั้น พระอนนฺตเถระจึงให้รื้อการถวายพระเพลิงไว้ก่อน คอยให้พระมหากัสสปเถระมาทัน ในระหว่างนั้นพระมหากัสสปเถระ พร้อมด้วยภิกษุจำนวนหนึ่ง กำลังอยู่ระหว่างการเดินทางจาก เมืองปาวา ไปยัง กรุงกุสินารา กว่าที่จะถึงที่ถวายพระเพลิงสิ้นเวลา ๑ วัน เมื่อพระมหากัสสปเถระถึงที่ถวายพระเพลิงแล้ว ได้ถวายบังคมพระบาทของพระพุทธเจ้า แล้วการถวายพระเพลิงจึงเริ่มขึ้น (การถวายพระเพลิงมีขึ้น ในวันที่ ๑ นับแต่วันปรินิพพานของพระพุทธองค์)

เมื่อพิธีถวายพระเพลิงเสร็จสิ้นแล้ว เจ้ามัลลกะ ได้ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ณ สันฐาคาร ทำการฉลอง ถวายสักการะเป็นเวลา ๗ วัน

๒. ทูตานุทูตขอส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

ข่าวการปรินิพพานและการถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระพุทธเจ้า ได้กระจายไปยังเมืองต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว เจ้าเมืองต่าง ๆ ได้ส่งทูตานุทูต ไปกรุงกุสินารา เพื่อขอส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ ไปประดิษฐานบูชา สักการะ ณ เมืองของตน

เจ้าเมืองเหล่านั้น คือ

๑. พระเจ้าอชาตศัตรู แห่งกรุงราชคฤห์
๒. เจ้าลิจฉวี แห่งเมืองเวสาลี
๓. เจ้าศากยะ แห่งกรุงกบิลพัสดุ์
๔. อุลลุกษัตริย์ แห่งเมืองอัลลกะปิยะ
๕. โกถิยกษัตริย์ แห่งเมืองรามคาม
๖. มหาพราหมณ์ เจ้าเมืองเวฐฐิที่ปะกะ
๗. มัลลกษัตริย์ แห่งเมืองปาวา

เจ้ามัลละแห่งกรุงกุสินารา ไม่ยอมให้ส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ แก่ทูตานุทูตเหล่านั้น โดยอ้างว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานในเขตประเทศของตน ตนเท่านั้นมีสิทธิในพระบรมสารีริกธาตุนั้น

๓. โทณพราหมณ์แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

เมื่อการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุไม่เป็นที่ตกลง และชวนให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน โทณพราหมณ์ เห็นควรสมานสามัคคีกัน และทูตานุทูตเหล่านั้นให้ร่วมกันแบ่งพระบรมสารีริกธาตุโดยทั่วถึง จึงกล่าวสุนทรพจน์ สมานสามัคคีให้ทุกฝ่ายมีความเห็นร่วมกันในการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

ในที่สุดทุกฝ่ายเห็นพร้อมกัน และมอบความเป็นใหญ่ให้โทณพราหมณ์เป็นผู้แบ่ง

โทณพราหมณ์ จึงแบ่งพระบรมสารีริกธาตุออกเป็น ๘ ส่วน ให้ทูตานุทูตจาก ๗ เมือง ๗ ส่วน และให้เจ้ามัลละแห่งกรุงกุสินารา ๑ ส่วน โดยใช้ทณานทอง (ตุ้มพะ) เป็นเครื่องตวง เสร็จแล้วได้ขอทณานทองนั้นไว้เป็นส่วนแบ่งสำหรับตน

อนึ่ง โมริยกษัตริย์แห่งเมืองปัลลวัน ได้ทราบข่าวจึงส่งทูตไปขอส่วนแบ่งบ้าง แต่ไม่ทัน พระบรมสารีริกธาตุได้แบ่งหมดแล้ว จึงได้แต่พระอังคาร (ถ่าน) ไปบรรจุสถูปในเมืองของตน

คำถามประจำบท

๑. การถวายพระเพลิงจัดขึ้นที่ไหน ?
๒. เจ้าเมืองไหนบ้างส่งทูตานุทูตไปขอส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ ?
๓. ใครเป็นผู้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ ? และแบ่งเป็นกี่ส่วน ?
๔. พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ก็วันจึงมีการถวายพระเพลิงพระบรมศพ ?
๕. กษัตริย์เมืองอะไรส่งทูตไปขอส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุไม่ทัน ได้แต่พระอังคารไปแทน ?

• บทที่ ๘

สังคายนาสามครั้งในชมพูทวีป

สังคายนา คือ การรื้อยกรองพระธรรมวินัยหมายถึง การประชุมชำระแก้ไขรวบรวมรื้อยกรองพระธรรมวินัยให้ถูกต้อง ลงเป็นแบบแผนเดียวกัน โดยปรารภเหตุบางอย่างอันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่พระศาสนา สังคายนาที่ทำในชมพูทวีป มี ๓ ครั้ง คือ

ก. สังคายนาครั้งที่ ๑

๑. ^{๗๔๐}บททำ : พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ๓ เดือน
๒. ^{๗๔๐}เหตุที่ทำ : ปรารภการที่พระสุภัททะกล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย
๓. ^{๗๔๐}สถานที่ทำ : ถ้ำสัตตบดินธุหา ข้างภูเขาเวภารบรรพต กรุงราชคฤห์
๔. ^{๗๐๐}ผู้ทำ : พระอรหันต์ ๕๐๐ รูป ซึ่งมีพระมหากัสสปเถระเป็นประธาน
๕. ^{๗๔๐}ระยะเวลาที่ทำ : สิ้นเวลา ๓ เดือน
๖. ^{๗๐๐}ผู้อุปถัมภ์ : พระเจ้าอชาตศัตรู ผู้ครองกรุงราชคฤห์

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานได้เพียง ๗ วัน พระภิกษุบวชเมื่อแก่รูปหนึ่ง ชื่อ ^{๗๔๐}สุภัททะ ซึ่งเป็นศิษย์ของพระมหากัสสปเถระ ได้กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย ตามเรื่องราว ระหว่างที่พระมหากัสสปเถระ พร้อมด้วยพระภิกษุจำนวนมาก กำลังเดินทางจากเมืองปาวาไปยังกุสินารา ซึ่งเป็นสถานที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระพุทธเจ้า ในขณะนั้นพระภิกษุเหล่านั้นได้ทราบข่าวว่า พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานเสียแล้ว พระภิกษุบางพวกเสียใจ

และแสดงความเศร้าโศกออกมา แต่พระสุกัณหะซึ่งบวชเมื่อแก่กลับดีใจ และกล่าวจะภิกขุเหล่านั้นว่า “อย่าโศกเศร้าเสียใจเลย บัณฑิตเราทั้งหลาย พ้นดีแล้ว จากพระมหาสมณะนั้น (พระพุทธเจ้า) เพราะพระองค์ ทรงสอน^๕ จูฬพวกเรว่า นี่ควร นี่ไม่ควร เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้ว จะไม่มีใครรบกวน เช่นนั้นอีก”

พระมหากัสสปเถระ ได้สดับคำกล่าวนั้น เกิดความสลดใจว่า พระศาสดาปรินิพพานเพียงไม่กี่วัน ก็มีผู้กล่าวจ้วงจาบเช่นนี้แล้ว หากปล่อยไว้ จะนำความเสื่อมเสียมาสู่พระศาสนา จึงตั้งใจจะทำการสังคายนาพระธรรมวินัย เพื่อความบริสุทธิ์และมั่นคงแห่งพระศาสนา เมื่อเวลาล่วงไปแล้ว ๓ เดือน นับแต่กาลปรินิพพานของพระพุทธเจ้า พระมหากัสสปเถระจึงคัดเลือก รวบรวมพระอรหันต์ จำนวน ๕๐๐ รูป มาประชุมกันทำการสังคายนาพระ-
ธรรมวินัย ที่ถ้ำสัตตบัณณคูหา ข้างภูเขา เวภารบรรพต กรุงราชคฤห์ โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระเจ้าอชาตศัตรู

ในการสังคายนาครั้งนี้ พระเถระทั้งหลายที่สำคัญ ๆ คือ

๑. พระมหากัสสปเถระ เป็นประธาน และทำหน้าที่ซักถามพระ-
ธรรมวินัย ในท่ามกลางที่ประชุมสงฆ์
๒. พระอุบาลีเถระ^๑ ทำหน้าที่วิสัชนาพระวินัย ที่พระมหากัสสป-
เถระซักถาม เพื่อให้ที่ประชุมสงฆ์ซักซ้อมความเข้าใจและยอมรับ
ตามที่เป็นจริง
๓. พระอานนทเถระ^๒ ทำหน้าที่วิสัชนาพระธรรม (พระสูตร
และพระอภิธรรม) ที่พระมหากัสสปเถระซักถาม เพื่อให้ที่
ประชุมสงฆ์ซักซ้อมความเข้าใจและยอมรับตามที่เป็นจริง

-
๑. พระอุบาลีเถระ เป็นผู้อำนวยการทางพระวินัย ส่วนพระอานนทเถระ เป็นผู้อำนวยการ
ในพระธรรม ที่ประชุมจึงเลือกท่านทั้งสองเป็นผู้วิสัชนาพระวินัย และพระธรรม
ตามลำดับ

วิธีทำสังคายนา เริ่มด้วยการสังคายนาพระวินัยก่อน แล้วจึงสังคายนาพระธรรมโดยตามและตอบให้เป็นที่น่าเข้าใจ ถูกต้อง ขอมริบร่วมกันเป็นเรื่องๆ จนจบ ใช้เวลาสังคายนา ๓ เดือน

ข. สังคายนาครั้งที่ ๒

๑. บททำ : พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ๑๐๐ ปี
๒. เหตุที่ทำ : ปวารณัตถุ ๑๐ ประการ
๓. สถานที่ทำ : วาฬการาม เมืองเวสาลี
๔. ผู้ทำ : พระอรหันต์ ๗๐๐ รูป มีพระยสกาภักคเชทกบุตร เป็นประธาน

๕. ระยะเวลาที่ทำ : สิ้นเวลา ๘ เดือน

๖. ผู้อุปถัมภ์ : พระเจ้ากาลาโศกราช ผู้ครองกรุงปาฏลิบุตร
สาเหตุสำคัญแห่งการสังคายนาครั้งที่ ๒ คือ เมื่อ พ.ศ. ๑๐๐ ภิกษุพวกวัชชีจำนวนมากเรียกกันว่า วัชชีบุตร ซึ่งอยู่ ณ เมืองเวสาลี พวกนี้ประพฤติดีตกดาดเคลื่อนจากพระธรรมวินัย โดยได้เผยแพร่และยึดถือปฏิบัติข้อปฏิบัติที่ผิด ๑๐ ประการ เรียกว่า วัตถุ ๑๐ ประการ คือ

๑. ภิกษุเก็บเกลือไว้ในแขนง (เขาสัตว์) เพื่อใช้ปรุงในอาหารฉันได้ (สังคิโลถกป)
๒. ภิกษุฉันโภชนาในเวลาวิกาลเมื่อตะวันบ่ายไปแล้ว ๒ นิ้วก็ได้ (ทวงกุลกป)
๓. ภิกษุฉันอาหารในวัดแล้วเข้าไปในบ้าน เขาถวายอาหารให้ฉันอีกในวันเดียวกันนั้น ภิกษุไม่ได้ทำวัชกรรมมาก่อน ฉันทก็ได้ (คามนุตรกป)

๔. อาวาสใหญ่มีส้วมเดียวกัน จะแยกกันทำอุโบสถในที่ต่าง ๆ กันก็ได้ (อาวาสกปป)
๕. แม้มีภิกษุที่ควรนำฉันทะมา จะทำอุโบสถกรรมเสียก่อน โดยไม่ต้องนำฉันทะของเธอมาก็ได้ (อนุมตีกปป)
๖. ข้อปฏิบัติที่พระอุปัชฌาย์อาจารย์ประพฤตีสืบต่อกันมา แม้เป็นข้อปฏิบัติที่ผิดก็ควรทำตาม (อาจิณณกปป)
๗. ภิกษุฉันอาหารแล้ว ยังมีได้ทำวินัยกรรมก่อน จะฉันนมสดที่ยังมิได้แปรรูปเป็นนมสัสม์ก็ได้ (อมถิตกปป)
๘. ภิกษุดื่มสุราอ่อน ๆ ที่ยังมีได้แปรรูปเป็นน้ำเมาก็ได้ (ชโลภี ปาตุ)
๙. ผ่านสี่ทนะที่ไม่มีชาย ภิกษุก็ใช้ได้ (อทสภี นิสัทน)
๑๐. ภิกษุรับเงินและทองก็ได้ (ชาตรูปรชต)

ภิกษุที่เห็นชอบกับวัตถุ ๑๐ ประการ มีจำนวนมาก แต่ที่ไม่เห็นด้วยก็มีมากเหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระยสภากัณทกบุตร ซึ่งเป็นพระเถระผู้ใหญ่รูปหนึ่งไม่เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง คิดว่า หากปล่อยไว้ ไม่สังคายนาพระธรรมวินัย อาจเป็นผลเสียแก่พระศาสนา ท่านจึงชักชวนพระอรหันต์จำนวน ๑๐๐ รูป ประชุมทำสังคายนาที่ วาฬการาม เมืองเวสาลี

ในการสังคายนา พระยสภากัณทกบุตร เป็นประธาน พระเรวตเถระ เป็นผู้ซักถามพระธรรมวินัย พระสัพพทกามี เป็นผู้วิสันา การสังคายนามุ่งที่จะชำระวัตถุ ๑๐ ประการเป็นสำคัญ จึงถามและวิสัชนาเรื่องนั้นก่อนเป็นข้อ ๆ จนเป็นที่ถูกต้องเห็นชอบร่วมกันว่า วัตถุ ๑๐ ประการนั้นผิดจากพระธรรมวินัย เสร็จแล้วจึงสังคายนาพระธรรมวินัย เหมือนคราวสังคายนาครั้งที่ ๑

ในการสังคายนาครั้งที่ ๒ นี้ ได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระเจ้า

กาลาโศกราช ผู้ปกครองกรุงปาฏลีบุตร และใช้เวลาในการสังคายนา ๘ เดือน
จึงแล้วเสร็จ

ค. สังคายนาครั้งที่ ๓

๑. ปีที่^{๔๔๐}ทำ : ประมาณ พ.ศ. ๒๓๕^๑

๒. เหตุ^{๔๕๐}ที่^{๔๕๐}ทำ : เดิรภัย^{๔๕๐}ปลอมบวชมาก ทำให้พระพุทธศาสนา
เสื่อมลง

๓. สถานที่^{๔๕๐}ทำ : อโศการาม เมืองปาฏลีบุตร

๔. ผู้^{๔๕๐}ทำ : พระอรหันต์ ๑,๐๐๐ รูป ซึ่งมีพระโมคคัลลีบุตร-
ติสสเถระ เป็นประธาน

๕. ระยะเวลา^{๔๕๐}ที่^{๔๕๐}ทำ : สิ้นเวลา ๕ เดือน

๖. ผู้^{๔๕๐}อุปถัมภ์ : พระเจ้าอโศกมหาราช

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๐๐ เศษ ก่อนจะมีการทำสังคายนาครั้งที่ ๓
พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก เพราะพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ทรง
หันมานับถือพระพุทธศาสนา และอุปถัมภ์บำรุงคณะสงฆ์อย่างมากมา
เป็นเหตุให้ประชาชนจำนวนมากหันมานับถือพระพุทธศาสนาตามด้วย
และทำให้ศาสนาอื่น ๆ ลดความนิยมลง

เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญ แลกลัทธิการะก็เกิดขึ้นมาก เป็นเครื่องดึงดูด
ใจผู้แสวงหาลาภให้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เพื่อหวังจะได้ลาภสักการะ
ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏว่า ได้มีเดิรภัยจำนวนมากปลอมบวชในพุทธ-
ศาสนา และนำเอาลัทธิเดิรภัยเข้ามาสอนปนกับพระพุทธศาสนา ทำให้เกิด

๑. เลข พ.ศ. น อุตตาม คัมภีร์มหาวงศ์ ซึ่งกล่าวว่า พระเจ้าอโศกมหาราชเสด็จขึ้น
ครองราชสมบัติใน พ.ศ. ๒๑๘ และการสังคายนาได้มีขึ้นในปีที่ ๑๖ แห่งรัชกาล
ของพระองค์ (Mhv. p. 27, 50)

สัทธรรมปฏิรูป (สัทธรรมปลอม) ขน เป็นจุดเสื่อมของพระพุทธศาสนา
 เกิดความปั่นป่วนขึ้นในวงการคณะสงฆ์ พระสงฆ์แบ่งกันเป็นพวกไม่ทำ
 อุโบสถสังฆกรรม เป็นเวลา ๗ ปี ข้อนนี้เป็นเหตุให้พระโมคคัลลบุตรตีสเถระ
 ปลีกตัวไปอยู่ในที่นอกพระนครหลวง

พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ทรงเห็นความปั่นป่วนของคณะสงฆ์ จึงมี
 พระราชประสงค์จะจัดการให้เรียบร้อย ได้ทรงปรึกษากับพระเถระสำคัญบางรูป
 ในขณะนั้น เห็นร่วมกันว่า ควรอาราธนาพระโมคคัลลบุตรตีสเถระซึ่งปลีกตัว
 ไปอยู่ท่อน ให้มาเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ในการชำระสังคายนาของพระ-
 ศาสนา และทำสังคายนาพระธรรมวินัย

พระเจ้าอโศก จึงให้อาราธนาพระโมคคัลลบุตรตีสเถระ เป็นประธาน
 ฝ่ายสงฆ์ และจัดให้มีการประชุมพระภิกษุทั้งหมดในที่ อโศการาม เมือง
 ปาฏลิบุตร โดยมีพระโมคคัลลบุตรตีสเถระ เป็นประธาน ได้แบ่งพระภิกษุ
 เป็นกลุ่มๆ ให้ทำหน้าที่สอบสวนซักถาม เพื่อคัดเลือกเอาไว้เฉพาะพระภิกษุ
 ผู้เชื่อถือปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา ส่วนเดิรถึยที่ปลอมบวช ซึ่งมีได้
 เชื่อถือหลักพระพุทธศาสนาอันถูกต้อง พระองค์ทรงบังคับให้สีกทั้งหมด เมื่อ
 คัดเลือกพระภิกษุผู้บริสุทธิ์หมดความเชื่อถือ และประพฤติปฏิบัติถูกต้องได้แล้ว
 จึงได้มีการประชุมทำอุโบสถ (สามัคคีอุโบสถ) ณ อโศการาม นั้นเอง
 ครั้งนั้นพระโมคคัลลบุตรตีสเถระ ได้คัดเลือกเอาพระอรหันต์ จำนวน
 ๑,๐๐๐ รูป เข้าร่วมทำสังคายนาพระธรรมวินัย เหมือนสังคายนา ๒ ครั้ง
 ที่กล่าวแล้ว

สังคายนาครั้งนี้นับเป็นครั้งที่ ๓ ใช้เวลาทำ ๘ เดือน จึงแล้วเสร็จ

ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ นี้ พระโมคคัลลบุตรตีสเถระ ได้แต่ง
 คัมภีร์กถาวัตถุปกรณ์ขึ้น ซึ่งเป็นคัมภีร์หนึ่งในอภิธรรม ๗ คัมภีร์

กล่าววัตถุปรกณ^๕นี้ แต่งเป็นคำถาม—คำตอบ เพื่อชี้แจงเรื่องที่เบี่ยงปัญหาทาง
พระพุทธศาสนา^๖ ซึ่งเป็นที่สงสัยและเข้าใจคลาดเคลื่อนสับสนกันในครั้งนั้น
อนึ่ง ได้มีการส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในที่ต่าง ๆ
๕ สาย คือ

๑. พระมัทธันตีกเถระ ไปแคว้นกัมมิระ และกันธาระ
(แคว้นแคชเมียร์ และอัฟกานิสถานในปัจจุบัน)
๒. พระมหาเทวเถระ ไปมหิสกมณฑล (เขตไมซอร์ในปัจจุบัน
—อินเดียตอนใต้)
๓. พระรักขิตเถระ ไปวนวาสี (แคว้นกะณะระ เขตเมือง
บอมเบย์ในปัจจุบัน)
๔. พระโยนกธรรมรักขิตเถระ ไปอปร์นตประเทศ (อยู่ริมฝั่ง
ทะเลอาระเบียบนทางทิศเหนือของบอมเบย์)
๕. พระมหาธรรมรักขิตเถระ ไปมหารัฐประเทศ (อันธระประเทศ
ในปัจจุบัน)
๖. พระมหารักขิตเถระ ไปโยนกประเทศ (เขตแดนปากเตรียน
ในเปอร์เซียปัจจุบัน)
๗. พระมัทธิมเถระ ไปหิวันตประเทศ (ประเทศเนปาลใน
ปัจจุบัน)
๘. พระโสณเถระ และ พระอุตตรเถระ ไปสุวรรณภูมิ (พม่า,
มอญ ไทย ในปัจจุบัน)
๙. พระมหินทเถระ ไปประเทศลังกา

คำถามประจำบท

๑. สังคายนครั้งที่ ๑ ทำที่ไหน ? ปรารภเหตุอะไร ?
๒. จงบอกชื่อพระเถระผู้รับหน้าที่สำคัญในการสังคายนาครั้งที่ ๑ มา ๓ รูป
๓. วัตถุ ๑๐ ประการ คืออะไรบ้าง ? เกี่ยวข้องกับสังคายนาอย่างไร ?
๔. จงเล่าเหตุการณ์ทางพระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช
๕. พระธรรมทูต ๕ สาย คือสายไหนบ้าง ?

บทที่ ๙

ประวัติพระอานนท์

๑. ชาตินามิ

พระอานนท์ เป็นโอรสของพระเจ้าอมิตตนะ^๑ ซึ่งเป็นพระกนิษฐภดา (น้องชาย) ของพระเจ้าสุทโธทนะแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ พระมารดาของท่าน มีพระนามว่า กิสาโคตมี ดังนั้นพระอานนท์จึงเป็นพระญาติใกล้ชิดของพระพุทธเจ้า

๒. การออกบวช

ท่านออกบวชพร้อมกับขัตติยกุมาร ๕ องค์ และนายภูษามาลา ๑ คน (ถัดจาก—ข้างตัดผม) คือ ภักทียะ อนูรุธะ ภักคุ กิมพิละ เทวทัต และอุบาลี (นายภูษามาลา) โดยบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า ขณะที่พระองค์ประทับอยู่ที่ อนุพยนิคม แคว้นมัลละ

เมื่อบวชแล้ว ภายหลัง ได้ฟังโอวาทของพระปัญจมนันทานุตร และได้บรรลุโสดาปัตติผล

๓. รับตำแหน่งพุทธอุปัฏฐาก

ในตอนต้นพุทธกาล ตลอดระยะเวลา ๒๐ ปี พระพุทธเจ้ามิได้ทรงมีพระอุปัฏฐากประจำ พระภิกษุบางรูปได้ผลัดเปลี่ยนกันอุปัฏฐากพระองค์ตามโอกาส ต่อมาภิกษุสงฆ์เห็นพ้องตามพระพุทธประสงค์ว่า พระพุทธองค์ทรงมีพระชนมายุมาก ควรมีพระอุปัฏฐากประจำเพื่อความสะดวก พระมหาสาวกทั้งหลายได้อาสาทำหน้าที่นี้ แต่พระพุทธองค์ไม่ทรงเห็นชอบ ทรงพิจารณา

๑. สมุทตถวิลาสินี ๒/๑๑๕; ปปัญจสูทนี ๒/๘๑; มโนรปปริณี ๑/๓๑๗.

เห็นว่าพระอานนท์เหมาะสมแก่ตำแหน่งพุทธอุปัฏฐาก และได้ทรงเลือกพระ
อานนท์ให้รับตำแหน่งนี้

พระอานนท์ ก่อนที่จะรับตำแหน่งพุทธอุปัฏฐาก ได้ทูลขอ พร ๘^๑
ประการ จากพระพุทธเจ้า คือ

๑. พระพุทธองค์ต้องไม่ประทานจีวรอย่างดีแก่ท่าน
๒. พระพุทธองค์ต้องไม่ประทานบิณฑบาตแก่ท่าน
๓. พระพุทธองค์ต้องไม่ให้ท่านอยู่ในพระคันธกุฎีเดียวกันกับพระ
องค์
๔. พระพุทธองค์ต้องไม่นำท่านไปในที่มึนตึ๋นด้วย
๕. พระพุทธองค์ต้องไปในที่มึนตึ๋น ซึ่งท่านรับไว้
๖. ถ้าคนจากที่ไกลมาเฝ้าพระพุทธองค์ ขอให้ท่านนำเขาเหล่านั้น
เข้าเฝ้าได้ตามต้องการ
๗. ต้องให้ท่านทูลถามข้อสงสัยได้ทุกโอกาส
๘. ถ้าพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมในที่ซึ่งท่านไม่ได้ฟังด้วย ขอ
ให้พระองค์ทรงแสดงธรรมนั้นแก่ท่านอีก

การที่ท่านขอพร ๘ ประการนี้มีจุดมุ่งหมาย คือ

- ที่ขอพรข้อ ๑—๔ เพื่อแสดงว่า ท่านอุปัฏฐากพระพุทธเจ้ามิใช่
เพราะเห็นแก่ลาภ
- ที่ขอพรข้อ ๕—๘ เพื่อแสดงว่า ท่านเป็นคนรอบคอบทำหน้าที่
พุทธอุปัฏฐากได้ผลดี สามารถสงเคราะห์บริษัทด้วยความเอื้อเฟื้อ
ได้ทุกโอกาส

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงปรารถนาพรแล้ว ท่านจึงรับเป็นพุทธอุปัฏฐาก และได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเอาใจใส่ พระอานนท์เป็นผู้สนใจในการศึกษา ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าหลายด้าน คือ

- เป็นพหูสูตร
- เป็นผู้มั่งคั่ง
- เป็นผู้มั่งคั่ง (ปัญญาเฉลียวฉลาด)
- เป็นผู้มั่งคั่ง (มีความเพียร)
- เป็นพุทธอุปัฏฐาก

๔. บทบาทสำคัญ

พระอานนท์ มีบทบาทสำคัญหลายอย่าง เช่น

- เป็นพุทธอุปัฏฐากที่ซื่อสัตย์และมีความสามารถ ปฏิบัติหน้าที่โดยหวังประโยชน์แก่ผู้อื่นเป็นตถัง มิได้หวังสิ่งตอบแทน ถวายความสะดวกแก่พระพุทธเจ้าอย่างดี ทำให้พระองค์ได้บำเพ็ญพุทธกิจอย่างเต็มที่
- เป็นผู้ทูลขอให้พระพุทธเจ้ายอมปรารถนาอุปสมบทแก่พระนางมหาปชาบดีโคตมี และนางสาวกียานทั้งหลาย เป็นเหตุให้มีภิกษุณีสงฆ์เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา
- ในคราวสังคายนาครั้งที่ ๑ ท่านได้รับการคัดเลือกจากที่ประชุมสงฆ์ ให้เป็นผู้รับหน้าที่วิสัชนาพระสูตร และพระอภิธรรม ร้อยกรองพระธรรมวินัยให้เป็นระเบียบถูกต้อง เป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

อนึ่ง ก่อนที่ท่านจะเข้าร่วมในการสังคายนา ท่านได้บำเพ็ญความเพียรอย่างเต็มที่ เพื่อจะได้บรรลุพระอรหัต และได้รับบรรลุพระอรหัตตามประสงค์ ในราตรีก่อนวันเริ่มการสังคายนานั้นเอง

๕. การปรินิพพาน

พระอานนท์ มีอายุมากถึง ๑๒๐ ปี ปรินิพพานเหนือแม่น้ำโรหิตี ซึ่งกั้นกลางระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์ กับกรุงเทวทหะ โดยอธิษฐานให้ร่างกายแตกแยกตกไปบนฝั่งทั้งสองของแม่น้ำโรหิตี ประชาชนและพระประยูรญาติทั้ง ๒๓ คน ได้นำอัฐิของท่านไปบรรจุในสถูปซึ่งสร้างไว้ ณ ทางสี่แพร่งเพื่อเป็นที่สักการบูชา

คำถามประจำบท

๑. พระอานนท์มีชาติภูมิอยู่ที่ไหน ?
๒. จงกล่าวถึงการออกบวชของพระอานนท์มาดู
๓. พร ๘ ประการมีอะไรบ้าง ? พระอานนท์มีเหตุผลอย่างไรจึงทูลขอพรเหล่านั้น ?
๔. พระอานนท์ได้รับเอตทัคคะทางไหน ?
๕. พระอานนท์มีบทบาทสำคัญอย่างไร ?

บทที่ ๑๐

ประวัติพระมหากัสสป

๑. ชาตินิคมิ

พระมหากัสสป เป็นบุตรของพราหมณ์ชื่อ กบิละ อยู่ที่หมู่บ้านชื่อ มหาติตตะ แคว้นมคธ มารดาของท่านชื่อ สุมณาเทวี ท่านมีชื่อเดิมว่า ปิปผลิ เมื่อเติบโตแล้วได้ศึกษาศิลปวิทยาพอควรแก่ฐานะ พออายุครบ ๒๐ ปี ก็ได้สมรสกับนางภักทกาปัลลัน ธิดาพราหมณ์โกสยโคตร แต่ไม่มีบุตร หรือธิดาด้วยกัน

๒. การออกบวช

เมื่อบิดามารดาสิ้นชีวิตแล้ว ท่านปิปผลิ พร้อมด้วยภรรยาที่มีความประสงค์จะออกบวชเพราะเกิดความเบื่อหน่ายในชีวิตฆราวาส ทั้งสองคนจึงสละบ้านเรือนออกบวช ได้แยกทางกัน ณ ทางสองแพร่ง แต่ต่างก็บวชอุทิศพระอรหันต์องค์เดียวกัน

ท่านปิปผลิ ได้พบพระพุทธเจ้าที่ไถ้ร่มไทร ชื่อ พุทฺธุตตนิโครธ ระหว่างกรุงราชคฤห์กับเมืองนาลันทาต่อกัน มีความเลื่อมใสในพระองค์มากจึงขอมตนเป็นสาวก

พระพุทธเจ้าได้ประทานอุปสมบทแก่ท่าน โดยวิธีให้โอวาท ๓ ประการ
คือ

๑. จักตั้งหิริโอตตปัสสยอย่างแรงกล้าในภิกษุทั้งหลายทั้งที่เป็นพระเถระ พระนวกะ และพระผู้เสมอกัน

๒. ได้ฟังธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นกุศล จักตั้งใจฟังให้เกิดประโยชน์และกำหนดพิจารณาความของธรรมนั้น ให้เห็นจริง

๓. จักบำเพ็ญกายกตาสติที่ประกอบด้วยความสำราญอยู่เสมอ

โอวาท ๓ ข้อนี้ เป็นวิธีอุปสมบทของท่าน ท่านได้รับพุทโธวาทแล้ว ปฏิบัติตาม ได้บรรลุพระอรหัต หลังจากอุปสมบทแล้ว ๗ วัน (ในวันที่ ๘ แต่การอุปสมบท)^๑

๓. จริยาบางอย่าง

พระมหากัสสป ได้รับเกียรติจากพระพุทธเจ้ามาก พระพุทธองค์ทรงเคยแลกสังฆาฏิกับท่านเป็นการแสดงว่า ทรงให้เกียรติอย่างสูงแก่ท่าน และทรงยกย่องท่านในหลาย ๆ กรณี เช่น

- เป็นผู้มักน้อยสันโดษ
- ไม่ประจบหรือคิดในสกุล
- ไม่กะนองกายวาจาใจ
- ถือธุดงค์เป็นเยี่ยม (เอตทัคคะ) (ตามปกติท่านถือธุดงค์ ๓

ข้อ คือ ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เทียบวิณฑนาตเป็นวัตร และอยู่ป่าเป็นวัตร)

๔. บทบาทสำคัญ

พระมหากัสสป ได้เป็นผู้ริเริ่มนำพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป ทำสังคายนาครั้งที่ ๑ โดยปรารภเรื่องที่พระสุกัททวุฑฒบรพชิต กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย แล้วทำสังคายนา ณ ถ้ำสัตตบถคฤหาซึ่งภูเขาวะการบรพต เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ๓ เดือน

หลังจากเป็นประธานในการสังคายนาครั้งที่ ๑ แล้ว ท่านได้ปฏิบัติ
ศาสนกิจ เป็นที่พึ่งอาศัยของพุทธบริษัทสืบมาจนมีอายุ ๑๒๐ ปี จึงปรินิพพาน

คำถามประจำบท

๑. พระมหากัสสปเป็นบุตรของใคร ?
๒. ชื่อเดิมของพระมหากัสสปว่าอย่างไร ?
๓. จงกล่าวถึงการออกบวชของพระมหากัสสปมาพอได้ความ
๔. พระมหากัสสปได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าอย่างไรบ้าง ?
๕. ท่านเห็นว่ากรณีกิจส่วน ไหนของพระมหากัสสปมีคุณค่าต่อพระ-
พุทธศาสนามากที่สุด ? เพราะเหตุไร ?

บทที่ ๑๑

ประวัติพระอุบาลี

๑. ชาตภูมิ

พระอุบาลี เป็นบุตรของกัลบก (ช่างตัดผม) ในกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อเจริญวัยขึ้นได้เป็นกัลบกประจำราชสำนัก แห่งเจ้าศากยะ กรุงกบิลพัสดุ์

๒. การออกบวช

ท่านออกบวชพร้อมกับชัตติยกุมาร ๖ พระองค์ คือ ภักทียะ อนรุทธะ อานนท์ ภักกุ กิมฬิละ และ เทวทัต โดยบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า ขณะทีพระองค์ประทับอยู่ที่ อนุยนิคม แคว้นมัลละ

ในการบวชนั้น ชัตติยกุมารทั้ง ๖ มีความประสงค์ให้อุบาลีบวชก่อน เพื่อเป็นการให้เกียรติและลดความถือตัวของตน พระพุทธเจ้าจึงประทานบรรพชาอุปสมบทแก่ท่านก่อน

เมื่อบวชแล้ว ท่านได้เรียนกัมมัญฐานในสำนักของพระพุทธเจ้า และได้ปฏิบัติจนบรรลุพระอรหัต ท่านมีความรู้แตกฉานในวินัยปิฎก จนพระพุทธเจ้าทรงตั้งท่านไว้ ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ในทางทรงพระวินัย^๒

๓. บทบาทสำคัญ

พระอุบาลีมีบทบาทสำคัญมากในกิจการพระพุทธศาสนา ทั้งในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ และหลังจากที่พระองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว เช่น

๑. วิ. จด. ๗/๓๔๑/๑๕๕; น.อ. ๑/๑๒๓.

๒. อจ. เอก. ๒๐/๑๔๕/๓๒.

- เป็นผู้สอนพระวินัยแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยเหตุที่ท่านได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นผู้ชำนาญในพระวินัย ถึงกับทรงให้ภิกษุทั้งหลายถือเป็นตัวอย่าง ภิกษุทั้งหลายจึงเรียนวินัยในสำนักของท่าน นอกจากนั้น ภิกษุที่ทรงจำวินัยผิดในสมัยต่อ ๆ มา ก็ล้วนแต่เป็นศิษย์ หรือเรียนวินัยตามสายของพระอุบาลีทั้งสิ้น
- ได้รับความไว้วางพระทัยจากพระพุทธเจ้าเป็นพิเศษ ถ้ามอริกรรม หรือเรื่องเกี่ยวกับวินัยเกิดขึ้น พระพุทธองค์จะทรงมอบให้พระอุบาลีรับภาระดำเนินการวินิจฉัย ให้เป็นไปโดยถูกต้อง เช่น วินิจฉัยเรื่องพระกุมารกัสสปะ เป็นต้น
- เป็นผู้ร่วมในการทำสังคายนาครั้งที่ ๑ โดยได้รับอนุมัติจากสงฆ์ ให้เป็นผู้วิสาขนาพระวินัย ในท่ามกลางสังฆสันนิบาต

พระอุบาลี เป็นพระเถระสำคัญรูปหนึ่งในพระพุทธศาสนา เป็นมหาสาวกและเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธเจ้า หลังจากการสังคายนาครั้งที่ ๑ แล้ว ท่านได้บำเพ็ญศาสนกิจอยู่ต่อมาเป็นเวลาพอสมควร จึงได้ปรินิพพาน ประชาชนได้ช่วยกันจัดการฌาปนกิจศพของท่าน และรวบรวมอัฐิบรรจุไว้ในสกลุณ ทางสี่แพร่ง เพื่อเป็นที่สักการบูชา

คำถามประจำบท

๑. ก่อนบวชพระอุบาลีทำหน้าที่อะไร ? ที่ไหน ?
๒. ใครบ้างที่ออกบวชพร้อมอุบาลี ?
๓. พระอุบาลีแตกฉานในทางไหน ?
๔. เพราะเหตุไรอุบาลีจึงได้บวชก่อนผู้อื่นในคณะ ?
๕. พระอุบาลีมีบทบาทสำคัญอย่างไร ?

บทที่ ๑๒

ประวัติพระนางมหาปชาบดี

๑. ชาตภูมิ

พระนางมหาปชาบดี มีพระนามเต็มว่า มหาปชาบดีโคตมี เป็นพระราชธิดาของ พระเจ้าอัญชนะ เป็นพระกนิษฐภคินีของพระนาง-
สิริมหามายาพระพุทธรมาดา ดังนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมี จึงเป็น
พระน้าของพระพุทธเจ้า

เมื่อพระนางสิริมหามายาสิ้นพระชนม์แล้ว หลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะ
ประสูติได้ ๗ วัน ในกาลต่อมา พระเจ้าสุทโธทนะได้ทรงตั้งพระนาง-
มหาปชาบดีโคตมีไว้ในตำแหน่งอัครมเหสี พระนางได้ทรงเลี้ยงดูเจ้าชาย
สิทธัตถะเป็นอย่างดี เหมือนเป็นพระโอรสของพระนางเอง พระนางมี
พระโอรสพระองค์หนึ่งพระนามว่า นันทะ และมีพระธิดาพระองค์หนึ่ง
พระนามว่า รูปนันทา

๒. การออกบวช

พระนางมหาปชาบดีโคตมี ได้ผนวชเป็นภิกษุณีรูปแรกในพระ-
พุทธศาสนา

พระนางได้แสดงความประสงค์จะบวชต่อพระพุทธเจ้าในคราวที่พระองค์
เสด็จไปโปรดพระพุทธรบิดา และพระประยูรญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ แต่
พระพุทธเจ้ามิได้ทรงอนุญาตให้พระนางอุปสมบท เพราะยังมีเลขา ทรงอนุญาต
ให้สตรีอุปสมบทในพระพุทธศาสนา

พระนางมหาปชาบดีโคตมี แม้ได้รับการอุปสมบทคราวนั้น ก็ได้ทรง
ขอยกย่อง ดังนั้น ในเวลาต่อมา เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปเมืองเวสาลี และประ
ทับอยู่ที่ กุฎาคารศาลา บามหาวัน พระนางมหาปชาบดีโคตมี พร้อมด้วย
นางสาวกนิยานีจำนวนมาก จึงได้ปลงพระเกศา ห่มผ้ากาสาชะ เป็นการแสดง
เจตนาที่จะบวชอย่างแรงกล้า และได้เดินทางไปยังกุฎาคารศาลา บามหาวัน
เมืองเวสาลี เพื่อทูลขออุปสมบท

พระนางมหาปชาบดีโคตมี ได้แจ้งความประสงค์ให้พระอานนท์นำป
กราทูลพระพุทธเจ้า เพื่อทรงอนุญาตให้พระนางพร้อมทั้งเหล่าสาวกนิยานี
ได้อุปสมบทเป็นภิกษุณี ในพระพุทธศาสนา พระอานนท์ได้ทูลอ้อนวอน
หลายครั้ง พระพุทธเจ้าจึงทรงวางหลักปฏิบัติเป็นพิเศษ สำหรับสตรีผู้จะเข้ามา
บวชในพระพุทธศาสนา หลักปฏิบัตินั้น คือ ครุธรรม มี ๘ ประการ

พระนางมหาปชาบดีโคตมี ทรงยินดีปฏิบัติตามครุธรรม ๘ ประการ
จึงได้รับการอุปสมบทในพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเหล่าสาวกนิยานี

เมื่อพระนางได้อุปสมบทแล้ว ในเวลาต่อมาได้เวียนกัมมัฏฐานที่
พระพุทธเจ้าทรงประทาน และปฏิบัติอย่างจริงจัง จนได้บรรลุพระอรหัต
แม้ภิกษุณีเหล่าสาวกนิยานีที่อุปสมบทพร้อมกับพระนาง ก็ได้บรรลุพระอรหัต
เหมือนกัน

พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระนาง โดยทรงตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ
ทาง รัตติกัญญ คือ รูราตริยาน (ผู้อาวุโสในหมู่ภิกษุณี)

๓. พระจริยาบางอย่าง

พระนางมหาปชาบดีโคตมี มีพระจริยาที่ดำเนินตามหลายประการ
เช่น

- เป็นผู้มีความมุ่งมั่น ตั้งใจจริง ไม่ละความพยายามง่าย ๆ จะเห็นได้ในการที่พระนางพยายามเพื่ออุปสมบท แม้มิได้รับอนุญาตในตอนแรก ๆ ก็มีได้ทั้งความพยายาม ได้บากบั่นแสดงความมุ่งมั่นจนได้อุปสมบทในที่สุด
- เป็นผู้กตัญญูกตเวที พยายามแสดงความกตัญญูกตเวทิตานั้นออกมาในเมื่อมีโอกาสดังนั้น ครึ่งหนึ่งพระนางได้จົມรำลึกมาก เห็นว่าเหมาะแก่พระพุทธเจ้าจึงนำไปถวายพระองค์ แต่พระองค์ทรงแนะนำให้ถวายแก่สงฆ์ เพราะจะมีผลานิสงส์มากกว่า

พระพุทธเจ้าทรงโปรดพระนางมหาปชาบดีโคตมีมาก ในฐานะที่เป็นผู้เลื่อมใสพระองค์ เมื่อยังทรงพระเยาว์ จึงทรงแสดงธรรมและประทานกัมมัญฐานแก่พระนางด้วยพระองค์เอง แม้ในเวลาอาพาธ ก็มีได้ทรงทอดทิ้ง เช่น ครึ่งหนึ่งพระนางประจวบ ประสงค์จะฟังธรรม ไม่มีภิกษุรูปใดไปแสดงธรรมให้ฟัง พระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปแสดงธรรมให้พระนางได้รับความเบิกบานใจ ด้วยพระองค์เอง

คำถามประจำบท

๑. พระนางมหาปชาบดีโคตมี มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าอย่างไร ?
๒. พระนางมหาปชาบดีโคตมี ออกผนวชที่ไหน ? อย่างไร ?
๓. พระนางมหาปชาบดีโคตมีเลิศในทางไหน ?
๔. จงแสดงพระจริยาที่น่าเอาอย่างบางประการของพระนางมหาปชาบดีโคตมี
๕. พระพุทธเจ้าทรงโปรดพระนางมหาปชาบดีโคตมีมากหรือไม่ ?

ประวัติอนาถปิณฑิกเศรษฐี

๑. ชาตินาม

อนาถปิณฑิกเศรษฐี เป็นบุตรของเศรษฐีชื่อ สุมณ เกิดในพระนครสาวัตถี มีอาชีพในทางค้าขาย เดิมท่านชื่อ สุทัตตะ ชอบให้ทานเออเพอเพอแผ่ เป็นที่อาศัยของคนยากคนจน จึงได้ชื่อออกชื่อนางว่า อนาถปิณฑิกะ (ผู้ก่อนข้าวเพอคนอนาถ) และส่วนมากจะรู้จักท่านในชื่อนี้

ท่านมีภรรยาชื่อ ปุณณลักขณา มีบุตรชายคนหนึ่งชื่อ กาละ และบุตรสาว ๓ คน ชื่อ มหาสุภักทา อุพสุภักทา และ สุมณีนี ตามลำดับ

๒. การนับถือพระพุทธศาสนา

ท่านอนาถปิณฑิกะพบพระพุทธเจ้า ที่ สีตวัน กรุงราชคฤห์ ในคราวที่ท่านเดินทางไปแต่งงานกับธิดาของเศรษฐี กรุงราชคฤห์ ได้ทราบข่าวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า จากพ่อตา จึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธองค์ ณ สีตวัน ในเวลาเช้ามีดได้พบพระองค์กำลังเสด็จจงกลมและได้รับการต้อนรับจากพระองค์ ได้สนทนาข้อธรรมมีความเข้าใจจนได้บรรลุโสดาปัตติผล จึงแสดงตนเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนา แล้วอาราธนาพระพุทธองค์เสด็จไปพระนครสาวัตถี พระพุทธเจ้าทรงรับอาราธนาและตรัสแนะนำว่า สถานที่อันเหมาะแก่พระองค์คือ ที่สังคิเวก ทั้งนี้ เพื่อให้สะดวกแก่ท่านอนาถปิณฑิกะในการจัดที่ประทับ

เมื่อท่านอนาถปิณฑิกะกลับพระนครสาวัตถีแล้ว ก็ได้เตรียมสถานที่ต้อนรับ ท่านได้สร้าง พระวิหารเชตวัน ขึ้น ณ สวนเจ้าเชตกุมาร ซึ่งเป็นที่

สังคิเวก โดยลงทุนซื้อที่ดินและก่อสร้างด้วยทรัพย์สินจำนวนมาก พระวิหาร
เชตวันนี้ ในกาลต่อมาได้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าบ่อยครั้งและเป็นเวลา
ยาวนานที่สุด นับว่า เป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกรุงสาวัตถี

๓. จริยาบางอย่าง

อนาถปิณฑิกเสรษฐี มีจริยาน่าเอาอย่างหลายประการ เช่น

- เป็นคนใจบุญ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนทั่วไป เป็นที่อาศัยของคน
ยากไร้เฉยใจจนได้ชื่อว่า อนาถปิณฑิกะ
- เป็นผู้มีความเลื่อมใสมั่นคงในพระพุทธศาสนา ได้ทำบุญในพระ
พุทธศาสนาอย่างมาก กล่าวกันว่า ท่านบริจาคทรัพย์ทำบุญถึง
๕๔ โกฏิ นิมนต์พระภิกษุไปฉันประจำที่บ้านวันละ ๒,๐๐๐ รูป^๑
บางครั้งทำบุญจนหมดทรัพย์สมบัติ แต่ก็มิได้หยุด^๒ ดังนั้น
พระพุทธเจ้าจึงทรงยกย่องท่านใน เอตทัคคะ ทาง บริจาคทาน^๓
เป็นทนายผู้ยอดเยี่ยม
- ชักนำคนอื่นในการทำบุญ ท่านแนะนำบุตรธิดาและบุคคลในบ้าน
ของท่านให้สนใจในบุญกุศล ถึงกับเคยลงทุนจ้างบุตรชายไป
ฟังเทศน์ของพระพุทธเจ้า จนบุตรชายเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา
และบรรลुโสดาปัตติผล ธิดาคนโตของท่านเป็นโสดาบัน ธิดา
คนเล็ก ๒ คน ได้บรรลुสกทาคามิผล

อนาถปิณฑิกเสรษฐีถึงแก่กรรมก่อนพระพุทธเจ้าปรินิพพาน เมื่อตอน
บิวยหนักท่านได้ให้คนอาราธนาพระสารีบุตรไปแสดงธรรมให้ฟัง พระสารีบุตร
ได้แสดง อนาถปิณฑิกโถวาทสูตร แก่ท่านก่อนที่ท่านจะถึงแก่กรรม

คำถามประจำบท

๑. อนาถปิณฑิกเสรมฐิเกิดขึ้นที่ไหน ? มีบุตร ภรรยา กี่คน ?
๒. บุตรธิดาของอนาถปิณฑิกเสรมฐิได้บรรลุคุณธรรมอะไรบ้าง ?
๓. อนาถปิณฑิกเสรมฐิพบพระพุทธเจ้าครั้งแรกที่ไหน ? จงเล่ามาดู
๔. อนาถปิณฑิกเสรมฐิมีกฎิบัติทำอะไรบ้างที่น่าสนใจ ?
๕. เมื่อใกล้จะถึงแก่กรรมอนาถปิณฑิกเสรมฐิได้ทำอะไรบ้าง ?

บทที่ ๑๔

ประวัติวิสาขามหาอุบาสิกา

๑. ชาติภูมิ

วิสาขามหาอุบาสิกา เป็นธิดาของ ธนัญชัยเศรษฐี ซึ่งเป็นบุตรของ
เมณฑกเศรษฐี ในเมืองภัททิยะ แคว้นอังคะ มารดาของท่านชื่อ สุมณา
เมื่ออายุ ๗ ขวบ วิสาขา ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า
และได้บรรลุนิพพานได้ผล

ต่อมา ธนัญชัยเศรษฐี ย้ายไปอยู่ในแคว้นโกศล และได้ตั้งถิ่นฐาน
อยู่ที่ เมืองสาเกต วิสาขาก็ได้ติดตามบิดาไปด้วย

เมื่ออายุ ๑๖ ปี วิสาขา มีลักษณะงดงามมาก ถูกลักษณะเป็น
เบญจกัลยาณี คือมีความงามครบ ๕ ประการ เธอได้แต่งงานกับ ปุณณวัตต-
กุมาร บุตรของมิกการเศรษฐี กรุงสาวัตถี และย้ายไปอยู่ในตระกูลของสามี
ณ กรุงสาวัตถีนั้น

๒. จริยาบางอย่าง

นางวิสาขา เป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ประพฤติตน
อยู่ในคุณธรรมเสมอดั้นเสมอปลาย และพยายามแนะนำชักจูงผู้อื่นให้ดำรงตน
ในความดี มีจริยาที่น่าศึกษาหลายอย่าง เช่น

- บิดมั้นเคารพนับถือพระรัตนตรัย แม้ไปอยู่ในท่ามกลางหมู่ชน
ผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่นก็ได้ละทิ้งศาสนาของตน เช่น ในสมัย

๑. ธ.อ. ๓/๔๓; มโนรอปุณฺณ ๑/๔๑๕.

๒. เบญจกัลยาณี คือ งามงาม (เกศกัลยาณี) เนืองงาม (นัยกัลยาณี) พ้นงาม
(อญฺญิกัลยาณี) ผิวงาม (จวีกัลยาณี) วยงาม (วยกัลยาณี-ไม่แก่เร็ว)

แต่งงานกับปณณวदनกุมาร บุตรของมิกการเศรษฐี ผู้เคารพนับถือ
 พวกเดียรถีย์ นางวิสาขาได้ขอมตนเป็นสาวิกาของเดียรถีย์
 ไปด้วย แม้มิกการเศรษฐีเชิญพวกเดียรถีย์มาบริโภคอาหารที่บ้าน
 ในโอกาสวันแต่งงาน นางวิสาขาก็ยังทำหน้าที่ของตนในฐานะ
 เป็นพุทธศาสนิก มิได้แสดงตนเป็นสาวิกาของพวกเดียรถีย์ ขอนี้
 เป็นเหตุให้มิกการเศรษฐีผู้เป็นพ่อหัว มีความไม่พอใจ คอยจับผิด
 นางวิสาขาในโอกาสต่อมา แต่นางวิสาขาก็สามารถเอาชนะใจ
 พ่อหัวได้

- สงเคราะห์กันข้างเคียงดี แม้นางวิสาขาอยู่ในตระกูลของมิกการ-
 เศรษฐี ผู้มิได้นับถือพระพุทธศาสนา แต่นางวิสาขาก็พยายาม
 ให้ท่านเศรษฐีได้รู้ และเข้าใจพระพุทธศาสนา จึงขอโอกาส
 อารามพระพุทธรูปพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหารที่บ้าน
 และเชิญมิกการเศรษฐีร่วมในการถวายภัตตาหารด้วย แม้เศรษฐี
 ไม่มีความประสงค์จะทำเช่นนั้นก็ยินยอมด้วยความเกรงใจลูกสะใภ้
 เมื่อมิกการเศรษฐีได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธรูปแล้ว ก็ได้
 บรรลุโสดาปัตติผล เห็นคุณค่าและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา
 อย่างแท้จริง มีความเข้าใจนางวิสาขาถูกต้องยิ่งขึ้น ถึงกับยกย่อง
 นางวิสาขาไว้ในฐานะเสมือนมารดา มิกการเศรษฐีได้บอกความ
 ขอนี้แก่นางวิสาขา และกราบทูลให้พระพุทธรูปเจ้าทรงทราบ ว่า ที่ตน
 เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ก็เพราะลูกสะใภ้โดยแท้ นางวิสาขา
 จึงได้ใช้อีกอย่างหนึ่งว่า “มิกการมารดา”

- เป็นผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา เหมือนอนาถปิณฑิกเสวนฐิตามปกติ นางวิสาขานิมนต์ภิกษุสงฆ์ไปฉันที่บ้านประจำ วันละ ๕๐๐ รูป และเอาใจใส่ถวายปัจจัยอุปถัมภ์ภิกษุสงฆ์เสมอ เมื่อไปวัดก็มักจะถือวัตถุสิ่งของที่ถวายภิกษุสงฆ์ไปด้วยมิได้ขาด ได้สร้าง วัดพุทธาราม ขึ้นที่กรุงสาวัดถ์ ได้ขายเครื่องประดับทองคำของตนนำทรัพย์มาสร้างปราสาทในพุทธาราม และทำการฉลองใหญ่โต

นางวิสาขาได้ทำทานบริจาคมาก พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงยกย่องไว้ในตำแหน่งผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในการให้ทาน^๑ เป็นทายาทผู้ยอดเยี่ยม

นางวิสาขามีอายุขึ้นถึง ๑๒๐ ปี แต่มีความแข็งแรงเหมือนคนหนุ่ม นางมีลูกหลานมาก คือ มีลูกชาย ๑๐ คน ลูกสาว ๑๐ คน และแต่ละคนก็มีลูกชายลูกสาวคนละ ๑๐ ๆ แม้ในชั้นเหล่านี้อีกเช่นเดียวกัน รวมลูกหลานและเหลนทั้งหมดเมื่อนางยังมีชีวิตอยู่ มีจำนวนถึง ๘,๔๒๐ คน^๒

คำถามประจำบท

๑. นางวิสาขาเป็นธิดาของใคร ?
๒. เบญจกัลยาณีคืออะไร ?
๓. นางวิสาขาเป็นเอตทัคคะทางไหน ?
๔. นางวิสาขามีปฏิปทาอะไรบ้างที่น่าเอาอย่าง ?
๕. นางวิสาขามีอายุเท่าไร ?

๑. อัง. เอก. ๒๐/๑๕๒/๓๔.

๒. ข.ธ. ๓/๖๓. (ลูก ๒๐ คน หลาน ๔๐๐ คน เหลน ๘,๐๐๐ คน)

ข. ภาควิชาธรรม

บทที่ ๑

ความสำคัญของพระรัตนตรัย

พระรัตนตรัย แปลว่า แก้วหรือสิ่งล้ำค่า ๓ ประการ หมายถึง สิ่งที่เคารพบูชาสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ มีความสำคัญดังนี้ คือ

ก. พระพุทธเจ้า คือ ท่านผู้ตรัสรู้ธรรมเอง แล้วทรงสอนผู้อื่นให้รู้ และปฏิบัติตามให้พ้นทุกข์อย่างพระองค์ด้วย

๑. ความสำคัญของพระพุทธเจ้า

๑) เป็นผู้ค้นพบ คือ ค้นพบความจริงอันเป็นธรรมประเสริฐ ที่เรียกว่า อริยสัจ ได้แก่

- ทุกข์ ความลำบากต่าง ๆ
- สมุทัย เหตุแห่งทุกข์ คือ ตัณหา
- นิโรธ ความดับทุกข์
- มรรค ทางแห่งความดับทุกข์

อริยสัจ เป็นความจริงแท้ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ใครจะค้นพบหรือไม่ก็ตาม อริยสัจก็คงมีอยู่ตามธรรมดา พระพุทธเจ้าทรงศึกษาและบำเพ็ญเพียรแล้วจึงค้นพบ เหมือนนักวิทยาศาสตร์ ค้นพบกฎต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์

๒) เป็นผู้ตั้ง คือ ตั้งพระพุทธศาสนา ประมวลหลักธรรมที่เป็นกฎธรรมชาติมาแสดงให้เห็นเป็นระเบียบอย่างเข้าใจง่าย กำหนดหรือตั้งขึ้นเป็นแบบ เช่น อนิจจัง (ความเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอน

กองของสิ่งทั้งหลาย) ทุกข์ (ความทนได้ยาก ความถูกบีบคั้น)
อนตฺตา (ความไม่มีอัตตาหรือตัวตนที่แน่นอนของสิ่งทั้งหลาย)
เป็นสภาวะที่มีอยู่ตามธรรมดา พระองค์ทรงรู้ตามจริงแล้ว ทรงตั้ง
เป็นหลักว่า สภาวะทั้ง ๓ นี้ เป็นสามัญลักษณะ คือ ทุกสิ่ง
ทุกอย่างมีลักษณะเช่นนี้เหมือนกัน

อนึ่ง พระองค์ทรงตั้งพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสถาบันอันหนึ่ง
ทางสังคม มีสาสนิก หรือ บริษัท ๔ คือ ภิกขุ ภิกขุณี อุบาสก
และ อุบาสิกา

- ๓) เป็นเจ้าของ คือ เป็นเจ้าของพระพุทธศาสนา อันได้แก่
หลักธรรม คำสอน และสถาบัน มีคณะสงฆ์เป็นต้น ที่พระองค์
ทรงตั้งขึ้น เพราะพระองค์เป็นผู้ทรงค้นพบสัจธรรม และทรงตั้ง
พระพุทธศาสนาตั้งแล้ว พระองค์จึงทรงเป็นเจ้าของทรงรับ
ผิดชอบต่อคำสอนของพระองค์ และสถาบันที่ทรงตั้งขึ้น
เหมือนบุคคลผู้เป็นเจ้าของของสิ่งทั้งหลาย ย่อมรับผิดชอบต่อ
สิ่งของของตน ดังนั้น พระองค์จึงทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนา
มุ่งความสุขแก่ประชาชน และทรงบัญญัติพระวินัยพร้อม
ทั้งระเบียบแบบแผนต่าง ๆ เพื่อให้คณะสงฆ์และพุทธบริษัท
ทั้งปวงเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นมั่นคง ดำรงอยู่ยั่งยืน

- ๔) เป็นผู้ให้กำเนิด คือ ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา ให้กำเนิด
คุณงามความดีในสังคม ที่เราได้ศึกษาคำสอนของพระองค์และ
ทราบว่า นคือความดีควรทำ นคือความชั่วควรงดเว้น ก็เพราะ
อาศัยพระองค์เป็นผู้ทรงสั่งสอนมาก่อน คือ ทรงให้กำเนิด

คำสอนนั้น แล้วเราสอนกันสืบต่อมา หากพระองค์ไม่ให้กำเนิด
คำสอนไว้ เราก็คงไม่รู้และไม่ได้ปฏิบัติอย่างนี้

๕) เป็นผู้^๔มีพระคุณ ๓ คือ มีคุณความดีสำคัญประจำพระองค์
๓ อย่าง คือ

(๑) พระปัญญาคุณ คือ ทรงมีพระปัญญาเฉียบแหลม
สามารถตรัสรู้ธรรมวิเศษด้วยพระองค์เอง และสั่งสอน
แนะนำผู้อื่นให้รู้ตามได้เป็นอย่างดี

(๒) พระวิสุทธิคุณ คือ ทรงบริสุทธิ์หมดจดจากกิเลสทุกอย่าง

(๓) พระมหากรุณาธิคุณ คือ ทรงมีความกรุณาอันยิ่งใหญ่
ในสัตว์ทุกจำพวก ไม่ว่ามิตร หรือศัตรู

๖) เป็นผู้เสียสละ คือ ทรงเสียสละความสุขทุกอย่างส่วน
พระองค์แล้วทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลก โดยไม่ทรงคำนึง
ถึงความขากลับากใด ๆ เห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

— ทรงสละราชสมบัติ เสด็จออกผนวช

— เมื่อตรัสรู้แล้ว ก็มีได้ทรงอยู่นิ่งเฉย กลับเสด็จไปโปรด
ประชาชนตามที่ต่าง ๆ จนถึงเวลาเสด็จปรินิพพาน

๒. การปฏิบัติตนต่อพระพุทธเจ้า

๑) ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า และน้อมนำพระคุณนั้น ๆ
มาประพฤติปฏิบัติตาม

๒) แสดงความเคารพยำเกรง ไม่แสดงอาการดูหมิ่น เช่น ไม่พูดตลก
โปกฮา เกี่ยวกับพระองค์ เป็นต้น

- ๓) เคารพต่อสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูป สถูป เจดีย์ เป็นต้น
- ๔) ตั้งใจปฏิบัติถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่งพระลี้ก พยายามปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์

บ. พระธรรม คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงแสดงและทรงบัญญัติไว้ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ นำชีวิตไปสู่ความสุข และหลุดพ้นจากความทุกข์

๑. ความสำคัญของพระธรรม

- ๑) รักษาผู้ปฏิบัติตามไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว คือ รักษาคุ้มครองผู้ปฏิบัติธรรม ไม่ให้เป็นคนชั่ว เช่น ไม่ให้เป็นคนเหี้ยมโหด ขาดเมตตากรุณา ทำกรรมหยาบช้า มี ข่า เบียดเบียนผู้อื่น เป็นต้น และไม่ตกต่ำได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน เช่น ถูกลงโทษ เป็นต้น ถ้าผู้ปฏิบัติธรรมนั้นตายแล้ว ก็มีผู้ยกย่องกล่าวขวัญถึง และไม่ไปสู่ที่ชั่วมีนรก เป็นต้น
- ๒) ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติเจริญก้าวหน้า คือ สนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติธรรม มีความเจริญรุ่งเรือง ทั้งทางกายและจิตใจ เช่น ผู้ชายนั้น ทำการงานตามหน้าที่ เอาใจใส่ บำรุงรักษาทรัพย์สมบัติของตน เสมอต้นเสมอปลาย ข่อมเป็นคนรุ่งเรืองด้วยทรัพย์สมบัติ มีฐานะมั่นคง เป็นต้น และเมื่อปฏิบัติตามธรรม ข่อมไม่เดือดร้อนกังวลใจ กลับจะมีจิตใจปลอดโปร่งผ่องใส นึกถึงกิจการต่าง ๆ ได้ถูกต้อง คล่องแคล่ว มีจิตใจสูง เบิกบาน อยู่เสมอ
- ๓) ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสุข คือ ให้มีความสุขสงบสุข ทั้งกายและใจ ไม่มีเวรภัยกับใคร ไม่วิตกกังวลหรือวุ่นวายใจ

เพราะได้ประพฤติปฏิบัติถูกต้องตั้งมาครบถ้วนแล้ว ถ้าทุกคน
ปฏิบัติถูกต้องตั้งมาเช่นเดียวกัน สังคมก็จะมีความสุข
ไปด้วย

- ๔) ทำให้ผู้ปฏิบัติมีเหตุผลและหนักแน่น คือ ทำให้เป็น
ผู้รู้จักใช้ความคิดอันถูกต้องควบคู่กันไปกับการกระทำ ไม่กระทำ
การใด ๆ ตามอารมณ์ โดยไม่ทันได้คิดว่า ที่ถูกที่ชอบควร
จะเป็นอย่างไร เช่น เมื่อประสบความผิดหวัง หรือไม่ได้สิ่งที่
ต้องการ ผู้ปฏิบัติธรรม ย่อมจะตรวจดูสาเหตุของความผิดหวัง
นั้น รู้เห็นตลอดแล้ว ไม่แสดงอาการเสียใจ หรือทุกข์ใจ
กลับตั้งตนให้หนักแน่น เหมือนไม่มีเหตุอะไรกระทบใจ
แล้วคิดแก้ไขทำการต่อไปตามเหตุผล ไม่ย่อท้อ เป็นต้น
- ๕) เป็นสัจจะไม่เปลี่ยนแปลง คือ รักษาความเป็นตัวของตัวเอง
ตลอดเวลา ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือตามที่คนอื่นคิด
จะให้ เช่น “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” เป็นหลักความ
จริงที่คงอยู่ทุกกาลสมัย ความดีย่อมเป็นความดีตามลักษณะ
ของตน ไม่เปลี่ยนเป็นความดีตามที่คนอื่นอยากให้เป็น เป็นต้น
ดังนั้น ธรรมจึงเป็นสัจจะ เป็นธรรมชาติ ซึ่งมีกฎของตนเอง
โดยเฉพาะ เป็นข้อที่ควรศึกษาให้เข้าใจ และปฏิบัติให้ถูกต้อง
ตามหลักอันแน่นอน

๒. การปฏิบัติตนต่อพระธรรม

- ๑) ระลึกถึงคุณของพระธรรม
- ๒) แสดงความเคารพยำเกรง ไม่แสดงอาการดูหมิ่น เช่น ไม่พูด
ตลกไปเกี่ยวกับพระธรรมเป็น

- ๓) เคารพต่อสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์จารึกพระธรรม
- ๔) ฟังธรรมหรือกล่าวธรรมโดยเคารพ
- ๕) ไม่นำพระธรรมไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม เช่น ใช้เป็นเครื่องมือโฆษณาหากิน เป็นต้น
- ๖) พยายามศึกษาให้เข้าใจ และนำไปใช้เป็นหลักความประพฤติปฏิบัติ

ค. พระสงฆ์ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้และประพฤติปฏิบัติตาม

๑. ความสำคัญของพระสงฆ์

- ๑) เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติเป็นตัวอย่าง คือ ปฏิบัติถูกต้องตรงไปตรงมา ปฏิบัติมุ่งความดี ความสุขความเจริญทั้งแก่ตน และคนอื่น และเป็นแบบอย่างให้คนอื่นดำเนินตาม
- ๒) เป็นบุญเขตที่ยอดเยี่ยม คือ เป็นที่เพาะปลูกบุญ ที่ได้ผลดีที่สุดของชาวโลก เหมือนนาดีหว่านข้าวได้งอกงามดี อธิบายว่า พระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบและมีหน้าที่สั่งสอนความดีแก่ประชาชน จึงเป็นที่อำนวยให้ความดีงามต่าง ๆ ทุกอย่าง เจริญออกงาม และแพร่หลายออกไปเป็นประโยชน์แก่ชาวโลก เป็นที่เจริญงอกงามแพร่หลายออกไปแห่งบุญ คือ ความดีงามและความสุข เรียกได้ว่า เป็นนาบุญ คือ แหล่งปลูกฝัง และเผยแพรความดี ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นเขตที่ชาวโลกเข้ามาแสวงบุญ ด้วยการถวายทานบริจาค อุปถัมภ์ บำรุงด้วยปัจจัยสี่ พระสงฆ์เป็นผู้ทรงศีลนำเลื่อมใสศรัทธา ทำให้เขาได้ปฏิบัติปรามิทัย มีจิตใจผ่องใส เป็นบุญเป็นกุศล เพราะก่อให้เกิดผล

คือ ความสุขความเจริญแก่เขา พระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์แล้ว
มีกำลังตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรม ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สร้างความดี
ใหม่ในตนแล้ว อบรมสั่งสอนชาวโลกให้ประพฤติปฏิบัติตาม
ด้วย เชื่อว่าเป็นผู้เผยแผ่บุญ คือ ความดีงามและความสุข
ให้องค์งานออกผลสมบูรณ์เต็มที่

- ๓) เป็นเครื่องหมายแห่งความเจริญก้าวหน้าของ พระพุทธ-
ศาสนา คือ พระสงฆ์เป็นผู้รักษาเผยแผ่ และสืบต่อคำสอน
ของพระพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิด และเป็นผู้อุทิศตนเพื่อพระ-
ศาสนามากกว่าคฤหัสถ์ ที่ได้มีพระสงฆ์มาก และพระสงฆ์
เหล่านั้นเอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ประพฤติ-
ดีปฏิบัติชอบ ก็แสดงว่า ที่นั้นมีผู้เลื่อมใสและอุทิศตนเพื่อ
พระศาสนา มาก เป็นเครื่องหมายว่าพระศาสนาเจริญมั่นคง
- ๔) เป็นผู้นำของบริษัท ๔ บรรดาบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี
อุบาสกและอุบาสิกา ภิกษุมิโกลาสมากที่สุด และมีความ
รับผิดชอบโดยตรงที่สุด ในการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย
เผยแผ่คำสอน และประพฤติดีปฏิบัติชอบเป็นตัวอย่าง จึงเป็น
ผู้นำของพุทธบริษัททั้งหมด และเป็นผู้กำหนดทิศทางของพระ-
ศาสนาว่า จะให้ดำเนินไปอย่างไร เป็นเหมือนผู้กำหนด
และคุมนโยบายในการบริหารประเทศชาติ

๒. การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์

- ๑) ระลึกถึงคุณของพระสงฆ์
- ๒) แสดงความเคารพยำเกรง ไม่แสดงอาการดูหมิ่น เช่น พุด
ลบหลู่ เป็นต้น

- ๓) ไม่เอาพระสงฆ์เป็นเครื่องอ้างในทางประกอบอาชีพ
- ๔) ให้เกียรติพระสงฆ์ สถาบันสงฆ์
- ๕) บำรุงด้วยปัจจัย ๔
- ๖) ช่วยเหลือรับใช้กิจการของพระสงฆ์ และสถาบันสงฆ์ ที่จะ
เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่พระศาสนาและประชาชน

คำถามประจำบท

๑. พระพุทธเจ้ามีความสำคัญอย่างไร ?
๒. มีวิธีปฏิบัติตนต่อพระพุทธเจ้าอย่างไร ?
๓. พระธรรมรักษาสังฆปาโมกข์ปฏิบัติไม่ให้ตกไปในที่ชั่วอย่างไร ?
๔. พระสงฆ์มีความสำคัญอย่างไร ?
๕. ปฏิบัติอย่างไรจึงชื่อว่าปฏิบัติดีต่อพระสงฆ์ ?

บทที่ ๒

ความสำคัญของวัด

๑. ความสำคัญของวัด

วัดเป็นหน่วยเล็กของสถาบันสงฆ์ เหมือนครอบครัวเป็นหน่วยเล็กทางสังคม แม้วัดจะแยกเป็นเอกเทศต่างหากจากสังคมชาวบ้าน และพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในวัดจะดำรงชีวิตต่างจากชีวิตฆราวาสก็ตาม วัดก็มีความสัมพันธ์กับชีวิตสังคมอย่างขาดไม่ได้ โดยข้อ วัดมีความสำคัญต่อสังคม ดังนี้

๑) เป็นศูนย์รวมศิลปกรรมและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา

ศิลปกรรมจะเห็นได้จากศาสนสถาน เช่น โบสถ์ วิหาร การเปรียญเป็นต้น ที่ก่อสร้างด้วยฝีมือประณีตบรรจง จึงมีปรากฏอยู่ตามวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะวัดใหญ่ ๆ ที่สำคัญ วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การกราบ การไหว้ การแสดงความเคารพ การแต่งกาย การเจรจาปราศรัย เป็นต้น ก็มีแบบฉบับที่เห็นได้ในวัด เพราะผู้ไปวัดส่วนมากมักจะรู้สึกถึงความสำคัญ และพยายามปฏิบัติให้ถูกแบบแผน วัฒนธรรมอันดีงาม นอกจากนั้นวัดยังเป็นศูนย์กลางที่ดำรงรักษาและเผยแพร่วัฒนธรรมเหล่านั้นอีกด้วย

๒) เป็นแหล่งเชิดชูเกียรติของชาติ

ประเทศที่เจริญทุกประเทศ ย่อมมีลักษณะเฉพาะของตน ที่แสดงว่า ประเทศนั้นเป็นถิ่นของชนชาติที่เจริญ มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งควรได้รับเกียรติและความยกย่อง ประเทศ

ที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น ประเทศไทย เป็นต้น มีวัดอยู่ทั่วไป
วัดมีศิลปกรรมอันสวยงาม น่าดู เป็นที่ดึงดูดใจชาวต่างชาติ และ
เป็นลักษณะพิเศษที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง ทำให้
คนในชาติเกิดความภูมิใจในชาติของตน ทำให้ชาติมีความหมาย
ยิ่งขึ้น ประเทศของเราปัจจุบันนี้ ถ้าไม่มีวัดก็แทบไม่มีสิ่งใดที่เป็น
ลักษณะพิเศษของตนเอง ที่จะแสดงแก่ชนชาติอื่น ๆ ได้อย่าง
ภาคภูมิใจเลย จึงนับว่าวัดเป็นเครื่องเชิดหน้าชูตาของประเทศ
และเป็นแหล่งเชิดชูเกียรติของชาติที่สำคัญอย่างยิ่ง

๓) เป็นแหล่งสงเคราะห์ (คน - สัตว์)

คนตกทุกข์ ชาติที่พึ่ง ย่อมขอความอนุเคราะห์หรือที่พึ่ง
ได้ในวัด สัตว์ต่าง ๆ เช่น นก สุนัข เป็นต้น ซึ่งเขา
เลี้ยงไม่ไหว หรือไม่เป็นที่ต้องการของใครแล้ว ก็มักจะถูกปล่อย
ไว้ในวัด และมีชีวิตอยู่ต่อไปด้วยความสุข

๔) เป็นที่อยู่ของพระภิกษุสามเณร

วัดเป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณร ซึ่งเป็นผู้ทรงศีลประพฤติ
ดีปฏิบัติชอบเป็นตัวอย่างและอบรมสั่งสอนความดีนั้นแก่ประชาชน
เป็นผู้สงบระงับไม่มีเวรภัยแก่ผู้ใด วัดจึงเป็นสัญลักษณ์แห่ง
ความดีงาม ความระงับทุกข์และความร่มเย็นปลอดภัย บุตรหลาน
ของชาวบ้าน เมื่อบรรพชาอุปสมบทแล้ว ก็ได้อาศัยวัดเป็นที่อยู่
บำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติ ศึกษาเล่าเรียน ฝึกอบรมคนให้เจริญในคุณ
ความดีต่อไปอีกด้วย

๕) เป็นที่ทำบุญของชาวบ้าน

ชาวบ้านตามปกติย่อมไปทำบุญที่วัดในโอกาสต่าง ๆ แม้บางครั้ง

ทำบุญที่บ้านหรือตอน เช่น ตักบาตรตามถนน เป็นต้น ก็เป็นเพียงบางส่วน แต่ส่วนมากมักไปทำบุญที่วัด เพราะสะดวก สถานที่กว้างขวางเหมาะสม มีอุปกรณ์ครบ และมีเพื่อนบ้านมากมายร่วมทำบุญด้วย ซึ่งภาวะเช่นนี้ในปัจจุบันจะเห็นประจักษ์ในชีวิตชนบทมากกว่าชีวิตในเมือง นอกจากนั้นวัดยังเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมที่เป็นบุญกุศลแทบทุกอย่างเพราะเป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสามเณร และเป็นที่ที่สังคมจัดไว้สำหรับเป็นที่บำเพ็ญความดี ดังนั้นนอกจากการถวายทานแล้ว ชาวบ้านยังอาศัยวัดเป็นที่รักษาศีล พังธุระม เจริญภาวนา ก่อสร้างสาธารณสถาน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และการบุญอื่น ๆ อีกตามความเหมาะสม

๖) เป็นศูนย์กลางของชีวิตสังคมของชาวบ้าน

ชาวบ้านได้ประชุมกันในวัดเนื่องในโอกาสต่าง ๆ กัน เช่น ทำบุญเทศกาลประจำปีตามประเพณีขม โดยเฉพาะชีวิตในชนบทไม่มีสถานที่รวมกัน เช่น ไม่มีสโมสร ไม่มีสนามกีฬา ไม่มีโรงมหรสพ เมื่อจะประชุมหรือร่วมกิจกรรมกัน จึงทำในวัด วัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางชีวิตสังคมของชาวบ้าน และพระสงฆ์ก็เป็นที่ปรึกษา เป็นที่พึ่งอาศัยของชาวบ้านในการดำเนินชีวิตและการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในทางสังคมโดยทั่วไป

๗) เป็นที่ฝึกคนให้เป็นคนดี

สังคมภายในวัด โดยหลักการ ย่อมเป็นสังคมตัวอย่าง ผู้บวชพร้อมที่จะลดความสะดวกสบายที่ตนเคยมี แล้วมาใช้ชีวิตแบบมีกฎระเบียบข้อบังคับมากขึ้น ไม่ปล่อยตนตามใจชอบเหมือนเดิม

ดังนั้น ผู้บวชจึงต้องฝึกตนอยู่เสมอ ประเพณีบวชเวียนที่ให้ผู้ชายบวชอย่างน้อยครั้งหนึ่งในชีวิต ก็เป็นวิธีการให้ประชาชนได้เข้าไปรับการฝึกอบรมในวัด ทำให้วัดมีโอกาสทำหน้าที่ฝึกคนดีให้แก่สังคมได้เป็นอันมาก และแม้ผู้เข้ามาอาศัยในวัดในฐานะลูกศิษย์วัด เป็นต้น ก็จำเป็นต้องปฏิบัติตามระเบียบของวัด เป็นการฝึกหัดตนไปด้วยในตัว อนึ่ง ผู้ที่ไปวัด เช่น ไปรักษาศีลหรือทำบุญอย่างอื่น ก็ย่อมปฏิบัติตามข้อวัตรปฏิบัติอันดีงาม แม้โดยปกติเขาจะไม่ปฏิบัติ แต่เมื่อเข้าวัดก็จำเป็นต้องประพฤติตนให้ถูกต้อง เป็นการฝึกหัดตนให้เป็นคนดีอีกอย่างหนึ่ง

๒. วิธีปฏิบัติตนต่อวัด

ในฐานะที่เป็นชาวพุทธ ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ควรปฏิบัติตนต่อวัดให้ถูกต้องดังต่อไปนี้

๑) ช่วยกันบำรุงรักษา

เช่น รักษาศาสนสถาน เป็นต้น ให้คงสภาพเดิม มิให้ชำรุดผุพังเสียหาย ที่ชำรุดทรุดโทรมก็หาทางซ่อมแซม ให้คืนสภาพเดิม เป็นต้น

๒) ไม่ทำลายศิลปวัตถุภายในวัด

ศิลปวัตถุต่าง ๆ เช่น โบสถ์ วิหาร เป็นต้น เป็นมรดกอันล้ำค่า ไม่ควรทำลาย ควรช่วยกันหาทางป้องกันไว้ให้คงทน

๓) แสดงความเคารพ

เช่น เวลาเดินเข้าวัด ถิ่นอุ้มไหล่ หรือเดินด้วยอาการสำรวม ให้เห็นว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ควรยำเกรง

๔) ไม่ทำสิ่งที่ไม่ดีงามในวัด

เช่น ไม่ทำสกปรก ไม่พูดจาหยาบโลน ไม่แสดงมหรสพ
ประเภทยั่วยุคมารมธเป็นต้น

๕) ไปร่วมกิจกรรมในวัด

เช่น ร่วมทำบุญ ร่วมฟังเทศน์ ร่วมงานประจำปี ร่วมงานตาม
ประเพณี มี ตระกูลสงกรานต์ เป็นต้น

๖) ช่วยรักษาชื่อเสียงของวัด

เช่น ไม่ทำความชั่วในวัด หรือไม่ทำสิ่งไม่ดีต่าง ๆ อันจะทำให้
ให้วัดเสื่อมเสีย ถือว่าวัดเป็นสมบัติร่วมกันของทุกคน ควรช่วย
กันส่งเสริมรักษา ทำแต่ความดีให้วัดมีเกียรติ มีชื่อเสียงต่อไป

คำถามประจำบท

๑. วัดเป็นศูนย์รวมศิลปกรรมและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างไร ?
๒. วัดเป็นที่พักคนให้เป็นคนดีได้อย่างไร ?
๓. วัดเป็นศูนย์กลางของชีวิตสังคมของชาวบ้านได้อย่างไร ?
๔. ท่านมีวิธีปฏิบัติตนต่อวัดอย่างไร ?
๕. ปัจจุบันนี้ วัดยังเป็นแหล่งสงเคราะห์อยู่หรือไม่อย่างไร ?

บทที่ ๓

คุณค่าของพิธีกรรม

พิธีกรรม หมายถึง ระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนา หรือ ลัทธิ
ประเพณี ที่กำหนดขึ้นเป็นแบบ สำหรับกลุ่มชนหรือศาสนานั้นๆ เป็นการ
แสดงออกแห่งความเชื่อต่อทางศาสนา ซึ่งกระทำเพื่อให้เกิดความอบอุ่นใจ
ทำให้การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาเป็นสำคัญ นำเชื่องโยงขึ้น ทุกศาสนา
ย่อมมีพิธีกรรมเป็นของตนเอง

๑. ความสำคัญของพิธีกรรม

๑) ก่อให้เกิดความสามัคคี

ในการประกอบพิธีกรรม ย่อมมีผู้ร่วมพิธีมากน้อยตามความสำคัญ
และโอกาสนั้น ๆ ทุกคนที่สมัครร่วมในพิธี ย่อมเห็นความดีของ
พิธีนั้น เต็มใจรับรู้ว่าเป็นสิ่งสำคัญทั้งในขณะทำ หรือทำเสร็จแล้ว
พิธีกรรมนั้น จึงเป็นที่รวมจิตใจของกลุ่มชนนั้น ทำให้เขาร่วมใจ
กันสมานสามัคคีเกาะกุมกันแน่น ยิ่งประกอบพิธีกรรมบ่อย และ
สันเวลานาน ก็ยิ่งทำให้มีความสามัคคีมากขึ้นตามไปด้วย

๒) ส่งเสริมศรัทธา

ผู้ประกอบพิธีกรรมย่อมเชื่อว่า พิธีนั้นเป็นสิ่งมีค่าสำหรับตน นำ
ผลที่ดีมาให้ เป็นที่แสดงออกแห่งศรัทธาของตน เช่น มีศรัทธาว่า
การทำบุญเลี้ยงพระเป็นความดี เป็นสิริมงคล นำความสุขความ-
เจริญมาให้ จึงประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ด้วยการทำบุญเลี้ยง-
พระ ทำให้เกิดความภูมิใจ พอใจในการกระทำนั้น จึงเกิดศรัทธา

มันคงยังขึ้นไปว่า การทำบุญดังกล่าวเป็นความจริงและประสงค์
จะทำเช่นนั้นอีก พิธีกรรมจึงเป็นเครื่องเสริมทำให้รู้สึกว่าการ
กระทำการเป็นเรื่องหนักแน่นจริงจังยิ่งขึ้น นอกจากตัวผู้ประกอบ
พิธีเองจะพอใจแล้ว พิธีกรรมที่ดียังช่วยจูงศรัทธาของผู้ร่วมพิธี
และผู้พบเห็นให้ซาบซึ้งในคุณค่าของการกระทำนั้นมากขึ้นด้วย

๓) ห่อหุ้มศาสนา

พิธีกรรมสืบเนื่องมาจากความเชื่อถือทางศาสนา ถึงจะไม่ใช่ว่าจะ
สำคัญ หรือเนื้อแท้ของศาสนา ก็เป็นส่วนประกอบช่วยให้มีการ
ปฏิบัติตามหลักศาสนา เช่น การประกอบพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่
ซึ่งต้องนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ และถวายทาน ตลอดจน
เล็งบุญตามิตรที่มาในพิธี ข้อมทำให้ผู้ทำบุญนั้นได้ปฏิบัติตามหลัก
ศาสนา คือ การให้ทาน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กัน อันเป็นเหตุให้
ผู้นั้นสละความเห็นแก่ตัวได้ ศาสนาธรรมย่อมคงอยู่เพราะมีพิธี
กรรมห่อหุ้มเหมือนเนื้อในมะพร้าวมีอยู่ได้เพราะมีเปลือกและ
กะลาหุ้มไว้ แต่ถ้าพิธีกรรมมากเกินไป ก็ทำให้ศาสนาธรรมเลือน
ลงหรือจมหายไปได้เหมือนกัน

๔) เป็นเครื่องปลุกปลอบใจ

พิธีกรรมเป็นเครื่องแสดงออกแห่งศรัทธา เป็นการสนองความ
ต้องการทางใจอย่างหนึ่ง ตามปกติบุคคลจะทำพิธีกรรมมักปรารถนา
เหตุ ๒ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือความเจริญและความเสื่อม
เฉพาะในเหตุฝ่ายเสื่อม เช่น ประสบความผิดหวังอย่างใดอย่างหนึ่ง
เกิดความทุกข์ใจขึ้น ข้อมแสวงหาทางจัดทุกข์ อาจประกอบพิธี-

กรรมทางศาสนา เช่น นิมนต์พระมาสวดสวดเคราะห์เป็นต้น
ก็ทำให้มีความสุขใจ พืชกรรมจึงเป็นเครื่องปลอบใจให้ผู้นั้นผ่อนคลาย
ทุกข์และเกิดกำลังใจขึ้นได้

๕) เป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรม — ประเพณี

— พืชกรรมเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรม เช่น ความรู้สึกซาบซึ้งในความ
ดี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจ ความเคารพอ่อนน้อม
มารยาทในที่ชุมชน การทักทายปราศรัย การปฏิสันถาร การใช้
ถ้อยคำในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เกิดมาจากพืชกรรม
ทางศาสนาส่วนหนึ่งด้วย

— ประเพณีบางอย่าง เช่น ประเพณีทำบุญในโอกาสต่าง ๆ มีทำบุญ
ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับพืชกรรมทางศาสนา เกิดมา
จากความรู้สึกที่ว่า จะให้เกิดความเป็นสิริมงคล จึงมีการทำพิธีขึ้น
เมื่อทำบ่อจนเป็นที่ยอมรับกันในสังคม ก็กลายเป็นความจำเป็น
เป็นระเบียบประเพณี ที่จะต้องเว้นได้ยาก จึงเกิดประเพณีทำบุญ
ขึ้นบ้านใหม่ในสังคม เป็นต้น

๖) ทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม

พืชกรรมเป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นแบบแผน เพื่อให้เกิดความตั้งงาม
จึงต้องทำให้ละเอียดประณีต มีระเบียบและพิธีต้องให้เห็นเป็น
เรื่องสำคัญ เช่น ในการจัดสถานที่ประกอบพิธี มีการตั้งโต๊ะหมู่
บูชา มีดอกไม้รูปเทียน จัดเป็นระเบียบตามที่กำหนดกันขึ้น ทำ
ให้ดูสวยงามเรียบร้อยดี ผู้ประกอบพิธีและผู้มาร่วมในพิธีต่างก็อยู่
ในที่อันเหมาะสมตามหน้าที่ และมีอาการระมัดระวัง การกระทำ
ต่าง ๆ ในพิธีก็ดำเนินไปโดยลำดับตามระเบียบแบบแผน ดังนี้
เป็นต้น

๒. การปฏิบัติตนต่อพิธีกรรม

พิธีกรรม แม้เป็นส่วนประกอบของศาสนาและเป็นเพียงการปฏิบัติตามแบบที่วางไว้เป็นจารีตประเพณี แต่ถ้าเราปฏิบัติให้ถูกต้องมีเหตุผล เหมาะแก่กาลสมัย ย่อมนำความเจริญรุ่งเรืองมาให้ และสนับสนุนให้ได้ปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงสภาวะของศาสนาได้ จึงควรปฏิบัติตนต่อพิธีกรรมให้ถูกต้องเหมาะสม

การปฏิบัติตนต่อพิธีกรรมมีดังนี้ คือ

๑. เข้าไปมีส่วนร่วมในพิธีกรรมที่เหมาะสม
๒. ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผนของพิธีกรรมนั้น ๆ
๓. ช่วยกันรักษาและส่งเสริมพิธีกรรมที่ดีงาม
๔. ไม่ประกอบพิธีกรรมในทางที่ผิด หรือออกนอกทางที่ถูกที่ชอบ
๕. ประกอบพิธีกรรมโดยมุ่งผลสำเร็จทางจิตใจเป็นสำคัญ ไม่หวังผลตอบแทนหรืออามิสสินจ้าง

คำถามประจำบท

๑. พิธีกรรมหมายถึงอะไร ?
๒. พิธีกรรมก่อให้เกิดความสามัคคีได้อย่างไร ?
๓. พิธีกรรมเป็นเครื่องปลุกปลอบใจได้อย่างไร ?
๔. การปฏิบัติตนต่อพิธีกรรมมีอย่างไรบ้าง ?
๕. ทำอย่างไรจึงจะให้พิธีกรรมสนับสนุนให้เข้าใจแก่นแท้ของศาสนาได้ ?

บทที่ ๕

ความเป็นศาสนทายาท

ศาสนทายาท คือ ผู้เป็นทายาทของศาสนา เป็นผู้รับมรดก คือ ศาสนา และรักษาเผยแผ่ สืบต่อพระศาสนานั้นให้มั่นคงยั่งยืน ศาสนทายาทที่ดี ย่อมเป็นส่วนสำคัญที่จะส่งเสริมสนับสนุนกิจการของพระศาสนา ให้เจริญรุ่งเรือง

ความเป็นศาสนทายาทที่ดี

๑. ศึกษาเล่าเรียนให้แตกฉาน

หมายถึง ศึกษาเล่าเรียนพุทธพจน์ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ให้เข้าใจลึกซึ้งแตกฉานรอบด้าน สนใจในการฟัง การค้นคว้า หมั่นสอบถาม สืบสวนหาความจริงในพุทธพจน์อยู่เสมอ จนชำนาญ รู้แล้วเข้าใจ จดจำได้ดี ชำชองคล่องแคล่ว อนึ่ง หมั่นศึกษาวิทยาการทั่วไปให้เกิดความรู้ เพื่อนำมาเปรียบเทียบใช้เป็นอุปกรณ์ชี้แจงแสดงพุทธพจน์ให้คนอื่นรู้แจ้งเห็นจริงตาม สมเหตุ ผล มีค่าควรรับฟังและปฏิบัติตาม

๒. เป็นคนมีเหตุผลฝึกฝนสืบทอดอยู่เสมอ

หมายถึง ไม่เชื่อหรือยอมรับหลักการหรือทฤษฎีใดโดยง่าย แม้ คำสอนในพระพุทธศาสนา ก็ได้เชื่อหรือยอมรับโดยไม่มีเหตุผล แต่จำต้องนำมาคิดค้นใคร่ตรองด้วยตนเองอยู่เสมอ ให้เห็นแจ้ง ชัดว่าธรรมข้อนั้น ๆ มีความมุ่งหมายกว้างแคบแค่ไหน ควรประพฤติปฏิบัติอย่างไรจึงจะเกิดผล เป็นต้น

๓. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

หมายถึง ทำตนให้เหมาะสมกับฐานะ อยู่ในระเบียบวินัย ข้อบังคับที่ต่าง ให้เป็นแบบอย่างที่ดีที่คนอื่นควรทำตาม เช่น ในฐานะเป็นพระภิกษุสามเณร ก็ปฏิบัติตามสิกขาบทที่กำหนดไว้ในวินัยของตน ไม่ด่าว่าละเมิด สำรวมระวังกิริยามรรยาทให้เรียบร้อย นำเคารพเลื่อมใส สมเป็นสมณะ คือผู้สงบ เป็นต้น หรือในฐานะเป็นคฤหัสถ์ ก็รักษาศีลมีคุณธรรมประจำใจ ประพฤติแต่ในทางดี ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม ไม่ทำความเสื่อมเสียทั้งแก่ตนและส่วนรวม เช่นนี้ ข้อมเป็นแบบอย่างที่ดีของคนทั้งหลายได้

๔. สนับสนุนเชิดชูศาสนา

หมายถึง ขันดีปฏิบัติกิจทุกอย่าง เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา เช่น เป็นพระภิกษุสามเณร ก็ปฏิบัติหน้าที่ให้สมบูรณ์ ศึกษาเล่าเรียน เทศนาเผยแผ่ธรรม อนุเคราะห์ประชาชน เป็นต้น เป็นคฤหัสถ์ ก็ถวายปัจจัยอุปถัมภ์พระภิกษุสามเณร และบำรุงกิจการต่าง ๆ ทางศาสนา

อนึ่ง ศาสนาทายาทพึ่งช่วยกันประกาศคุณความดี เกียรติชื่อเสียงของศาสนา บุคคลตัวอย่างทางศาสนาตลอดจนปฏิบัติทางของบุคคลนั้น ๆ เป็นการเชิดชูศาสนาให้ปรากฏ ช่วยกันแนะนำชักจูงผู้ยังไม่รู้ไม่เข้าใจให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และรักษาป้องกันพระพุทธศาสนา มิให้ถูกทำลายทั้งจากบุคคลในศาสนาและบุคคลนอกศาสนา เช่น เมื่อมีผู้ปฏิบัติไม่ถูกต้องเหมาะสม อาจเสื่อมเสียแก่พระศาสนาหรือมีผู้กล่าวโจมตี ก็หาทางชี้แจงแถลงเหตุผลให้เป็นที่ยอมรับตามควรแก่กรณี โดยวิธีที่ถูกที่ชอบ

๕. อุทิศตนแก่ศาสนา

หมายถึง สละกำลังกาย ตลอดจนชีวิตและสติปัญญา มอบถวาย
แก่พระพุทธศาสนา จะทำการสิ่งใดก็หวังคุณธรรมเป็นที่สุด มุ่งให้
เกิดคุณงามความดี มุ่งให้เป็นไปเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธ-
ศาสนา ยิ่งกว่านั้น คือ สละชีวิตฆราวาสออกบวชเป็นพระภิกษุ
สามเณร เพื่อให้เป็นผู้ใกล้ชิดพระศาสนา และปฏิบัติศาสนกิจ
ได้เต็มที่

การอุทิศชีวิตเพื่อศาสนา มี ๒ ลักษณะ คือ

๑. บวชในพระพุทธศาสนาตลอดชีวิต ตั้งใจปฏิบัติสมณ-
ธรรม และบำเพ็ญประโยชน์ให้เต็มที่
๒. เป็นพุทธศาสนิกตลอดชีวิต ทำหน้าที่ของอุบาสกอุบา-
สิกาให้บริบูรณ์

คำถามประจำบท

๑. ศาสนาทายาทคืออะไร ?
๒. กฎห้าศีลเป็นศาสนาทายาทได้หรือไม่ ?
๓. การศึกษาเล่าเรียนทำให้เป็นศาสนาทายาทที่ดีได้อย่างไร ?
๔. การอุทิศตนแก่พระศาสนาควรทำอย่างไร ?
๕. ทำอย่างไรจึงชื่อว่าประพฤติดนเป็นแบบอย่างที่ดี ?

บทที่ ๕

สัปปริสบัญญัติ ๓

สัปปริสบัญญัติ แปลว่า บัญญัติของสัตบุรุษ หมายถึง ข้อปฏิบัติ
ที่วางกันไว้เป็นแบบฉบับของคนดีทั้งหลาย หรือ หลักสร้างความคิดที่ถูกต้อง
หลายกำหนดตั้งขึ้นไว้เป็นข้อปฏิบัติแบบฉบับ มี ๓ อย่าง คือ

๑. ทาน การให้

๒. บัณฑิตา การบวช

๓. มาตาปิตุอุปัฏฐาน การบำรุงมารดาบิดา

ความหมาย

๑. ทาน ได้แก่ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือกัน
ด้วยสิ่งของและให้ความรู้ คำแนะนำสั่งสอน ทานมี ๒ อย่าง คือ

๑) อามิสทาน คือ การให้วัตถุสิ่งของ เช่น อาหาร เครื่อง
นุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เป็นต้น อามิสทาน มี ๒
อย่าง คือ

(๑) ปาฏิบุคคติกทาน คือ การให้เจาะจงผู้รับ เช่น พอใจ
รักใคร่ เคารพผู้ใด ก็ให้ผู้นั้น เป็นต้น

(๒) สังฆทาน คือ การถวายแก่สงฆ์ หรือ ส่วนรวม
ไม่จำเพาะเจาะจงผู้ใดผู้หนึ่ง เช่น ถวายสังฆทาน ตัก
บาตร สร้างโบสถ์ วิหาร การเปรียญและสาธารณ
สถานอื่นๆ มีศาลา โรงพยาบาล สะพาน ถนนหน
ทาง เป็นต้น

- ๒) ธรรมทาน คือ การให้ธรรมเป็นทาน ได้แก่ แสดงธรรม สอนให้รู้จักบาปบุญ คุณโทษ แนะนำให้ละชั่วประพฤติดี ทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ รวมถึงการให้ความรู้หรือส่งสอน ศิลปวิทยาต่าง ๆ

การให้ทานจะมีผลมาก มีอานิสงส์มาก ต้องประกอบ ด้วยสมบัติ ๓ ประการ คือ^๑

๑. เขตสมบัติ ถึงพร้อมด้วยบุญเขต คือ ปฎิภาห หรือ ผู้รับทาน เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยคุณธรรม ประพฤติดีปฏิบัติชอบ
๒. ไทยธรรมสมบัติ ถึงพร้อมด้วยไทยธรรม คือ ของที่จะ ให้นั้น เป็นของที่สุจริต ได้มาโดยชอบธรรม เป็นของที่ เหมาะสม มีคุณค่าและเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ
๓. จิตสมบัติ ถึงพร้อมด้วยเจตนา คือ ผู้ให้เจตนาพร้อมใน กาลทั้ง ๓ คือ ก่อนให้ มีจิตยินดี ขณะให้ มีจิตเลื่อมใส ให้ แล้วมีใจเบิกบาน

ทานมีอานิสงส์ดังนี้ คือ

๑. ทำให้ขจัดเหี่ยวแห้งใจของผู้คนไว้ได้ เป็นที่รักใคร่ มีมิตร- สหายบริวารมาก
๒. เป็นที่ขมนับถือ มีชื่อเสียงเกียรติคุณปรากฏ
๓. มีความกล้ากล้าหาญ ภูมิใจ และมั่นใจในตนเอง
๔. เกิดปีติปราโมทย์ มีจิตใจตั้งมั่น
๕. ทำให้เกิดความเข้าใจในอรรถธรรมและมีสติปัญญาเจริญออก- งาม
๖. ทำให้ศิลปวิทยาเจริญก้าวหน้า

๗. ช่วยเหลือบุคคลที่ตกทุกข์ได้ยากมีชีวิตอยู่รอด และมีโอกาสฟื้นฟูฐานะของตน
๘. ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ยึดเหนี่ยวสังคม ให้มีความสามัคคี
๙. ทำให้เกิดกิจการสังคมสงเคราะห์ และการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์
๑๐. ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ด้วยสันติสุข
๑๑. ทำให้พระศาสนาดำรงอยู่ได้

ในทานสองอย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงยกย่องธรรมทานว่าเป็นเลิศ

๒. บัณฑิตได้แก่ การบวช มี ๒ ลักษณะ คือ

- ๑) บวชใจ คือ มีจิตใจซาบซึ้งในความดี งดเว้นจากความชั่ว ยังถือเพศฆราวาสมิได้ถือเพศบรรพชิต ยังประกอบกิจการงานอย่างชาวโลกทั่วไป แต่บำเพ็ญคุณธรรมให้มั่นในใจของตนได้เหมือนบรรพชิต เช่น มีจิตสงบ สร้างสมแต่ความดีไว้ในคุณธรรม จึงชื่อว่า บวชใจ
- ๒) บวชกายและใจ คือ สละชีวิตฆราวาสแล้วถือเพศบรรพชิตมีระเบียบวินัยความประพฤติและความเป็นอยู่ ต่างจากคฤหัสถ์ การปฏิบัติเคร่งครัดยิ่งขึ้น การดำรงชีพเนื่องด้วยชาวบ้าน ไม่ประกอบกิจการหาเลี้ยงชีพอย่างชาวบ้าน อนุเคราะห์ชาวบ้านด้วยการแนะนำสั่งสอน และทำตนเป็นแบบอย่างให้เขาทำตาม มีกิจพิเศษเฉพาะคือ มุ่งมั่นบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลก และปฏิบัติธรรมให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อให้มีจิตใจสงบ ปลอดโปร่ง จนพ้นจากกิเลสทั้งปวง

ประโยชน์และความสำคัญ

ปรัชญา มีประโยชน์และความสำคัญ คือ

๑. ทำให้ได้สร้างความคิดแค้นและสังคม
๒. ทำให้บนเทหรือหมดสิ้นความทุกข์ทั้งปวง
๓. ทำให้สังคมมีความสงบสุขปราศจากการเบียดเบียนกัน
๔. เป็นสัญลักษณ์แห่งความดี และกระตุ้นให้มีการทำความดีในสังคม
๕. ทำให้ศาสนาและคุณค่าที่ดำรงเจริญมั่นคง

๓. มาตามติอุมภูฐาน ได้แก่ การบำรุงมารดาบิดา ให้ถูกต้องเหมาะสม เช่น

- ๑) เลี้ยงดูท่าน
- ๒) ช่วยทำการงานของท่าน
- ๓) ดำรงวงศ์สกุล
- ๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท
- ๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

ประโยชน์และความสำคัญ

การบำรุงมารดาบิดา มีประโยชน์และความสำคัญ คือ

๑. ทำให้สมควรได้รับอนุเคราะห์จากท่าน คือ ท่านอนุเคราะห์ด้วยหลัก ๕ ประการ
 - ๑) ห้ามปรามจากความชั่ว
 - ๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี
 - ๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยา
 - ๔) หากครองที่สมควรให้

๕) มอบทรัพย์สินสมบัติให้ตามโอกาสอันสมควร

๒. ทำให้ระบบครอบครัว เป็นปึกแผ่นมั่นคง
๓. ทำให้สังคมมีการช่วยเหลือสงเคราะห์กัน
๔. ทำให้สังคมระดับพื้นฐานเป็นปึกแผ่น เป็นผลดีแก่สังคมระดับต่อไป
๕. ลดปัญหาเกี่ยวกับการสงเคราะห์คนชรา (เมื่อมีการสงเคราะห์กันภายในครอบครัวได้แล้ว เรื่องสถานที่สงเคราะห์คนชราที่ไม่จำเป็น จึงไม่เพิ่มภาระให้แก่รัฐ)

คำถามประจำบท

๑. ทาน คืออะไร? มีกี่อย่าง?
๒. ทานมีอันใดสงสัอย่างใด?
๓. บัณฑิต ทานอะไร? มีลักษณะ?
๔. การสงเคราะห์มารดาบิดา มีประโยชน์อย่างไร?
๕. ทานเช่นไร จึงมีผลมาก?

บทที่ ๖

จักร ๔

จักร แปลว่า ล้อ ในที่นี้หมายถึง ชรรณหวดหนึ่งที่เป็นเหตุให้ถึงความเจริญก้าวหน้าเหมือนล้อรถนำรถแล่นไปข้างหน้าและให้ถึงที่หมาย มี ๔ อย่าง คือ

๑. ปฏิรูปเทสวาส	การอยู่ในปฏิรูปเทศ
๒. สัมปรัสบัสสย	การคบสัตบุรุษ
๓. อัคคสัมมาปณิธิ	การตั้งตนไว้ถูกต้อง
๔. ปุพเพกตปุญญตา	การได้ทำความดีไว้ก่อน

ความหมาย

๑. ปฏิรูปเทสวาส- การอยู่ในปฏิรูปเทศ คือ ประเทศที่เหมาะสมมีสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมดี อำนวยให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ เช่น

- ๑) ประเทศที่มีคนดีมาก
- ๒) ประเทศที่มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตมาก
- ๓) ประเทศที่มีศาสนธรรม
- ๔) ประเทศที่มีการศึกษาเจริญ
- ๕) ประเทศที่มีอิสระพอควร
- ๖) ประเทศที่มีเศรษฐกิจดี สะดวกแก่การประกอบอาชีพ
- ๗) ประเทศที่สงบสุข ไม่มีเหตุเดือดร้อนวุ่นวาย

ประโยชน์และความสำคัญ

การอยู่ในปฏิรูปเทศ มีประโยชน์และความสำคัญ คือ

๑. เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดี ทำให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข และสนับสนุนให้เจริญก้าวหน้า
 ๒. ทำให้ได้ประเพณีปฏิบัติตามหลักศาสนา มีอิสระที่จะนับถือลัทธิศาสนาที่ตนต้องการและแสดงความเลื่อมใสศรัทธาออกมาได้ตามทางที่ถูกที่ชอบ
 ๓. ทำให้มีความสะดวกในการประกอบสัมมาอาชีพะ สร้างฐานะให้มั่นคง
 ๔. ทำให้ได้ศึกษาศิลปวิทยาสาขาต่าง ๆ และนำมาใช้ประโยชน์ในสังคม
๒. **สัปปริสุบัสสย** การคบสัตบุรุษ คือ คบบัณฑิตผู้ฉลาดรอบรู้ และประพฤติกายเป็นแบบอย่างได้ ยินดีติดต่อเกี่ยวข้องกับคบหาอยู่ใกล้ชิด และสมภารใจที่จะเจริญรอยตามแบบอย่างของท่าน เพื่อให้ได้วิชาความรู้ คุณธรรมและแบบอย่างแห่งความประพฤติกว้างไกลจากท่าน การคบบัณฑิตมี ๒ ลักษณะ คือ
- ๑) คบขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่ ได้แก่ อยู่ใกล้ชิดยอมตนเป็นศิษย์หรือมิตรที่ดี ศึกษาหาความรู้กับท่าน เข้าไปปรึกษาได้ตามรับถ่ายทอดวิชา เลียนแบบอย่างที่ดี ตลอดจนคบโดยอ้อม เช่น ติดตามผลงาน ติดตามฟังคำบรรยาย ฟังรายการทางวิทยุ อ่านหนังสือหรือบทความของท่าน เป็นต้น แล้วพิจารณาเลือกสรรสาระนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนและสังคม
 - ๒) คบเมื่อท่านหาชีวิตมิได้แล้ว ได้แก่ น้อมนถึถึงแบบอย่างที่ดีและคำสั่งสอนของท่าน แล้วทำตาม เช่น ระลึกถึงพระพุทธเจ้าว่า พระองค์ได้ทรงสอนให้ละชั่วทำดี และทรงทำเป็น

แบบอย่าง แล้วปฏิบัติตามพระองค์ เป็นต้น ตลอดจนศึกษา
กันคว่ำผลงานตำราที่ท่านเขียนไว้

ประโยชน์และความสำคัญ

การคบสัตบุรุษ มีประโยชน์และความสำคัญ คือ

๑. ทำให้ได้แบบอย่างที่ดีอันส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า
๒. ทำให้ได้รับโอวาทและคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการฝึก

อบรมตน

๓. ทำให้มีความรู้ที่จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและสังคม

๓. **อัตตสัมมาปณิธิ** การตั้งตนไว้ถูกต้อง คือ การตั้งตนอยู่ในความดี อบรมตนให้ยึดมั่นในความดี ให้มีจิตใจขบขงในคุณค่าของความดี ดำเนินชีวิตอย่างมีจุดหมายและให้เบนไปในทางที่ถูกต้อง การตั้งตนไว้ถูกต้องมี ๒ ลักษณะ คือ

- ๑) เห็นว่าตนประพฤติดี รู้ตัว กลับใจได้ แล้วละทิ้งความประพฤติดีนั้น มุ่งหน้าทำแต่ความดีต่อไป
- ๒) ประพฤติดีอยู่แล้ว แต่ไม่หยุดเพียงนั้น พยายามทำความดีให้แน่นแฟ้นเป็นนิสัย และทำให้ขงขึ้นไปอีก เช่น รักษาศีล ๕ เป็นปกติ ก็เพิ่มเป็นรักษาศีล ๘ เป็นต้น

ประโยชน์และความสำคัญ

การตั้งตนไว้ถูกต้องมีประโยชน์และความสำคัญ คือ

๑. เป็นที่ยกย่องสรรเสริญและเป็นแบบอย่างของคนอื่น

๒. ทำให้ถึงความเจริญรุ่งเรือง

๓. ทำให้จิตใจปลอดโปร่ง มีปรีชาโมทย์ในความดี ไม่กังวล
วุ่นวายพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตน และทำประโยชน์แก่
สังคมได้เต็มที่

๔. ปุพเพกตปุญญตา การได้ทำความดีไว้ก่อน คือ การได้อบรม
สั่งสมความดีมาแต่อดีตในชาติโน้และชาติก่อน หรือการมีความดีเป็น
ทุนเดิมอยู่ก่อนแล้ว เช่น

— เป็นผู้มีนิสัยดีมาแต่เป็นเด็กและทำแต่ความดีมาโดยตลอด เมื่อเติบโต
ขึ้นความดีนั้นก็เป็นพื้นฐานสนับสนุนให้ทำความดีต่อไปอีก และให้ได้
รับผลตอบแทนโดยง่าย เช่น ผู้ที่เคยฝึกนิสัยชอบค้นคว้าหาความรู้มา
แต่เล็กเมื่อเติบโตขึ้นจะเล่าเรียนอะไรก็สะดวก ไม่ฝืนนิสัยและทำได้
สำเร็จผลดี หรือผู้ที่มีความซื่อสัตย์ เคยแสดงความซื่อสัตย์ให้ผู้อื่นเห็น
ประจักษ์ ต่อมาภายหลัง เมื่อมีกิจที่ต้องการใช้บุคคลผู้ซื่อสัตย์ ก็จะได้รับ
การพิจารณาเลือกก่อนใคร ๆ ดังนี้ เป็นต้น

— ในชาติก่อน เคยสั่งสมความดีไว้ ย่อมเป็นอุปนิสัยมาถึงในชาติปัจจุบัน
เช่น เกิดมาไม่มีบุญได้ มีร่างกายสมบูรณ์ มีบุคลิกลักษณะดีเป็นทุนเดิม
อยู่แล้ว ถ้าไม่มัวเมาประมาทเสีย พยายามสร้างสมความดีต่อไป เช่น
ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนประกอบอาชีพการงาน เป็นต้น ก็มีทางประสบ
ความสำเร็จในชีวิตเป็นอย่างมาก

ประโยชน์และความสำคัญ

การได้ทำความดีไว้ก่อน มีประโยชน์และความสำคัญ คือ

๑. ทำให้ปฏิบัติกรต่าง ๆ ได้ผลดี ตามอุปนิสัยสามารถเพราะ
มีพื้นฐานอบรมมาดีแล้ว
๒. ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอดีตและปัจจุบัน ชวนให้oyak
ทำความดีเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับอนาคต
๓. ทำให้เชื่อหลักกรรม เป็นคนหนักแน่นในเหตุผล ชังคน สิ่ง
ผลให้oyakทำความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป
๔. ทำให้มีความสุขความเจริญในชีวิตปัจจุบัน

คำถามประจำบท

๑. ปฏิรูปเทสมีลักษณะอย่างไร ?
๒. การอยู่ในปฏิรูปเทสนีประโยชน์อย่างไร ?
๓. การคบสัตบุรุษคือคบอย่างไร ?
๔. ปุพเพกตปุญญตา คืออะไร ? สำคัญอย่างไร ?
๕. ปฏิบัติอย่างไรจึงชื่อว่าตั้งตนไว้ถูกต้อง ?

บทที่ ๗

พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ประเสริฐ มี ๔ อย่าง คือ

๑. เมตตา ความรักใคร่ ปราบปรามให้เป็นสุข
๒. กรุณา ความสงสาร อยากจะช่วยให้พ้นทุกข์
๓. มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นได้ดี
๔. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง โดยพิจารณาเห็นตามเป็นจริง

ความหมาย

๑. เมตตา ความรักใคร่ ปราบปรามให้เป็นสุข คือ ต้องการให้มนุษย์และสัตว์ทั้งปวงมีความสุขไม่มีทุกข์ เช่น บิดามารดา ปราบปรามให้ลูกของตนมีความสุขเป็นต้น การที่ปราบปรามเช่นนั้น ก็เพราะมีความรักเป็นรากฐาน ความรักในที่นี้แตกต่างจากความรักทั่วไป ความรักแบบเมตตา มีลักษณะ ดังนี้
 - ๑) หวังให้เขาได้รับความสุขด้วยความปรารถนาดีอย่างเดียว ไม่หวังสิ่งตอบแทนหรือแลกเปลี่ยน
 - ๒) แสดงออกด้วยการอนุเคราะห์ช่วยเหลือ หรือทำประโยชน์ให้มิใช่เพียงนึกอยู่ในใจ
 - ๓) ไม่ใช่รักอย่างมีกิเลส แบบหวังจะเอามาสนอง หรือบำเรอความต้องการของตน

๒. กรุณา ความสงสาร อยากจะช่วยให้พ้นทุกข์ คือ เห็นคนและ

สัตว์อื่นประสบความสำเร็จทุกข พลุยมัวใจหวนไหวไปด้วย นิ่งเฉยทน
อยู่ไม่ได้ ปรารถนาแรงกล้าที่จะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ และทำอย่าง
ใดอย่างหนึ่งเพื่อช่วยเหลือเขา เช่น เห็นหรือทราบว่า คนประสบ
อุทกภัยได้รับความลำบาก ก็หาทางช่วยเหลือ โดยส่งผ้า อาหารไป
ให้ เป็นต้น กรุณามีสถิตยณะ ดังนี้

๑) เห็นเขาตกทุกข์ได้มัวใจหวนไหวทนดูไม่ได้ ต้องช่วยเหลือด้วย
ความเห็นใจ มีใจเพียงนึกสงสารอยู่ในใจ

๒) เห็นความทุกข์ของคนอื่นเหมือนทุกข์ของตน

๓. มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดี คือ มีจิตใจว่าเรึงเบิกบานอยู่
เสมอ มีใจกว้างใจนักกีฬา เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่สุขสบายดี เป็นปกติ
ก็มีใจชื่นบาน ในเมื่อเขาประสบความสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็
แสดงความชื่นชม ยินดี เช่น ในการแข่งขันกีฬาฟุตบอล เป็น
ต้น เมื่อฝ่ายตรงข้ามชนะ ก็แสดงความยินดีที่เขาชนะ ไม่อิจฉา-
ริษยา หรือ กลั่นแกล้ง ทำร้ายของแ้วเรา เมื่อมีผู้ใดคิดค้นทำสิ่ง
ใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่สังคม ก็ยินดีเอาใจสนับสนุน เป็นต้น

๔. อุเบกขา การวางใจเป็นกลางโดยพิจารณาเห็นตามเป็นจริง คือ
คิดค้นใคร่ครวญแล้วจึงตัดสินเรื่องใดเรื่องหนึ่งลงไป ด้วยวิธีที่ถูก
ต้อง และด้วยจิตใจที่เที่ยงธรรม ไม่หลงหรือตกเป็นทาสของ
อารมณ์ มีใจหนักแน่นมั่นคงนิ่งเฉยสงบได้แม้ในเหตุการณ์ที่ร้าย
แรง ไม่หวนไหวสะทกสะท้านตื่นตูม หรือเกรงกลัว สามารถใช้
ความคิดพิจารณาหาทางแก้ไขเหตุการณ์นั้นได้ด้วยความเยือกเย็น
และสุขุมรอบคอบ

ประโยชน์และความสำคัญ

พรหมวิหาร มีประโยชน์และความสำคัญ คือ

๑. ทำให้เป็นทศการพรกของผู้อื่น
๒. ทำให้มีจิตใจสงบสุขและเบิกบาน
๓. ทำให้มีจิตใจหนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหวไปตามโลกธรรม
๔. ทำให้มีบุคลิกลักษณะที่น่านิยมนับถือ
๕. ทำให้เป็นผู้ไม่มีเวรภัยกับใคร ๆ
๖. ส่งเสริมให้เกิดคุณธรรมอื่น ๆ
๗. ทำให้เป็นทพพงพาอาศัยของผู้อื่น
๘. ทำให้รู้จักช่วยเหลือ ร่วมมือ และสนับสนุนกันและกัน
๙. ทำให้สังคมเจริญก้าวหน้าและมีสันติสุข
๑๐. ทำให้เป็นนักบริหารและผู้นำที่ดี

วิเศษให้พรหมวิหาร

๑. มองผู้อื่นในแง่ดี ตั้งความปรารถนาดีต่อคนทั่วไป
๒. แผ่เมตตา
๓. ขวนขวายให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้อื่น
๔. สนับสนุนและเข้าร่วมในงานสาธารณประโยชน์
๕. ไม่เขี่ยหยันรังแกและริษยาผู้อื่น
๖. แสดงความยินดีในเมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ
๗. วางใจเป็นกลางมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

พรหมวิหาร มักเรียกกันว่า เป็นธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ หมายความว่าเมื่อน้อมธรรมเหล่านี้ประจำใจแล้ว ข้อมเป็นผู้ใหญ่ คือ มีจิตใจใหญ่ หรือใหญ่ด้วยคุณธรรม เมื่ออายุยังน้อยก็ตาม จึงเป็นธรรมทั้งสำหรับเด็กและผู้ใหญ่

คำถามประจำบท

๑. พรหมวิหารคืออะไร ? เด็กจะมีได้หรือไม่ ?
๒. เมตตากับความรักทั่วไปต่างกันอย่างไร ?
๓. กรุณาควรใช้ในกรณีไหน ?
๔. มุทิตาคืออะไร ? จงยกตัวอย่างมาดู
๕. มิวชผกพรหมวิหารอย่างไร ?

บทที่ ๘

สารณียธรรม ๖

สารณียธรรม คือ ธรรมที่ให้เกิดความระลึกถึงกัน มี ๖ อย่างคือ

๑. แสดงกิริยาและช่วยทำกิจโดยมีเมตตาเป็นที่ตั้ง (มีกายกรรมประกอบด้วยเมตตา)
๒. เจรจาและพราสสอนโดยมีเมตตาเป็นที่ตั้ง (มีวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา)
๓. กิตติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันโดยมีเมตตาเป็นที่ตั้ง (มีมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา)
๔. แบ่งปันสิ่งที่หามาได้โดยชอบธรรมให้แก่กัน
๕. มีศีลเสมอกัน
๖. มีความเห็นเสมอกัน

ความหมาย

๑. แสดงกิริยาและช่วยทำกิจโดยมีเมตตาเป็นที่ตั้ง คือ มีกิริยาอาการสุภาพ แสดงความเคารพนับถือเอื้อเฟื้อกันตามฐานะเต็มใจช่วยทำกิจการงานของกันและกันตามความสามารถและโอกาสที่อำนวย ไม่เกี่ยงงอน ไม่หวังสินจ้างหรือสิ่งตอบแทน มุ่งช่วยให้กิจการงานสำเร็จเป็นที่ตั้ง
๒. เจรจาและพราสสอนโดยมีเมตตาเป็นที่ตั้ง คือ พูดกันด้วยถ้อยคำสุภาพและมีสารประโยชน์เต็มใจซักเคื้อนสั่งสอน แนะนำ

๑. สะกดชื่ออย่างเป็นทางการ สารณียธรรม.

๒. อ.จ.ฉก.๒๒/๒๘๒/๓๒๓; ท.ป.๑๑/๓๑๗, ๔๒๒/๒๕๗, ๓๐๒; อ.จ.อ.๓/๑๐๗.

แข็งแรง ตลอดถึงให้วิชาความรู้แก่กันตามฐานะ ด้วยความหวังดีโดยไม่หวังสินจ้างหรือสิ่งตอบแทน

๓. กิตติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน โดยไม่เมตตาเป็นทอดๆ คือ ตั้งใจปรารถนาดีต่อกันหวังให้มีความเจริญก้าวหน้า คิดหาทางส่งเสริมกัน โดยไม่หวังสินจ้างหรือสิ่งตอบแทน
๔. แบ่งปันสิ่งที่หามาได้โดยชอบธรรมให้แก่กัน คือ ยินดีแบ่งสิ่งต่างๆ เช่น เสื้อผ้าอาหาร เป็นต้น ที่หามาได้โดยสุจริต ให้แก่กัน ไม่ตระหนี่หวงแหน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใด ๆ ถือว่า การแบ่งปันเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของผู้หวังดีจะพึงปฏิบัติต่อกัน
๕. มีศีลเสมอกัน คือ มีความประพฤติดี รักษาศีลได้เรียบร้อย สม่ำเสมอกับผู้อื่น ไม่ให้บกพร่องย่อหย่อน ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ
๖. มีความเห็นเสมอกัน คือ คิดเห็นลงรอยกัน ไม่ขัดแย้ง หรือเห็นตรงข้ามโดยไม่มีเหตุผล แม้เมื่อมีความเห็นไม่ตรงกัน ก็ช่วยกันปรึกษาหารือ หาเหตุผลมาชี้แจงแสดงให้เป็นที่เข้าใจ จนตกลงกันได้ มีความเห็นร่วมกันในหลักการที่ให้พ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหาต่างๆ

ประโยชน์และความสำคัญ

สัจจะนิष्ठธรรม มีประโยชน์และความสำคัญ คือ

๑. ทำให้มีความรักใคร่นับถือ และสามัคคีกัน
๒. ทำให้ระลึกถึงถึง ปรารถนาดี เป็นมิตรไมตรีกัน

๓. ทำให้ช่วยเหลือสงเคราะห์กันตามหน้าที่
๔. ทำให้รวมกลุ่มกันปฏิบัติหน้าที่การงานได้สำเร็จเป็นผลดี
๕. ทำให้รู้จักรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และพร้อมที่จะปรับ
ความคิดเห็นของตนให้เข้ากับคนอื่นได้ด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง
๖. ทำให้อยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม

คำถามประจำบท

๑. สาราณียธรรมคืออะไร ?
๒. สาราณียธรรมทางกายคืออะไร ?
๓. คิดอย่างไรจึงชื่อว่าคิดเป็นประโยชน์แก่กัน ?
๔. ทำอย่างไรจึงชื่อว่ามีความเห็นเสมอกัน ?
๕. สาราณียธรรมมีประโยชน์อย่างไร ?

บทที่ ๙

สัปปริสธรรม ๗

สัปปริสธรรม คือ ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นคนดี หรือ
ธรรมประจำใจของคนดี มี ๗ อย่าง คือ

๑. ธัมมัญญตา ความรู้จักเหตุ หรือรู้หลักการ
๒. อัตถัญญตา ความรู้จักผล หรือรู้ความมุ่งหมาย
๓. อัตตัญญตา ความรู้จักตน
๔. มัตตัญญตา ความรู้จักประมาณ หรือรู้จักความพอดี
๕. กาลัญญตา ความรู้จักกาล
๖. ปริสัญญตา ความรู้จักบริษัท หรือรู้จักชุมชน
๗. ปุคคลปโรปรัญญตา ความรู้จักประเภทบุคคล

ความหมาย

๑. ธัมมัญญตา ความรู้จักเหตุ หรือ รู้หลักการ ได้แก่ รู้จัก
เหตุแห่งความสุข ความทุกข์ ความเจริญ ความเสื่อม รู้
หลักการ วิธีการที่จะให้มีความเจริญรุ่งเรือง หรือที่จะนำ
ไปสู่ความหายนะ เช่น รู้ว่า การกระทำความดีเป็นเหตุแห่ง
ความสุข เป็นต้น
๒. อัตถัญญตา ความรู้จักผล หรือ รู้ความมุ่งหมาย ได้แก่ รู้
จักผลของสิ่งที่ทำ ทั้งส่วนดีส่วนเลว รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น
จากการทำหรือปฏิบัตินั้น ๆ เช่น รู้ว่า ความสุข ความเจริญ
เป็นผลแห่งการทำความดี เป็นต้น รู้วัตถุประสงค์ของการกระ

ทำ และการประพฤติปฏิบัตินั้น ๆ เช่น รู้ว่ารักษาศีลเพื่อเป็น
พื้นฐานของสมาธิ เป็นต้น

๓. *อัตตัญญา* ความรู้จักตน ได้แก่ รู้ภาวะและฐานะของตน
และปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมกับภาวะและฐานะนั้น เช่น
รู้ว่าตนเป็นบรรพชิต ก็ปฏิบัติตนได้ถูกต้องเหมาะสมกับความ
เป็นบรรพชิตนั้น โดยมีจิตใจสงบสำรวมอินทรีย์ เป็นต้น
รวมทั้งรู้คุณธรรมความสามารถของตน รู้ว่าควรจะรักษาไว้
และแก้ไขปรับปรุงต่อไปอย่างไร

๔. *มัตตัญญา* รู้จักประมาณ หรือ รู้จักความพอดี ได้แก่
รู้จักขนาด ความพอเหมาะพอควรของตน ไม่หลงลืมจน
เลิกละความพอดี เช่น รู้จักประมาณในการทำการงานทำให้พอ
เหมาะสมกับความสามารถ ไม่มากหรือน้อยเกินไป หรือรู้จัก
ประมาณในการบริโภคอาหาร ไม่รับประทานมากเกินไป รับประทาน
แต่พออิ่ม เป็นต้น

๕. *กาลัญญา* ความรู้จักกาล ได้แก่ รู้เวลาที่ควรกระทำ
หรือปฏิบัติหน้าที่การงานได้ถูกต้องเป็นผลดี เช่น เวลาเป็น
นักเรียนนักศึกษา ก็รู้ว่าเป็นเวลาที่ต้องศึกษาค้นคว้าให้มีความ
รู้วิทยาการต่าง ๆ เวลาเรียนเป็นเรียน เวลาเล่นเป็นเล่น
 เป็นต้น ตลอดจนรู้จักแบ่งเวลาในการทำงานและประกอบ
กิจวัตรประจำวัน

๖. *ปริสัณญตา* ความรู้จักบริษัท หรือ รู้จักชุมชน ได้แก่ รู้จัก
หมู่คณะ หรือกลุ่มชนว่าดี หรือไม่ดี ควรคบหาสมาคม ควร

เข้าไปอยู่เป็นพวกหรือไม่ เมื่ออยู่ในชุมชนหรือที่ประชุมอื่นๆ
ควรวางตัวอย่างไร ควรทำอะไร ควรพูดอะไรอย่างไร เป็นต้น

๗. บุคคลปรีชาปัญญา ความรู้จักประเภทบุคคล ได้แก่ รู้จัก
บุคคลแต่ละคนว่า ฉลาดหรือโง่ เป็นพาล หรือ บัณฑิต
มีความสามารถ หรือไม่ มีคุณธรรมหรือหาไม่ เป็นต้น
แล้วเลือกคบหาให้เป็นคุณประโยชน์ หรือเลือกใช้ให้เหมาะ
แก่กิจการ

ประโยชน์และความสำคัญ

สัปปริสธรรม มีประโยชน์และความสำคัญ คือ

๑. ทำให้เป็นคนดี
๒. ทำให้ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ทุกอย่าง
ได้ดี
๓. ทำให้เป็นคนมีเหตุผล
๔. ทำให้เจริญก้าวหน้าทั้งในด้านหน้าที่การงาน และด้านส่วนตัว
๕. ทำให้เป็นนักบริหารและผู้นำที่ดี

คำถามประจำบท

๑. สัปปริสธรรมคืออะไร ?
๒. รู้จักตนคือรู้อย่างไร ?
๓. ปรีชาญาณคืออะไร ?
๔. รู้จักเหตุผลคือรู้อย่างไร ?
๕. สัปปริสธรรมมีประโยชน์อย่างไร ?

บทที่ ๑๐

อปฺริหานิยธรรม ๗

อปฺริหานิยธรรม คือ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ธรรมที่เป็นเหตุให้ไม่เสื่อมและนำไปเพื่อความเจริญรุ่งเรือง มี ๗ อย่าง คือ

๑. หมั่นประชุมกันสม่ำเสมอ
๒. เวลาประชุมพร้อมเพรียงกันประชุม ปฏิบัติตามระเบียบการประชุม และทำกิจด้วยความพร้อมเพรียงกัน
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทฺธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ถอนสิ่งที่พระพุทฺธเจ้าทรงบัญญัติแล้ว ตั้งใจปฏิบัติตามสิกขาบทที่พระองค์ทรงบัญญัติแล้ว
๔. เคารพนับถือเชอฟังภิกษุผู้เป็นใหญ่ในสงฆ์
๕. ไม่ยอมเป็นทาสแห่งตัณหา คือความอยาก
๖. ยินดีในที่สุด
๗. หวังให้พระภิกษุสามเณรผู้มีศีลมาสู่สำนัก และอยู่ร่วมกันด้วยความสุข

ความหมาย

๑. หมั่นประชุมกันสม่ำเสมอ คือ พร้อมใจกันประชุมเพื่อปรึกษาหารือตกลงเรื่องกิจของหมู่คณะ ให้ได้ความเห็น ข้อเสนอแนะอันจะเป็นประโยชน์ในการบริหารกิจส่วนรวม ให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สำเร็จเป็นผลดีงาม การประชุมควรมีเป็นประจำสม่ำเสมอ เช่น การประชุมประจำเดือน การประชุมประจำปี เป็นต้น โดยคำนึงถึงความเหมาะสม ทั้งกาลเวลา

กิจการและบุคคลเพื่อให้เกิดความสะดวก อันจะอำนวยให้การ
ประชุมเป็นผลดีตามความมุ่งหมาย นอกจากนั้นอาจมีการประชุม
พิเศษเมื่อมีเหตุจำเป็น เพื่อจัดกิจกรรมที่ต้องเร่งรัดจัด เฉพาะ
กรณี อีกส่วนหนึ่งด้วย

๒. เวลาประชุมพร้อมเพรียงกันประชุม ปฏิบัติตามระเบียบการ
ประชุมและทำกิจด้วยความพร้อมเพรียงกัน คือ เข้าประชุมด้วย
มุ่งปรึกษาหารือกัน ให้เป็นที่เข้าใจตกลงกันด้วยเหตุผล และ
ให้การประชุมดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จึงต้องมีวาระการ
ประชุม มีประธาน และระเบียบปฏิบัติอื่นอีก ผู้ร่วมประชุม
ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามนั้น เช่น เข้าห้องประชุมตรงตามเวลา
เลิกประชุมพร้อมกัน เป็นต้น และถือว่าการประชุมปฏิบัติ
กิจทุกอย่างให้เป็นไปตามที่ประชุมตกลงไว้ด้วยความพร้อมเพรียง-
กัน

๓. ไม่มีบัญญัติสิ่งที่พระพุทธรเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ถอนสิ่งที่พระ
พุทธรเจ้าทรงบัญญัติแล้ว ตั้งใจปฏิบัติตามสัจาบาทที่พระองค์ทรง
บัญญัติแล้ว คือ ไม่กำหนดหลักเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติของ
พระภิกษุสามเณรนอกหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ
อย่างบึงพระวินัย พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติขึ้น ก็เพื่อให้ถือเป็น
หลักปฏิบัติ ให้เกิดความเรียบร้อยแก่สังคมสงฆ์หากบัญญัติใหม่
นอกหลักการเดิม ก็จะทำให้กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของพระ-
พุทธศาสนา แต่ถ้าบัญญัติข้อปฏิบัติปลีกย่อยเพื่อสนับสนุนพระ
วินัยอันเป็นหลักการเดิม ย่อมเป็นการสมควร เพราะทำให้หนัก
แน่นมั่นคงยิ่งขึ้น

๔. เคารพนับถือเชื่อฟังภิกษุผู้เป็นใหญ่ในสงฆ์ คือ ให้เกียรติพระเถระ ซึ่งเป็นผู้นำหมู่คณะ ความเคารพนับถือเชื่อฟังอย่างมีเหตุผล บ่มนាំหมู่คณะให้ถึงความเจริญได้
๕. ไม่ยอมเป็นทาสแห่งตัณหา หรือความอยาก คือ รู้จักบังคับควบคุมจิตใจของตน ไม่ปล่อยตัวปล่อยใจให้ประพฤติดตามอำนาจความอยาก ไม่หลงหมกมุ่นทะเขยทะยานในสิ่งปรนเปรอความสุขความสำราญ ทำใจให้เป็นอิสระ อยู่เหนือความรู้สึกลอยได้ ประพฤติให้ถูกต้องตามธรรมวินัย ไม่ทำการแสวงหาในทางที่ผิด หรือประพฤติดุจริตต่าง ๆ เพราะอำนาจความอยาก
๖. ยินดีในที่สุด คือ พอใจอยู่ในที่สงบมีวิเวก เหมาะแก่การครุ่นคิดและปฏิบัติธรรม เช่น เสนาสนะที่อยู่ในป่า เป็นต้น ตลอดจนหมั่นทำใจให้สังัดจากความวุ่นวายหรือกิเลสต่าง ๆ ทำความคิดให้ปลอดโปร่งอยู่เสมอ เพื่อใช้ความคิดนั้นปฏิบัติภารกิจ หรือปฏิบัติธรรมให้ได้ผลดี
๗. หวังให้พระภิกษุสามเณรผู้มีศีลมาสู่สำนัก และอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข คือ มีใจโอบอ้อมอารี ไม่ตระหนัหวงแหนที่อยู่ตั้งจิตเมตตา ปรรณนาให้พระภิกษุสามเณรผู้มีศีลมีความประพฤติดีมาสู่สำนักของตน และที่มาแล้วก็ปรรณนาให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข

ประโยชน์และความสำคัญ

อปปริหานิยธรรม มีประโยชน์และความสำคัญ คือ

๑. ทำให้กิจการงานของส่วนรวมสำเร็จเป็นผลดี
๒. ทำให้มีระเบียบวินัยดี

๓. ทำให้พระศาสนาเจริญมั่นคง
๔. เป็นการอนุเคราะห์กันและกัน
๕. ทำให้มีความเคารพนับถือและสามัคคีกัน
๖. สนับสนุนการปฏิบัติธรรม

คำถามประจำบท

๑. อปริหานิยธรรมคืออะไร ?
๒. ในการประชุมกันควรปฏิบัติอย่างไร ?
๓. ปฏิบัติตามระเบียบการประชุมคืออย่างไร ?
๔. อปริหานิยธรรมมีประโยชน์อย่างไร ?
๕. จงอธิบายว่า อปริหานิยธรรมทำให้มีระเบียบวินัยดี

บทที่ ๑๑

องค์แห่งพระธรรมกถึก ๕

องค์แห่งพระธรรมกถึก คือ คุณสมบัติของพระธรรมกถึก หรือ
ผู้แสดงธรรม มี ๕ อย่าง คือ

๑. แสดงธรรมลุ่มลึกไปตามลำดับ
๒. อ่างเหตุผลให้เข้าใจ
๓. แสดงด้วยจิตเมตตามุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟัง
๔. ไม่เห็นแก่ลาภสักการะ
๕. ไม่พูดยกตนกระหนาบเสียดสักคนอื่น

ความหมาย

๑. แสดงธรรมลุ่มลึกไปโดยลำดับ คือ อธิบายธรรมเป็นขั้นๆ จากง่าย
ไปหายาก แสดงเนื้อหาให้ครบถ้วนสมบูรณ์ มีความสัมพันธ์
กันไปโดยลำดับ เช่น แสดงความหมาย ชุโธม บอก
ประโยชน์ เราให้กระทำความดี เป็นต้น การที่จะแสดงไปโดย
ลำดับได้ ต้องอาศัยการวางโครงเรื่องให้ดี แล้วแสดงไปตาม
โครงเรื่องนั้น จะทำให้การแสดงดำเนินไปอย่างมีระเบียบ ไม่
สับสนสับสน และทำให้ผู้ฟังจับความได้ถูกต้องเกิดความเข้าใจ
ชัดเจน
๒. อ่างเหตุผลให้เข้าใจ คือ แสดงธรรมโดยยกเหตุผลมาอธิบายให้
เห็นจริงเอง อาจยกตัวอย่างประกอบเพื่อให้เห็นชัดขึ้น แต่ไม่

เนื้อหาสาระของธรรมมากกว่าเรื่องประกอบ ไม่บังคับให้เชื่อโดย
ที่ผู้ฟังยังไม่ได้ใช้ปัญญาใคร่ครวญเห็นเหตุผลด้วยตนเอง

๓. แสดงด้วยจิตเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟัง คือ ตั้งความปรารถนา
ดีแก่ผู้ฟังไว้ก่อน แล้วจึงแสดงธรรม มุ่งให้เขาได้มีความเข้าใจ
ในธรรมด้วยตนเอง และนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ประโยชน์
ที่ผู้ฟังจะได้รับมี ๓ อย่าง คือ

๑) ประโยชน์ในปัจจุบัน คือ ผลที่พึงได้ในปัจจุบันทัน
ตาเห็นในชาตินี้

๒) ประโยชน์ในอนาคต คือ ผลที่พึงได้ในกาลอันยังมา
ไม่ถึง ตลอดจนประโยชน์ในชาติหน้า

๓) ประโยชน์สูงสุด คือ ความหมดกิเลสเข้าถึงพระ
นิพพาน

ผู้แสดงธรรมต้องมุ่งให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์ทั้ง ๓ น้อย่างใดอย่าง
หนึ่ง ตามความสามารถของเขา ดังนั้น การแสดงธรรมจึงมุ่ง
จะความจริง เนื้อหาสาระเป็นสำคัญ มิใช่มุ่งเพื่อให้เกิดความ
สนุกสนาน อันมีประโยชน์น้อย

๔. ไม่เห็นแก่ลาภสักการะ คือ ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อามิส
สินจ้าง หรือ เครื่องสักการะบูชา เพราะถ้ามุ่งเช่นนั้น ก็
จะไม่สามารถแสดงธรรมให้ตรงตามความจริง และได้เนื้อหาสาระ
เต็มที่ ย่อมจะพูดหรือแสดงเพียงเพื่อให้ได้อามิสเท่านั้น ซึ่ง
เป็นผลประโยชน์ของผู้แสดงอย่างเดียว ไม่เป็นประโยชน์แก่
ผู้ฟังเท่าที่ควร

๕. ไม่พูดขกตนกระทบเสียดสัคนอื่น คือ ไม่แสดงธรรมเพื่อยกตน
ข่มผู้อื่น หรือมุ่งโจมตีหรือใส่ร้ายป้ายสีคนอื่น อันแสดงถึง
ความมีเจตนาไม่บริสุทธิ์ในการแสดงธรรม และอาจก่อเวรภัย
ต่อกันได้ ควรแสดงธรรมตามเนื้อหาของธรรม แม้ในการยก
ตัวอย่างมาแสดง ก็จำต้องระมัดระวังไม่ให้กระทบกระทังคนอื่น

ประโยชน์และความสำคัญ

องค์ของพระธรรมกถึก มีประโยชน์และความสำคัญ คือ

๑. ทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจและเห็นจริงตามที่แสดง
๒. ทำให้การแสดงเป็นไปเพื่ออรรถเพ็ญธรรมจริง ๆ
๓. ทำให้เกิดศรัทธาและเป็นเหตุให้พระศาสนาเจริญมั่นคง
๔. ส่งเสริมธรรมบูชาให้แพร่หลาย
๕. เป็นเครื่องรักษาความบริสุทธิ์ ทั้งของผู้แสดงธรรม และของพระ
ศาสนา
๖. เป็นการเจริญรอยตามพระบรมศาสดา

คำถามประจำบท

๑. องค์แห่งพระธรรมกถึกคืออะไร ?
๒. ทำอย่างไรจึงจะให้การแสดงธรรมดำเนินไปโดยลำดับ ไม่สับสน
สับสน ?
๓. แสดงธรรมอย่างไรจึงชื่อว่ามุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟัง ?
๔. การแสดงธรรมแล้วโฆษณาเรียกรับเงินจัดเป็นองค์แห่งพระธรรม-
กถึกหรือไม่ ?
๕. องค์แห่งพระธรรมกถึกมีประโยชน์อย่างไร ?

บทที่ ๑๒

อบายมุข ๖

อบายมุข คือ ทางแห่งความเสื่อมหรือสิ่งที่นำไปสู่ความพินาศ มี
๖ อย่าง คือ

๑. คมनामा
๒. เทียวกลางคืน
๓. เทียวดูการละเล่น
๔. เล่นการพนัน
๕. กบคนชั่วเป็นมิตร
๖. เกียจคร้านทำงาน

โทษแห่งการคมนาเมา

๑. เสียทรัพย์
๒. ก่อการทะเลาะวิวาท
๓. เป็นเหตุให้เกิดโรค
๔. ถูกดำเนินคดี
๕. ขาดความสะอาด
๖. บั่นทอนสติปัญญา

โทษแห่งการเทียวกลางคืน

๑. ซื่อว่าไม่รักษาตัวเอง
๒. ซื่อว่าไม่รักษาลูกเมีย
๓. ซื่อว่าไม่รักษาทรัพย์สมบัติ

๔. เป็นที่ตั้งแห่งความระแวงสงสัย
๕. มักถูกใส่ความ
๖. เป็นเหตุให้ได้รับความลำบากต่าง ๆ

โทษแห่งการเที่ยวดูการละเล่น

การเที่ยวดูการละเล่นมีโทษ คือ เป็นเหตุให้หลงคิดใจในการละเล่นต่าง ๆ ทำให้หายากุ และไปคู้ยู่เสมอ เช่น

๑. ไร้ที่ไหน ไปที่นั่น
๒. ขี้ร้องที่ไหน ไปที่นั่น
๓. คึดสัดเบ้าที่ไหน ไปที่นั่น
๔. เสภาที่ไหน ไปที่นั่น
๕. เพลงที่ไหน ไปที่นั่น
๖. เถิดเทิงที่ไหน ไปที่นั่น

โทษแห่งการเล่นการพนัน

๑. เมื่อชนะย่อมก่อเวรภัย
๒. เมื่อแพ้ย่อมเสียตายทรัพย์
๓. เป็นเหตุให้ทรัพย์ฉิบหาย
๔. เป็นเหตุให้ขาดความเชื่อถือของคนอื่น
๕. เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อน
๖. ไม่มีผู้ประสงค์จะแต่งงานด้วย

โทษแห่งการคบคนชั่วเป็นมิตร

๑. ทำให้เป็นนักเลงการพนัน
๒. ทำให้เป็นนักเลงเจ้าชู้

๓. ทำให้เป็นนักแสดงเหล่า
๔. ทำให้เป็นคนหลอกลวงด้วยการปลอมแปลงต่าง ๆ
๕. ทำให้เป็นคนหลอกลวงคนอื่นข้างหน้า
๖. ทำให้เป็นนักแสดงหัวไม้

โทษแห่งความเกียจคร้านทำงาน

ความเกียจคร้านทำงาน มีโทษมากมายหลายประการ ที่สำคัญคือ
ก่อนสัปดาห์เกียจไม่ทำงาน โดยอ้างเหตุต่าง ๆ เช่น อ้างว่า

๑. หนาวนัก
๒. ร้อนนัก
๓. เวลาเย็นแล้ว
๔. ยังเข้าอยู่
๕. หิวนัก
๖. กระหายนัก

วิธีหลีกเลี่ยงอบายมุข

๑. พิจารณาศึกษาให้เห็นโทษจริง ๆ
๒. สนใจธรรมหมั่นคิดกันอยู่เสมอ
๓. ไม่พยายามทดลองไม่ว่าโดยเหตุใด ๆ
๔. ไม่ไปยังแหล่งอบายมุขต่าง ๆ
๕. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
๖. ฝึกลใจให้เข้มแข็ง ขยันประกอบอาชีพโดยสุจริต ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตน
๗. รู้จักเลือกคบคน

๘. หัดเป็นตัวของตัวเอง เชื้อมั่นในตัวเองไม่ตกเป็นเครื่องมือของ
ใครหรือถูกชักจูงได้ง่าย

คำถามประจำบท

๑. อนาคตคืออะไร ? มีอะไรบ้าง ?
๒. คำนวณเรามีโทษอย่างไร ?
๓. เทียบกลางคืนมีโทษอย่างไร ?
๔. เล่นการพนันมีโทษอย่างไร ?
๕. ท่านมีวิธีหลีกเลี่ยงอนาคตได้อย่างไร ?

บทที่ ๑๓

อายตนะภายใน-ภายนอก ๖

อายตนะ คือ แดนเกิดแห่งความรู้ หรือสิ่งที่เชื่อมต่อกันให้เกิด
ความรู้ มี ๒ ประเภท คือ

๑. อายตนะภายใน คือ เครื่องรู้ หรือ ทางแห่งการรับรู้
มี ๖ อย่าง คือ

- ๑) ตา (จักษุ)
- ๒) หู (โสต)
- ๓) จมูก (ฆาน)
- ๔) ลิ้น (ชีวนา)
- ๕) กาย (กาย)
- ๖) ใจ (มโน)

๒. อายตนะภายนอก คือ สิ่งที่ถูกรู้ หรือ อารมณ์ มี ๖ อย่าง คือ

- ๑) รูป (รูป)
- ๒) เสียง (สัทท)
- ๓) กลิ่น (คนธ)
- ๔) รส (รส)
- ๕) สิ่งกระทบกาย (โผฏฐัพพ)
- ๖) สิ่งใจคิด (ธมฺมารมณ)

เมื่ออายตนะภายใน และอายตนะภายนอก ต่อกัน หรือ กระทบกัน
จะทำให้เกิด ความรู้ อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น คือ

๑. ตา กระทบ รูป เกิดความรู้ขึ้น คือ เห็น
ความรู้ที่เกิดเพราะตากระทบรูป เรียกว่า จักขุวิญญาณ
๒. หู กระทบ เสียง เกิดความรู้ขึ้น คือ ได้ยิน
ความรู้ที่เกิดเพราะหูกระทบเสียง เรียกว่า โสตวิญญาณ
๓. จมูก กระทบ กลิ่น เกิดความรู้ขึ้น คือ ได้กลิ่น
ความรู้ที่เกิดเพราะจมูกกระทบกลิ่น เรียกว่า มานวิญญาณ
๔. ลิ้น กระทบ รส เกิดความรู้ขึ้น คือ รุรส
ความรู้ที่เกิดเพราะลิ้นกระทบรส เรียกว่า ชิวหาวิญญาณ
๕. กาย กระทบ สิ่งที่มากระทบ (ถูกต้องผัสสะ) เกิดความรู้ขึ้น
คือ ภูมิมผัส
ความรู้ที่เกิดเพราะกายกระทบสิ่งที่มากระทบ เรียกว่า กายวิญญาณ
๖. ใจ กระทบ สิ่งที่ใจคิด เกิดความรู้ขึ้น คือ ฐรรมารมณ
ความรู้ที่เกิดเพราะใจกระทบสิ่งที่ใจคิด เรียกว่า มโนวิญญาณ

ประโยชน์ของการเรียนรู้เรื่องอายตนะ

๑. ทำให้รู้จักตนเองดีขึ้นในฐานะสิ่งมีชีวิต
๒. ทำให้รู้ว่าคุณสมบัติต่าง ๆ เกิดจากปัจจัยปรุงแต่ง
๓. ทำให้รู้ที่มาแห่งความรู้
๔. ทำให้รู้จักปิดกั้นอกุศลธรรมที่จะเกิดขึ้นทางอายตนะต่าง ๆ
๕. ทำให้เห็นว่าหลักความจริงทางวิทยาศาสตร์มีอยู่แล้วในทางพระพุทธศาสนา

คำถามประจำบท

๑. อายตนะคืออะไร ? มีกี่ประเภท ?
๒. ตากระทบรูปเกิดความรู้ได้อย่างไร ?
๓. ธรรมารมณ์คืออะไร ?
๔. ฆานวิญญานคืออะไร ?
๕. การศึกษาเรื่องอายตนะมีประโยชน์อย่างไร ?

บทที่ ๑๔

อริยสัจ ๔ มรรค ๘

อริยสัจ คือ ความจริงอันประเสริฐ หรือ ความจริงของพระอริยะ เป็นความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ทำให้พระองค์เป็นพระพุทธเจ้า และทรงนำมาสั่งสอนประชาชน ทำให้ผู้ปฏิบัติตามพ้นทุกข์ เปลี่ยนจากปุถุชน กลายเป็นพระอริยะ

อริยสัจ ๔ อย่าง คือ

๑. ทุกข์
๒. สมุทัย
๓. นิโรธ
๔. มรรค

ความหมาย

๑. ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ตลอดจนปัญหาชีวิต ทุกอย่าง เช่น เกิด แก่ เจ็บ ตาย การประสบสิ่งที่ไม่ชอบใจ การพลัดพรากจากของรัก ปวราภพไม่สมหวัง เป็นต้น
๒. สมุทัย คือ เหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหาความทะยานอยาก ที่พัวพันด้วยการยึดเอาตัวตนเป็นทัง แบ่งเป็น ๓ คือ
 - ๑) กามตัณหา ความอยากได้ คือ อยากให้เราได้อย่างนั้น
อย่างนี้
 - ๒) ภวตัณหา ความอยากเป็น คือ อยากให้เราเป็นอย่างนั้น
อย่างนี้

๓) **วิภวตัณหา** ความอยากไม่เป็น คือ อยากให้เราไม่เป็น
อย่างนั้นอย่างนี้

๓. **นิโรธ** คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ สภาพที่บริสุทธิ์ สงบ
ปลอดโปร่ง ผ่องใส เบิกบาน ปราศจากกิเลสและความทุกข์

๔. **มรรค** คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ ทางอันประเสริฐ
มีองค์ประกอบ ๘ คือ

๑) **สัมมาทิฐิ** เห็นชอบ หมายถึง รู้ชอบ คือ

(๑) รู้ในทุกข์

(๒) รู้ในทุกข์สมุทัย

(๓) รู้ในทุกข์นิโรธ

(๔) รู้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา^๓

๒) **สัมมาสังกัปปะ** ดำริชอบ คือ

(๑) เนกขัมมสังกัปปะ ดำริออกจากกาม

(๒) อัปยาปาตสังกัปปะ ดำริในอันไม่พยาบาท

(๓) อวิหีสาสังกัปปะ ดำริในอันไม่เบียดเบียน^๒

๓) **สัมมาวาจา** เจรจาชอบ

(๑) เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ

(๒) เจตนางดเว้นจากการพูดวาจาส่อเสียด

(๓) เจตนางดเว้นจากการพูดวาจาหยาบคาย

(๔) เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

๑. ที.มหา. ๑๐/๒๕๕/๓๔๘; ม.ญ. ๑๒/๑๔๕/๑๒๓; ส.ม. ๑๕/๓๔/๑๐; ม.ญ ๑๒/-

๑๑๕/๘๘; อภิ.วิภังค. ๓๕/๑๖๓/๑๓๖ ๙๓๙

๒. ที.มหา. ๑๔/๒๖๑-๓/๑๘๒; อภิ.วิภังค. ๓๕/๒๐๖/๑๔๔, ๕๘๒/๓๒๐.

๔) สัมมกัมมันตะ กระทำชอบ คือ

- (๑) เจตนางดเว้นจากการดัดรอนชีวิต
- (๒) เจตนางดเว้นจากการเอาของที่เขาไม่ได้ให้
- (๓) เจตนางดเว้นจากการประพฤติดิในกามทั้งหลาย

๕) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ งดเว้นจากมิฉาชีพ (มิฉาชีพ ได้แก่ การโกง การประจบสอพลอ การใช้เครื่องหมายนิมิต การบีบบังคับขู่เข็ญ การต่อลากด้วยลาก — ม. อ. ๑๔/๒๓๕/- ๑๘๖)

๖) สัมมาวายามะ พยายามชอบ คือ

- (๑) พยายามป้องกันบาปอกุศลที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น เว้นกัน ๆ ว่า เพียรระวังหรือเพียรป้องกัน
- (๒) พยายามเพื่อละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เว้นกัน ๆ ว่า เพียรละหรือเพียรกำจัด
- (๓) พยายามเพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เว้นกัน ๆ ว่า เพียรเจริญหรือเพียรสร้าง
- (๔) พยายามเพื่อให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ดำรงอยู่เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น เว้นกัน ๆ ว่า เพียรรักษาและส่งเสริม

๗) สัมมาสติ ระลึกชอบ หมายถึง สติปัญญา ๔ คือ

- (๑) กายานุสัสนา (การพิจารณากาย)
- (๒) เวทนานุสัสนา (การพิจารณาเวทนา)

๑. ท.ม.หา. ๑๐/๒๕๕/๓๔๘; ม.ม. ๑๒/๑๔๕/๑๒๔; ม.อ. ๑๔/๗๐๔/๔๕๕; อภิ. วิภังค. ๓๕/๑๖๘/๓๓๗, ๔๗๕/๓๑๗.

๒. ท.ม.หา. ๑๐/๒๕๕/๓๕๕; ม.ม. ๑๒/๑๔๕/๑๒๔; ม.อ. ๑๔/๗๐๔/๔๕๕; อภิ. วิภังค. ๓๕/๑๖๕/๓๓๗, ๔๗๖/๓๑๘.

- (๓) จิตตานุปัสสนา (การพิจารณาจิต)
- (๔) ธัมมานุปัสสนา (การพิจารณาธรรมต่าง ๆ)
- ๘) สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ หมายถึง ความตั้งมั่นของจิต หรือ ภาวะที่จิตแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด สมาธิมี ๓ ระดับ คือ
 - (๑) ขลิกสมาธิ สมาธิชั่วขณะ
 - (๒) อุปจารสมาธิ สมาธิเฉียด ๆ หรือจวนจะแน่วแน่
 - (๓) อัปปนาสมาธิ สมาธิแน่วแน่สนิทเป็นสมาธิระดับสูง ซึ่งมีในฌานชั้นต่าง ๆ

ความสำคัญของอริยสัจ

๑. เป็นคำสอนที่ครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
๒. กิจการและวิทยาการทุกอย่างของชาวโลกทุกยุคทุกสมัย เกิดขึ้นก็เพื่อแก้ปัญหาเรื่องความทุกข์ทั้งสี่ แต่ก็ไม่สามารถแก้ได้อย่างแท้จริงเหมือนอริยสัจ
๓. เป็นคำสอนพิเศษต่างจากศาสนาอื่น เพราะนำหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิต โดยมีต้องอ้างอิงตามคตินันตลของพระเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ
๔. เป็นหลักความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน
๕. เป็นวิธีการแห่งเหตุผล หรือ วิธีการแห่งปัญญา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาทุกชนิด ตรงกับวิธีวิทยาศาสตร์ (วิธีวิทยาศาสตร์ = ตั้งปัญหา — สืบหาเหตุ — วางเป้าหมาย และกำหนดวิธีการแก้ปัญหา — ดำเนินการปฏิบัติทดลอง)

คำถามประจำบท

๑. ทุกข์คืออะไร ?
๒. เหตุให้เกิดทุกข์คืออะไร ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ?
๓. มรรคคืออะไร ? มีเท่าไร ? อะไรบ้าง ?
๔. อริยสัจมีความสำคัญอย่างไร ?
๕. จงแสดงให้เห็นว่าอริยสัจเป็นหลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนาอย่างไร ?

บทที่ ๑๕

โลก ๓

โลก คือ แผ่นดินหรือแดนเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย
อีกอย่างหนึ่ง หมายถึงหมู่สัตว์ที่อยู่บนแผ่นดินหรือในภพหนึ่งๆ หรือ ประชุม
แห่งสิ่งทั้งหลายประมวลเข้าโดยความมีลักษณะอันเดียวกัน มี ๓ อย่าง คือ^๓

๑. สังขารโลก โลกคือสังขาร
๒. สัตว์โลก โลกคือหมู่สัตว์
๓. โอกาสโลก โลกในอวกาศ

ความหมาย

๑. สังขารโลก โลกคือสังขาร หมายถึง สภาวะทั้งปวงที่ถูกปัจจัย
ปรุงแต่ง ได้แก่ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเท่าที่มีอยู่ มีชีวิตก็ตาม ไม่มี
ชีวิตก็ตาม เป็นรูปธรรมก็ตาม เป็นนามธรรมก็ตาม ที่มีการปรุง
แต่งตามเหตุปัจจัย โดยย่อ คือ **ขันธ ๕ หรือ นามรูป**
๒. สัตว์โลก โลกคือหมู่สัตว์ หมายถึง สัตว์ทั้งหลายทุกชนทุก
ประเภท ซึ่งมีระดับชีวิต จิตใจแตกต่างกัน เป็นไปตามกรรม มี
มนุษย์ สัตว์ดิรัจฉาน เทวดา พรหม เป็นต้น
๓. โอกาสโลก โลกคือแผ่นดินอันตั้งอยู่ในอวกาศ หมายถึง แผ่น
ดินเป็นที่อยู่อาศัยของหมู่สัตว์ หรือจักรวาลต่างๆ จำนวนมากมาย
ที่หมุนเวียนเคลื่อนไปในที่ว่างแห่งท้องฟ้า

บรรดาโลก ๓ เหล่านี้ โลกอย่างใด ๒ คือ สัตว์โลก เป็นที่ตั้งแห่ง
พระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้าในการทรงบำเพ็ญพุทธกิจ โปรดประทาน

คำสอน เพื่อช่วยให้พ้นจากกิเลสและความทุกข์ทั้งปวง สัตว์โลกนั้นมีมากมายหลายประเภท แต่ที่ท่านนิยมจำแนกไว้ด้วยกันเฉพาะที่เป็นโลกแห่งเวไนยสัตว์ มี ๓ อย่าง เรียกว่า โลก ๓ อีกหมวดหนึ่ง คือ^๑

๑. มนุษย์โลก โลกของมนุษย์

๒. เทวโลก โลกของเทวดา

๓. พรหมโลก โลกของพรหม

ความหมาย

๑. มนุษย์โลก โลกของมนุษย์ หรือโลกคือหมู่มนุษย์ ได้แก่มนุษย์ทั้งปวงที่อาศัยอยู่บนพื้นแผ่นดินนี้ บางคราวหมายถึง พื้นแผ่นดินนี้ทั้งมนุษย์และสัตว์อาศัยอยู่

๒. เทวโลก โลกของเทวดา หรือโลกคือหมู่เทพ ได้แก่ โลกอันเป็นทิพย์ มี ๖ ชั้น ประดิษฐานไปโดยลำดับ มีชื่อดังนี้ คือ

๑) จาตุมหาราชิก

๒) ดาวดึงส์

๓) ยามา

๔) ดุสิต

๕) นิมมานรดี

๖)ปรานิมิตตสวรรค์

๓. พรหมโลก โลกของพรหม หรือโลกคือหมู่พรหม มี ๑๖ ^๒ชั้น ประดิษฐานไปโดยลำดับ มีชื่อดังนี้ คือ

๑) พรหมปาวีรัชชา

๒) พรหมปุโรหิตา

๑. บ.อ.(ปัญจสุทนต์) ๒/๒๖๕.

๒. อภิ. วิภจก. ๓๕/๑๑๐๓/๕๓๐; สมุททนี ๒๖๔.

- ๓) มหาพรหม
- ๔) ปริตตภา
- ๕) อัปปมาณาภา
- ๖) อาภัสสรา
- ๗) ปริตตสุภา
- ๘) อัปปมาณสุภา
- ๙) สุขกิดหา
- ๑๐) เวหฬผลา
- ๑๑) อสัณญี
- ๑๒) อวิหา
- ๑๓) อตปฺปา
- ๑๔) สุทฺธสสา
- ๑๕) สุทฺธสสี
- ๑๖) อกนิฏฐา

ทั้ง ๑๖ นี้ เรียกว่า *รูปพรหม* คือ พรหมที่มีรูปประณีต
พรหมอีกประเภทหนึ่งไม่มีรูป เรียกว่า *อรูปพรหม* ๔ ชั้น มีชื่อ
ดังนี้ คือ

- ๑) อากาสาณัญญาขตนพรหม
- ๒) วิญญาณัญญาขตนพรหม
- ๓) อากิญจัญญาขตนพรหม
- ๔) เนวสัญญานาสัญญาขตนพรหม

ประโยชน์ของการศึกษาเรื่องโลก

๑. ทำให้เข้าใจตนเอง ชีวิตของตน สภาพความเป็นอยู่ และ

สิ่งแวดล้อมของคนชั้น มีความคิดกว้างขวางขึ้น รู้ว่าใน
ฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิตหน่วยหนึ่ง เป็นสัตว์โลกอย่างหนึ่ง คน
มีฐานะอย่างไร มีส่วนร่วม มีความผูกพัน และควรดำรง
ชีวิตอยู่อย่างไร ในท่ามกลางสภาพแวดล้อมเหล่านั้น นอก
จากนั้นยังเป็นที่ให้ความเชื่อมั่นเชื่อมั่นในตัวคนลดน้อยลง
ช่วยให้เข้าถึงสัจธรรมง่ายขึ้น

๒. ทำให้เห็นสภาวะของธรรมชาติ คือ ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดจาก
เหตุปัจจัย ถูกปรุงแต่งขึ้นมา
๓. ทำให้ทราบวิวัฒนาการความคิดของมนุษย์ที่เจริญถึงขีดสุด รู้
เห็นแม้สิ่งที่มนุษย์ธรรมดาเห็นไม่ได้
๔. ทำให้เห็นสภาวะ ๒ อย่าง คือ สภาวะที่หยาบ และสภาวะ
ที่ละเอียด ซึ่งเข้าถึงได้ด้วยวิธีปฏิบัติที่ประณีตลึกซึ้งขึ้นไป
เป็นขั้น ๆ และให้ทราบว่าธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายย่อมมี
ความแตกต่างกัน เช่น มนุษย์โลก แตกต่างจากเทวโลก
 เป็นต้น
๕. เป็นเหตุให้อยากทำความดี เพื่อเข้าถึงภาวะที่ประณีตนั้น ๆ
เช่น ต้องการเกิดในสวรรค์ เป็นต้น ซึ่งมนุษย์ทุกชาติ
คิดกันมาแต่โบราณกาล
๖. ทำให้ทราบว่า แม้วิทยาศาสตร์จะเจริญมากอย่างปัจจุบันนี้
ก็ยังไม่สามารถเข้าถึงภาวะละเอียด คือ เทวโลก หรือ
พรหมโลก ได้ แสดงว่า วิทยาการต่าง ๆ จะต้องพัฒนา
ต่อไปอีก และจะต้องไม่ปฏิเสธในสิ่งที่ยังพิสูจน์ไม่ได้ แต่
ต้องศึกษาพิสูจน์ต่อไป ตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์

คำถามประจำบท

๑. มนุษย์โลกคืออะไร ?
๒. เทวโลกมีกี่ชั้น ? ชื่ออะไรบ้าง ?
๓. พรหมโลกมีเท่าไร ? อะไรบ้าง ?
๔. การศึกษาเรื่องโลกมีประโยชน์อย่างไร ?
๕. ท่านคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับโลกทั้ง ๓ จงอ้างเหตุผล ?

บทที่ ๑๖

พุทธศาสนสุภาษิต

๑. อตฺตตถูปญฺญา อสฺสจี มนุสฺสสา.
มนุษย์ผู้เห็นแก่ประโยชน์ตนเป็นคนไม่สะอาด
ขุ.สุ. ๒๕/๒๕๖/๓๓๘.
๒. ยถตฺตตฺตทฺทํ ททกฺขุพฺพมานิ
คิดตนเองเพราะเหตุใดไม่ควรกระทำเช่นนั้น
ขุ.สุ. ๒๕/๔๐๘/๔๘๖.
๓. อปฺปมตฺโต อุกฺโก อตฺถเ อธิคฺคณฺหาติ ปณฺทิตฺโต.
บัณฑิตผู้ไม่ประมาณ บ่อมได้รับประโยชน์ทั้งสอง (ปัจจุบัน-อนาคต)
ธ.ส. ๑๕/๓๘๐/๑๒๖; อัง.ปณฺจก. ๒๒/๕๓/๕๓; ขุ. อิติ. ๒๕/๒๐/๒๔๒.
๔. อปฺปมาทญฺจ เมธาวี ธนํ เสฏฺฐจิวํ รกฺขติ.
ปราชญ์บ่อมรักษาความไม่ประมาทไว้เหมือนทรัพย์อันประเสริฐ
ม.ม. ๑๓/๕๓๔/๔๘๘; ส.ส. ๑๕/๑๑๔/๓๖; ขุ.ธ. ๒๕/๑๒/๑๘; ขุ.เถร. ๒๖/๓๘๒/๓๘๐.
๕. สานิ กมฺมานิ นยฺนติ ทฺวคฺคิตฺติ.
กรรมของตนเองบ่อมนำไปสู่ทุกคติ
ขุ.ธ. ๒๕/๒๘/๔๗.
๖. ยํ เว หิตฺตญฺจ สาธฺตญฺจ ตํ เว ปรมฺมทุกฺกั.
การใดแลเป็นประโยชน์ด้วย ดีด้วย การนั้นแลทำได้ยากยิ่ง
ขุ.ธ. ๒๕/๒๒/๓๗.
๗. กลฺยาณการี กลฺยาณํ ปาปการี จ ปาปกํ.
ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
ธ.ส. ๑๕/๘๐๓/๓๓๓; ขุ.ข.า.ทก. ๒๗/๒๘๔/๘๔.

๘. กรุขย วากุย์ อนุกรมปทานิ.

ควรทำตามถ้อยคำของผู้หวังดี

ช.ชา.ทสก.๒๗/๑๓๒๖/๒๗๒.

๙. รกฺขะย อุตฺตโน สาธุ ลวณํ โฉนตํ ยถา.

พึงรักษาความดีของตนไว้ ดังเกล็ดรักษาความเต็ม

ส.ส.

๑๐. นตฺถิ กามา ปรี ทุกฺโข.

ทุกข้อ^๔นอกจากกามย่อมไม่มี

ช.ชา.เอกาทสก.๒๗/๑๕๔๕/๓๑๕.

๑๑. กามะหิ โลกมฺหิ นตฺถิ สิตฺติ.

ความอ้อมด้วยกามทั้งหลายไม่มีในโลก

ม.ม.๑๓/๔๕๑/๔๑๒; ช.เฉว.๒๖/๓๘๘/๓๗๗.

๑๒. โลโก ธมฺมานํ ปรีปฺโน.

ความโลกเป็นอันตรายแห่งธรรมทั้งหลาย

ส.ส.๑๕/๒๑๐/๕๕.

๑๓. อิจฺฉา หิ อนนตโคจรา.

ความอยากมีอารมณ์^๕หาที่สุดมิได้เลย

ช.ชา.ทก.๒๗/๓๓๕/๕๔.

๑๔. อิจฺฉา โลกสฺมิ ทุขฺขหา.

ความอยาก^๖ตะได้^๗ยากในโลก

ส.ส.๑๕/๒๑๖/๖๑.

๑๕. โภคตณฺหาเย ทุมฺเมโธ หนฺติ อณฺเฏว อุตฺตานิ.

ผู้มีปัญญา^๘ทราวม^๙ บ่^{๑๐}อหำ^{๑๑}ตนเองเหมือน^{๑๒}อหำ^{๑๓}คนอื่น เพราะอยากได้

โภคทรัพย์

ช.ร.๒๕/๓๔/๖๓.

๑๖. โภโธ สตฺถมถิ โลเก.

ความโกรธเป็นดังสนิมศัสตราในโลก

ฉ.ศ.๑๕/๒๑๒/๖๐.

๑๗. อนตฺตชนโน โภโธ.

ความโกรธก่อความพินาศ

อ.จ. สตฺตทก. ๒๓/๖๑/๕๕.

๑๘. ทุกฺขํ สยตี โภธโน.

คนมักโกรธบ่มอยู่เป็นทุกข์

น.ย.-อ.จ. สตฺตทก. ๒๓/๖๑/๕๘.

๑๙. โภธากิภูโต ปุริโส ธนพานิ นิคฺคจฺฉติ.

ผู้ถูกความโกรธครอบงำ บ่มถึงซึ่งความเสื่อมทรัพย์

อ.จ. สตฺตทก. ๒๓/๖๑/๕๘.

๒๐. โภเธน อภิกฺขตสฺส น ทิปี โหติ กิณฺณิ.

ผู้ถูกความโกรธครอบงำ บ่มไม่มีที่พำนักสักกนิคค์เดียว

อ.จ. สตฺตทก. ๒๓/๖๑/๕๘.

๒๑. โภธโน ทุพฺพณฺโณ โหติ.

คนมักโกรธบ่มมีผิวพรรณเศร้าหมอง

อ.จ. สตฺตทก. ๒๓/๖๑/๕๘.

๒๒. ขนฺติ ปรมํ ตโป ตีติกฺขา.

ขันติความอดกลั้นเป็นตบะอย่างขลัง

ท.มหา. ๑๐/๕๔/๕๗; ข.บ. ๒๕/๒๔/๔๐.

๒๓. จิตฺเตน นียติ โลโก.

โลกอันจิตบ่มนำไป

ฉ.ศ. ๑๕/๑๘๑/๕๕.

๒๔. จิตต์ คุดตฺ สุขาวหิ.

จิตที่คุมครองดีแล้ว นำสุขมาให้

ขุ.ธ.๒๕/๑๓/๑๕.

๒๕. เตลปตฺตํ ยถา ปรีหเรยฺย เอวํ สจิตฺตมนุรกฺเข.

พึงรักษากิจของตนเหมือนประคองบาตรที่เต็มด้วยน้ำนั้น

ขุ.ชา.เอก.๒๗/๘๖/๓๑.

คำถามประจำบท

๑. จงอธิบายพุทธศาสนสุภาษิตข้างต้นเพียงหัวข้อเดียว ให้เน้นสาระสำคัญต่อไปนี้

๑. ความหมาย

๒. อธิบาย

๓. ประโยชน์และความสำคัญ

๔. วิธีปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลตามมุ่งหมาย

ค. ภาควินัย

บทที่ ๑

อานิสงส์พระวินัย

อานิสงส์พระวินัย คือ ประโยชน์หรือคุณค่าที่เกิดจากการปฏิบัติ
ตามพระวินัย เมื่อปฏิบัติถูกต้องตามพระวินัยแล้ว ย่อมได้รับอานิสงส์
ต่อไปนี้ คือ

๑. ไม่เดือดร้อนใจ คือ ไม่ทุกข์ร้อนหรือวิตกกังวลใจ เช่น
 - ๑) ไม่เดือดร้อนใจว่า ตนล่วงละเมิดสิกขาบท มีศีลข้อหย่อน
ไม่เสมอกิเลสและสามเณรทั้งหลาย
 - ๒) ไม่เดือดร้อนใจว่า จะถูกโทษหรือฟ้องร้องทางพระวินัย ไม่
เกรงกลัวคำโทษ หรือกล่าวหาเมื่ออาจจะขึ้น เพราะตน
บริสุทธิ์ ไม่บกพร่องทางพระวินัย
- เมื่อไม่เดือดร้อนใจ ย่อมได้ประโยชน์หลายอย่าง เช่น
 - ก. มีความคิดปลอดโปร่ง แจ่มใส สามารถตัดสินใจ และ
คิดการต่าง ๆ ได้ถูกต้องคล่องแคล่ว
 - ข. มีกำลังใจเข้มแข็ง รู้จักเอาชนะและบังคับตัวเองได้
 - ค. มีจิตใจหนักแน่นมั่นคงเป็นสมาธิ ปฏิบัติเพื่อคุณธรรม
ยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้ง่าย
๒. มีความชื่นบานใจ คือ มีปีติปราโมทย์ ชื่นชมในการปฏิบัติ
ของตน เป็นผลดีทางจิตใจแสดงออกแต่ในทางดีมีมากมายหลาย
ประการ เช่น

๑) ซาบซึ้งถึงคุณค่าของพระวินัย ใครจะปฏิบัติให้เคร่งครัดยิ่ง
ขึ้นอีก

๒) มีเมตตาอารี อยากให้เพื่อนพรหมจารีประพุดจินเห็นผล
อย่างทันทันประจักษ์แจ้งแล้ว จึงพร้อมที่จะแนะนำตักเตือน
ชี้แจงเหตุผลให้เป็นที่เข้าใจในเรื่องพระวินัย

๓. องอาจในสมาคม คือ มีความกล้ากล้า ไม่สะทกสะท้าน
เมื่อเข้าสมาคมกับเพื่อนสหธรรมิก เป็นต้น เป็นผลให้เกิดความ
เชื่อมั่นในตน จะทำกิจการใดก็สำเร็จด้วยดีไม่มีขัดข้อง

ส่วนผู้ไม่ปฏิบัติตามพระวินัย ย่อมไม่ได้านิสงส์ดังกล่าวนี้ จึงควร
ตั้งใจให้มั่น ขยันหมั่นเพียรประพุดเคร่งครัดตามพระวินัย ไม่ถ่วงละเมิด
แม้สักขบพเล็กน้อย

คำถามประจำบท

๑. อานิสงส์ของพระวินัยคืออะไร ?

๒. ไม่เดือดร้อนใจคืออะไร ?

๓. ความไม่เดือดร้อนใจมีผลได้อย่างไร ?

๔. ความขยันหมั่นเพียรเพราะปฏิบัติตามพระวินัยก่อให้เกิดผลได้อย่างไร
บ้าง ?

๕. ภิกษุสามเณรควรปฏิบัติตนอย่างไรจึงจะเหมาะในทางพระวินัย ?

บทที่ ๒

มาตรา

มาตรา คือ การนับ ได้แก่การกำหนดขนาด ปริมาณของสิ่งทั้งหลาย ในที่นี้ หมายถึงเฉพาะมาตราที่ใช้ทางพระวินัย ซึ่งมีปรากฏในบางสิกขาบท มี ๕ อย่าง คือ

๑. มาตราเวลา

๒. มาตราวัด

๓. มาตราตวง

๔. มาตราชั่ง

๕. มาตรารูปยะ

๑. มาตราเวลา

นับเวลาเป็น วัน บัณฑิต เดือน ฤดูแล และ ปี ดังนี้

๑๕ วันบ้าง	๑๕ วันบ้าง	เป็น	๑	บัณฑิต
๒ บัณฑิต		„	๑	เดือน
๔ เดือน		„	๑	ฤดูแล
๓ ฤดูแล		„	๑	ปี

ขอเดือนตามบาลี ดังนี้

๑. มาคสิรมาส	=	เดือน	๑	(อ้าย)
๒. ปุสสมาส	=	„	๒	(ย)
๓. มาฆมาส	=	„	๓	
๔. ผกคณมาส	=	„	๔	
๕. จิตตมาส	=	„	๕	

๖. วิสาขมาส	=	„	๖
๗. เสงขมมาส	=	„	๗
๘. อาสาฬหมาส	=	„	๘
๙. สавนมาส	=	„	๙
๑๐. ภักทปทมาส	=	„	๑๐
๑๑. อัสสขุขมาส หรือ ปฐมกัตติกมาส	=		๑๑
๑๒. กัตติกมาส	=	„	๑๒

ข้อฤคตามบาลี ดังนี้

๑. เหมันตฤค ฤคหนว (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ — กลางเดือน ๔)
๒. กิมฤค ฤคร้อน (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ — กลางเดือน ๘)
๓. วัสสานฤค ฤคฝน (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ — กลางเดือน ๑๒)

๒. มาตราวัด

๗	เถิดขาว	เป็น	๑	นว
๑๒	นว	„	๑	คิ
๒	คิ	„	๑	ศอก
๔	ศอก	„	๑	วา
๒๕	วา	„	๑	อุสกะ
๘๐	อุสกะ	„	๑	กาวัตถุ
๔	กาวัตถุ	„	๑	โยชน์

อีกอย่างหนึ่งว่า

๔	ศอก	เป็น	๑	ธนู
๕๐๐	ธนู	„	๑	โกสะ

๕	โกสะ	„	๑	กาตุ
๕	กาตุ	„	๑	โยชน์

(อย่างหลังใช้วัดระยะเสนาสนะป่า)

๓. มาตราตวง

๕	มุฏฐิ (กำมือ)	เป็น	๑	กุทวะ (ฟายมือ)
๒	กุทวะ	„	๑	ปัตตะ (กอบ)
๒	ปัตตะ	„	๑	นาฬิ (ทะนาน)
๔	นาฬิ	„	๑	อาพห

(ใช้กำหนดประมาณสิ่งของ เช่น น้ำ ข้าว เป็นต้น)

๔. มาตราชั่ง

ก. มาตราชั่งของอื่นนอกจากทองและเงิน

๔	เล็ดข้าวเปลือก	เป็น	๑	กัญชา (กล่อม)
๒	กัญชา	„	๑	มาสก (กล่ำ)
๕	มาสก	„	๒	อักษะ
๘	อักษะ	„	๑	ธรณะ
๑๐	ธรณะ	„	๑	ปะละ
๑๐๐	ปะละ	„	๑	ตุลา
๒๐	ตุลา	„	๑	การะ

ข. มาตราชั่งทองและเงินที่มีใช้รูปียะ

๔	เล็ดข้าวเปลือก	เป็น	๑	กัญชา
๒	กัญชา	„	๑	มาสก
๕	มาสก	„	๒	อักษะ

๘	อักขระ	„	๑	ธรรณะ
๕	ธรรณะ	„	๑	สุวัณณะ
๕	สุวัณณะ	„	๑	นิกขะ

๕. มาตรารูปยะ

๕	มาสก	เป็น	๑	บาท
๕	บาท	„	๑	กหาปณะ

(ใช้กำหนดตราสินค้า)

คำถามประจำบท

๑. มาตราหลักใหญ่ๆ มีกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ?
๒. มาตราเวลานับอย่างไร ? จงนับมาดู
๓. จงบอกชื่อเดือน และฤดูตามบาลีมาดู
๔. มาตราชั่งมีกี่อย่าง ? จงบอกมาให้ครบ
๕. มาตราตวงกำหนดอย่างไร ?

บทที่ ๓

อาการที่ต้องอาบัติ

อาการที่ต้องอาบัติ มี ๖ อย่าง คือ

๑. ต้องด้วยความไม่ละอาย (อลหฺรจิตฺตา) คือ รู้ว่าเป็นอาบัติ ก็ล่วงละเมิด โดยไม่รู้สึกละอาย
๒. ต้องด้วยความไม่รู้ (อฉานตา) คือ ไม่รู้ว่าทำเช่นนั้นนับทบบัญญัติห้ามไว้ แล้วล่วงละเมิด
๓. ต้องด้วยสงสัยแล้วซนทำ (กุกฺกุจฺจปคฺคตา) คือ ไม่แน่ใจว่า การทำเช่นนั้นผิดทบบัญญัติหรือไม่ แล้วทำลงไปทั้ง ๆ ที่ไม่แน่ใจ ถ้าการกระทำนั้นผิดทบบัญญัติ ย่อมต้องอาบัติตามกรณีนั้น ๆ หากไม่ผิดทบบัญญัติย่อมต้องอาบัติทุกกฏ (เพราะสงสัยซนทำลงไป)
๔. ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร (อกปฺปิเย อกปฺปิยสณฺนิทา) เช่น เนืองนุษย์เป็นของต้องห้าม ไม่ควรฉน แต่ภิกษุสำคัญว่าควรแล้วฉนลงไป ชื่อว่า ต้องอาบัติด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร
๕. ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร (กปฺปิเย อกปฺปิยสณฺนิทา) เช่น เนืองปลาเป็นอาหารได้ ทำถูกต้อง ภิกษุควรฉนได้ แต่เข้าใจว่า เป็นเนื้อที่ไม่ควร ฉนฉนเข้าไป ชื่อว่า ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร
๖. ต้องเพราะลืม (สติสมฺโมสา) เช่น เก็บน้ำผึ้งไว้ฉน ลืมเลยปล่อยให้ล่วงกำหนด ๗ วัน ชื่อว่า ต้องเพราะลืม (น้ำผึ้งเป็นเภสัชอย่างหนึ่งเก็บไว้ฉนได้เพียง ๗ วัน)

คำถามประจำบท

๑. ต้องอาบัตินี้ด้วยความไม่ละอายคือต้องอย่างไร ?
๒. อญาณตา หมายถึงอะไร ?
๓. สงสัยแล้วขึ้นทำต้องอาบัตินี้หรือไม่ ? อย่างไร ?
๔. ลืมสติเป็นเหตุให้ต้องอาบัตินี้หรือไม่ ? อย่างไร ?
๕. เนอว่าที่ทำถูกต้องภิกษุควรฉนได้ แต่เข้าใจว่า ฉนไม่ได้ ขึ้นฉน
ลงไป ต้องอาบัตินี้หรือไม่ ? เพราะเหตุไร ?

บทที่ ๔

อาคันตุกวัตร

อาคันตุกวัตร คือ วัตรหรือข้อปฏิบัติที่ภิกษุสามเณรผู้เป็นอาคันตุกะ จะพึงประพฤติปฏิบัติในเมื่อไปยังสำนักอื่น ตามที่แสดงไว้ในบาลีหลาย อย่าง สรุปได้ดังนี้

๑. แสดงความเคารพต่อสถานที่และเจ้าของถิ่น
๒. แสดงความเกรงใจ
๓. แสดงความสุภาพอ่อนน้อม
๔. เป็นกันเอง รับผิดชอบต่อภาระด้วยความเต็มใจ
๕. ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของเจ้าของถิ่น
๖. เอาใจใส่ดูแลรักษาความสะอาดสถานที่ซึ่งตนพักอาศัย

ความหมาย

๑. แสดงความเคารพต่อสถานที่และเจ้าของถิ่น คือ มีความ
เอื้อเฟื้อ ให้เกียรติแก่สถานที่ และบุคคล ไม่ดูหมิ่นเหยียด
หยาม เช่น เข้าเขตวัด ถวายมือ ถอดรองเท้า ถอดจีวรเอวี่ยงบ่า
เมื่อเข้าหาเจ้าถิ่น ก็กราบไหว้ ตามควรแก่ฐานะ เป็นต้น
๒. แสดงความเกรงใจ คือ ไม่ให้เป็นการรบกวนเจ้าของถิ่นเกิน
ไป เช่น เห็นเจ้าของถิ่นทำกิจธุระอยู่ ไม่ด่วนเข้าไปหา ให้
โอกาสทำธุระนั้นเสร็จก่อนจึงเข้าพบ เป็นต้น
๓. แสดงความสุภาพอ่อนน้อม คือ รู้จักความเหมาะสมควรแก่
ฐานะ อ่อนน้อมถ่อมตนไม่แข็งกระด้าง รู้จักต่ำที่สูง เช่น นั่ง
ถน ที่ซึ่งเหมาะสมแก่ตน เป็นต้น

๔. เป็นกันเอง รับปฏิสนธารด้วยความเต็มใจ คือ แสดงความสนิทสนม ยินดีในการต้อนรับของเจ้าถิ่น ไม่ดูหมิ่นว่าเล็กน้อยไม่สมควรแก่ตน เช่น เจ้าของถิ่นต้อนรับด้วยน้ำ เครื่องดื่ม เป็นต้น ก็พอใจรับสิ่งนั้นอย่างสนิทใจ
๕. ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของเจ้าของถิ่น คือ ทำตนให้เข้ากับเหตุการณ์สถานที่ได้ถูกต้อง ไม่เคอะเขิน สอบถามระเบียบปฏิบัติสำหรับสถานนั้น ๆ แล้วทำตาม เช่น ถวายสิ่งที่พักอาศัย สถานที่เที่ยววิเศษवाद เป็นต้น
๖. เอาใจใส่ดูแลรักษาความสะอาดสถานที่ซึ่งตนพักอาศัย คือ ไม่เพียงแต่พักอาศัยเท่านั้น แต่ต้องถือเป็นภาระหน้าที่ดูแลรักษาความสะอาดสถานที่ซึ่งตนพักอาศัย เช่น ภูิกักบักกวาดให้สะอาดปราศจากผงธุลี หยากเขื่อ ไขแมลง เป็นต้น

คุณประโยชน์ของอาคันตุกวัตร

๑. ทำให้อาคันตุกะรู้จักหน้าที่ของตน แล้วปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสม ควรแก่การยกย่องชมเชย
๒. ทำให้ผู้เป็นเจ้าของถิ่นเบาใจ ยินดีเกื้อกูลตามหน้าที่ ไม่เกิดปมด้อยความขัดใจหรืออึดอัดใจ ทำให้อยู่เป็นสุขด้วยกันทั้งสองฝ่าย
๓. ทำให้มีความเคารพซึ่งกันและกัน ยินดีให้เกียรติแก่กัน เป็นเหตุให้มีความเข้าใจกันจะปรึกษาหารือกิจการงาน ก็เป็นที่เข้าใจตกลงกันง่าย เป็นไปตามเหตุผล
๔. ทำให้มีการปฏิบัติหลักธรรมเกี่ยวกับการปฏิสนธารได้ถูกต้องสมบูรณ์ตามพระพุทธโอวาท
๕. ทำให้เกิดความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น และเป็นแบบอย่างอันดี

คำถามประจำบท

๑. อากันตกุวัตร คืออะไร ?
๒. อากันตกะต้องเคารพต่อสถานที่และเจ้าของถิ่นอย่างไร ?
๓. เป็นอากันตกะควรแสดงความเป็นกันเองแก่ไหน ?
๔. อากันตกะต้องดูแลรักษาเสนาสนะด้วยหรือไม่ ?
๕. อากันตกุวัตรมีประโยชน์อย่างไร ?

บทที่ ๕

อวาสิกวัตร

อวาสิกวัตร คือ วัตรหรือข้อปฏิบัติที่พระภิกษุสามเณรผู้เป็นเจ้าของถิ่นจะพึงปฏิบัติต่อพระภิกษุสามเณรผู้เป็นอาคันตุกะ ตามที่แสดงในบาลีมีหลายอย่าง สรุปได้ ดังนี้

๑. ต้อนรับ
๒. มีความเอื้อเฟื้อ
๓. ปฏิสันถารถูกต้องเหมาะสม
๔. จัดที่พักและบอกระเบียบปฏิบัติตามสมควร

ความหมาย

๑. **ต้อนรับ** คือ เต็มใจต้อนรับ ไม่เกี่ยงงอนหรือแสดงความรังเกียจ แม้ทำกิจอื่น หากไม่จำเป็นก็ ถูกล่วงก่อน มาทำหน้าที่ต้อนรับด้วยความพอใจ (ยกเว้นกิจจำเป็นบางอย่าง เช่น พยาบาล ภิกษุไข้อยู่ ก็ให้ทำกิจนั้นเสร็จก่อนจึงต้อนรับ เป็นต้น)
๒. **มีความเอื้อเฟื้อ** คือ เอาใจใส่ ดูแล ช่วยเหลือให้ได้รับความสะดวกตามสมควร เช่น เตรียมน้ำล้างเท้า ผ้าเช็ดเท้า จัดที่นั่ง นาคมน เป็นต้น ให้พร้อม
๓. **ปฏิสันถารถูกต้องเหมาะสม** คือ ต้อนรับสมควรแก่ฐานะของอาคันตุกะ เช่น อาคันตุกะ เป็นพระเถระ หรือผู้อาวุโสกว่า ก็อุกัรรับแสดงความเคารพ กราบไหว้ ตามสมควร ถวายเครื่องปฏิสันถาร มีน้ำ เครื่องดื่ม เป็นต้น สนทนาปราศรัยด้วยอาการ

สภาพเรียบร้อย ถ้าอาคันตุกะอาวุโสน้อยกว่า ก็ต้อนรับด้วยความ
เต็มใจตามสมควรแก่ฐานะ

๔. จัดที่พักและบอกระเบียบปฏิบัติตามสมควร คือ จัดให้
พักในกุฏิ วิหารเป็นต้น ตามความเหมาะสม ให้มีความสะดวก
พอควร ไม่จัดให้ในทึ่กรุงรัง เต็มไปด้วยฝูงสัตว์ หรือสิ่งปฏิกูล
ต้องปัดกวาดให้สะอาดเรียบร้อยด้วยตนเอง หรือใช้ให้คนอื่นทำ
ตามที่เห็นสมควร และบังคับบอกแจ้งหรือขังเกี่ยวกับระเบียบ
ปฏิบัติในสถานที่ รวมถึงข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการไปมาในโครงการ
เป็นต้น

คุณประโยชน์ของอาวาสสิกขัต

๑. ทำให้เจ้าของถิ่นรู้จักหน้าที่ของตน แล้วปฏิบัติได้ถูกต้อง
เหมาะสม ควรแก่การยกย่องชมเชย
๒. ทำให้มีการปฏิบัติหลักธรรมเกี่ยวกับการปฏิสังขาร ได้ถูกต้อง
สมบูรณ์
๓. ทำให้ไม่มีอาวาสัมภริยะ คือ ความตระหนี่ที่อยู่อาศัย และ
ทำให้มีจิตใจกว้างขวาง รู้จักช่วยเหลือสงเคราะห์แก่อาคันตุกะ
ผู้มาหาตามควรแก่ฐานะ
๔. ทำให้เกิดความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น และเป็นแบบอย่างอันดี
๕. ทำให้เกิดไมตรีจิต ความหวังดีต่อกัน เป็นทางมาแห่งความ
สัมพันธ์และความช่วยเหลือเกื้อกูลกันต่อไปภายหลัง นำมา
ซึ่งความเจริญก้าวหน้าและท้องถิ่นของตน นอกจากนั้น ยังเป็น
เครื่องเสริมสร้างเกียรติคุณแก่วัด แก่สำนัก และพระศาสนา
โดยส่วนรวมอีกด้วย

คำถามประจำบท

๑. อาวาสสิกัฏฐ์ คืออะไร ?
๒. ต่อนรับศีลคืออะไร ?
๓. ปฏิสันถารอย่างไร ชื่อว่าถูกต้องเหมาะสม ?
๔. ควรจัดที่พักอย่างไรแก่อาคันตุกะ ?
๕. อาวาสสิกัฏฐ์มีประโยชน์อย่างไร ?

บทที่ ๖

กมิกวัตร^๑

กมิกวัตร คือ วัตร หรือข้อปฏิบัติที่พระภิกษุสามเณรผู้จะเดินทางไปท่องฟังปฏิบัติ ตามที่แสดงในบาลีหลายอย่าง สรุปได้ดังนี้

๑. เก็บเสนาสนะและสิ่งของให้เรียบร้อย
๒. มอบเสนาสนะแก่ผู้ดูแลรักษา
๓. บอกลาผู้ทนต์พำนักอาศัย

ความหมาย

๑. เก็บเสนาสนะและสิ่งของให้เรียบร้อย คือ จัดเสนาสนะพร้อมทั้งวัสดุต่าง ๆ ในเสนาสนะให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เสียงต่ออันตรายจาก มด ปลวก ฝน เป็นต้น เช่น เติง ตั้ง ท่อน มุง เก็บเข้าที่ ปกปิดมิดชิด กันมดปลวก เสนาสนะ รวบรวม ก็ซ่อมแซมหรือจัดย้ายสิ่งของไว้ในที่ปลอดภัย ตามที่เห็นสมควร
๒. มอบเสนาสนะแก่ผู้ดูแลรักษา คือ บอกแก่ภิกษุ หรือสามเณรผู้เป็นเจ้าของหน้าทนต์ดูแลรักษาเสนาสนะ (เสนาสนคาหาปกะ) ถึงการที่ตนจะต้องไปจากเสนาสนะนั้น หากไม่มีผู้ดูแลรักษาโดยเฉพาะ ก็บอกแก่ผู้อื่น ซึ่งควรรับผิดชอบดูแลเสนาสนะนั้นได้ เช่น สามเณร ศิษย์วัด ทายก เป็นต้น
๓. บอกลาผู้ทนต์พำนักอาศัย คือ บอกลาพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ หรือภิกษุสามเณรด้วยกัน ที่ตนพำนักอาศัยอยู่ เพื่อทราบถึงการที่ตนจะไป

คุณสมบัติของคณิกวัตร

๑. ทำให้พระภิกษุสามเณรผู้จะเดินทางไปท่อนรู้จักและปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยถูกต้องตามระเบียบวินัย
๒. ทำให้เสนาสนะไม่เป็นอันตรายสูญหายกลับจะมั่นคงถาวร ใช้ประโยชน์ได้ต่อไปอีกนาน
๓. ทำให้ผู้เดินทางไป ไม่มีความกังวลห่วงใยในเสนาสนะ หรือผู้ที่ตนจากไป จะได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนในท่อนได้ดียิ่งขึ้น
๔. ทำให้ผู้อยู่ร่วมกัน รู้ความเป็นไปของกันและกัน ไม่ต้องเป็นห่วงกังวล และทำสิ่งที่ควรทำต่อไปได้ถูกต้อง เช่น เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลรักษาเสนาสนะจะได้จัดเสนาสนะนั้นให้ผู้นอนพักผ่อนอาศัยต่อไป เป็นต้น
๕. ทำให้การอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ช่วยรักษาหมู่คณะนั้นให้เป็นปกติแผ่นมั่นคง มีความสงบสุข

คำถามประจำบท

๑. คณิกวัตรคืออะไร ? จำเป็นอย่างไร ?
๒. ทำอย่างไรจึงชื่อว่าเก็บเสนาสนะและสิ่งของให้เรียบร้อย ?
๓. ถ้าท่านจะเดินทางไปท่อนจะบอกลาใครบ้าง ?
๔. คณิกวัตรมีประโยชน์อย่างไร ?
๕. ผู้จะเดินทางไปต้องมอบเสนาสนะอย่างไร หรือไม่ ?

บทที่ ๗

จริยาวัตร

จริยาวัตร คือ วัตรหรือข้อปฏิบัติเกี่ยวกับกิริยามรรยาทตามสมณ-
วิสัย จะกล่าวในที่นี้ บางหัวข้อ คือ

๑. ไม่เหยียบผ้าขาวที่เขapedไว้ในที่นมนต์
๒. ไม่นั่งบนอาสนะโดยไม่พิจารณา
๓. ไม่นั่งบนอาสนะขาวกับสตรีและคนพันทาง
๔. ไม่ให้ภิกษุอันดับรองลงไปถ่มยังไม้เส่ร็จต้องลุกขึ้น
๕. นอนพักกลางวันต้องปิดประตูเสียก่อน
๖. ไม่เห่จจาาระบัสสาวะ หรือสิ่งปฏิกูลลงนอกฝา หรือกำแพง
๗. ไม่ป่นขี้ดินไม้โดยไม่จำเป็น
๘. ไม่ไปดูการพ้อนรำ ขับร้อง ประโคม หรือการละเล่นต่าง ๆ
๙. ไม่กล่าวหรือสวดธรรมด้วยเสียงขบขาว
๑๐. ไม่จับต้องวัตถุอนามาส

ความหมาย

๑. ที่นมนต์เขาจัดสะอาดเรียบร้อยพิเศษสำหรับพระสงฆ์นั่ง ส่วนมาก
ปูผ้าขาว หากเหยียบอาจทำให้เปื้อนสกปรก ตามปกติผ้า
ขาวสกปรกง่าย จึงไม่ควรเหยียบ แต่ผ้าที่ปูให้เหยียบเพื่อเป็นมณฑล
หรือผ้าเช็ดเท้า เหยียบได้ ไม่มีข้อเสีย (ส่วนผ้าอื่น ๆ ที่เขapedไว้
ในที่เช่นนั้น ควรเหยียบหรือไม่ ต้องดูความเหมาะสม)
๒. นั่งไม่พิจารณาอาจก่อให้เกิดความไม่เรียบร้อยหลายอย่าง เช่น มี

ของแข็งซ่อนอยู่อาจกระทบทิ่มแทงให้เจ็บปวด มีภาชนะ สิ่งของ
วางอยู่ อาจหกหรือคว่ำกระจัดกระจายได้ เป็นต้น

๓. ที่นั่งยาว คือ นั่งตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไป อาจเป็นเก้าอี้ยาวยกได้
หรือสร้างติดบนพื้นยกไม่ได้ ไม่ควรนั่งรวมกับสตรี คนพื้นทาง
มีกะเทย เป็นต้น (ที่นั่งสั้นกว่านั้น เป็นอันห้ามอยู่แล้ว)

๔. ตามปกติในโรงฉัน ที่ภิกษุฉันรวมกันมาก ๆ มีอาสนะนั่งตาม
ลำดับอาวุโส ภิกษุกำลึงฉันอยู่ หากภิกษุอาวุโสกว่ามาถึง และ
เข้านั่งฉัน ภิกษุรองลงไปก็จะต้องถอยร่นลงไปตามลำดับ เพื่อ
ให้ผู้อาวุโสกว่านั่ง ในกรณีนี้ ภิกษุที่เข้าไปภายหลังต้องให้โอกาส
ไม่ให้ภิกษุรองลงไปต้องลุกขึ้น เพียงบอกให้เรอฉันต่อไป ตนเอง
หาที่นั่งสักแห่งที่สมควร

๕. ที่ต้องปิดประตูเสียก่อนเวลานอนพักกลางวัน เพื่อให้อยู่ในที่
มิดชิด แม้นอนหลับและอยู่ในอิริยาบถอันไม่น่าเลื่อมใส คน
ผ่านไปมาก็มองไม่เห็น ไม่เป็นที่เสื่อมศรัทธาของคนอื่น นอกจาก
นั้นการปิดประตูยังเป็นการป้องกันอันตรายจากโจร ขโมย เป็นต้น
อีกด้วย

๖. ที่ไม่ให้เหตุจางระบัสสาวะหรือสิ่งปฏิกูลลงนอกฝา หรือกำแพง
เพราะ

— อาจถูกคนที่เดินผ่านไปมา

— ทำให้บริเวณสกปรก เป็นบ่อเกิดแห่งโรค

๗. ไม่มีกิจจำเป็นของตน ไม่อาจเป็นอันตราย และไม่เหมาะแก่สมณะ
หากมีกิจจำเป็น หรือคราวประสพอันตราย เช่น สัตว์ร้ายได้
เป็นต้น ขนต้นไม่หนกก็ได้

๘. — การพ้อนรำ เช่น รำละคร
 — การขับ เช่น ขับเสภา ร้องสักวา
 — การประโคม เช่น บรรเลงปี่พาทย์ มโหรี
 และการเล่นอื่น ๆ อีก ซึ่งเป็นเรื่องสนุกสนานของชาวบ้าน พระ
 ภิกษุสามเณรไม่ควรไปดู
 แต่ในกรณีต่อไปนี้ คุได้ ไม่ผิด คือ
 — ไปกิจธุระอื่นพบเข้าโดยไม่ตั้งใจ
 — มหรสพเหล่านั้นเล่นในวัด ได้เห็นได้ยินเอง
๙. สวดหรือกล่าวธรรมด้วยเสียงขบขาว (การเทศน์ตลกคะนองเกินไป
 เข้าด้วย ไม่เหมาะสม) แต่แสดงธรรมทำนองสรภัญญะมุ่งความ
 ไพเราะชวนฟังในธรรมไม่ผิด
๑๐. วัตถุอนามาส คือ วัตถุที่ไม่ควรจับต้อง ได้แก่
- ๑) สัตว์ รวมทั้งเครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ของสัตว์ และสัตว์-
 ติรังดานตัวเมีย
 - ๒) ทอง เงิน และ รัตนะ
 รัตนะ ๘ คือ มุกดา มณี ไพฑูรย์ ประพาฬ ทับทิม
 บุษราคัม สังข์ ศิลา (รวมเป็น ๑๐ กับ ทองและเงิน)
 - ๓) ศัสตราวุธต่าง ๆ
 - ๔) เครื่องดักสัตว์
 - ๕) เครื่องประโคมทุกชนิด
 - ๖) ข้าวเปลือกและผลไม้ขึ้นเกิดอยู่ในที่
 สิ่งเหล่านี้ไม่เหมาะที่พระภิกษุสามเณรจะจับต้อง เพราะอาจเป็นเหตุ

ให้เกิดความรู้สึกในทางที่ไม่ดีแก่ตัวเธอเองบ้าง เป็นทางให้เกิดความรู้สึกไม่
งาม หรือความเข้าใจผิดแก่ผู้พบเห็นบ้าง

คุณประโยชน์ของจริยวัตร

๑. ทำให้ระมัดระวังกิริยามรรยาทให้เรียบร้อย สมควรแก่ภาวะ
ของสมณะ
๒. ทำให้มีความเอื้อเฟื้อต่อพระวินัย เห็นความสำคัญของพระ-
วินัย ช่วยให้อุปบัติตามสิกขาบทข้ออื่น ๆ ได้เคร่งครัดยิ่งขึ้น
๓. ทำให้เกิดความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย เกื้อกูลแก่
สุขภาพ และความอยู่ผาสุก
๔. บัณฑิตอันตรรายต่าง ๆ
๕. ทำให้มีคุณะให้งาม ก่อให้เกิดความเลื่อมใส ความเคารพ
นับถือแก่ผู้พบเห็น

คำถามประจำบท

๑. จริยวัตรคืออะไร ?
๒. ทำไมจึงไม่ให้นั่งบนอาสนะโดยไม่พิจารณา ?
๓. จริยวัตรข้อไหนส่งเสริมสุขภาพอนามัย ?
๔. เทศน์ตลกคะนองผิดจริยวัตรหรือไม่ ?
๕. จริยวัตรมีประโยชน์อย่างไร ?

บทที่ ๘

อโคจร

อโคจร คือ บุคคลหรือสถานที่ที่พระภิกษุสามเณรไม่ควรไป มี ๖ อย่าง คือ

๑. หญิงแพศยา
๒. หญิงหม้าย
๓. สาวเทอ
๔. ภิกษุณี
๕. บัณเฑาะก์
๖. รันสุรา

ความหมาย

๑. หญิงแพศยา คือ หญิงหาภินในทางกาม เช่น พวกโสเภณี เป็นต้น การคบหาสมาคมกับหญิงแพศยา ล่อแหลมต่อการสูญเสียพรหมจรรย์ และเป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป แต่การไปอนุเคราะห์ เช่น ไปกินนมนต์ในโอกาสบำเพ็ญกุศล เป็นต้น ข่อมเป็นการสมควร เพราะภิกษุสามเณรมีหน้าที่อนุเคราะห์คนทั่วไปอยู่แล้ว
๒. หญิงหม้าย คือ หญิงที่สามเณร หยาขาดจากสามี หรือ ถูกสามีทอดทิ้ง

๓. สาวเทอ คือ สาวแก่ หรือ หญิงโสดมีอายุมากหาสามีไม่ได้
ที่ไม่ควรไปมาหาสู่หญิง ๒ ประเภทนี้ เพราะล่อแหลมต่ออันตราย
แห่งพรหมจรรย์ และเป็นที่เข้าใจผิดของคนทั้งหลาย แต่ถ้าไป
เพื่ออนุเคราะห์ที่เป็นกิจลักษณะและไม่บ่อยนัก ย่อมไม่เสียหาย ถือ
ว่าเป็นหน้าที่จะอนุเคราะห์เขาเหมือนคนทั่วไป

๔. ภิกษุณี ดำเนินชีวิตนักรบ ไม่มีครอบครัว จัดเป็นหญิงโสด
แม้เป็นสหธรรมิก ก็เป็นสตรีเพศ ไม่ควรไป มาหาสู่บ่อย
เพราะอาจเป็นอันตรายต่อพรหมจรรย์และเป็นที่ฉุนเฉียว

๕. บัณเฑาะก์ คือ บุรุษที่ถูกถอน (รวมทั้งกะเทยด้วย) มักประ
พฤติกามวิถิต่าง ๆ การไปมาหาสู่คนประเภทนี้ จึงล่อแหลม
ต่ออันตราย และเป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป

๖. รันสุรา คือ ที่ขายสุรา (รวมทั้งโรงกลั่นสุรด้วย) และสถาน
ที่มั่วสุมยาเสพติดต่าง ๆ เช่น ฟัน เฮโรอีน เป็นต้น เป็นสถาน
ที่ไม่เหมาะแก่บรรพชิต

อโคจรทั้ง ๖ นี้ เป็นสถานที่ที่พระภิกษุสามเณรไม่ควรไปมาหาสู่ เว้น
แต่ไปเพื่ออนุเคราะห์ตามหน้าที่ในวิสัยที่ตนควรจะทำ โดยให้เป็นกิจลักษณะ

คำถามประจำบท

๑. อโคจร คืออะไร ? มีกี่อย่าง ?

๒. ทำไมภิกษุจึงเป็นอโคจร ?

๓. หญิงหม้ายไม่ควรคบโดยเด็ดขาดหรืออย่างไร ?
 ๔. ภิกษุไปเจิมขายร้านขายสุราเหมาะหรือไม่ ?
 ๕. โสเภณีนั้นนิต์ไปบ้านองค์เดียว ควรไปหรือไม่ ?

บทที่ ๙

อนิยต ๒^๑

อนิยต แปลว่า ไม่นั่น คือ ไม่ระบุแน่นอนว่า เป็นอาบัติอะไร
อาบัติขึ้นอยู่กับวัตถุหรือเรื่องที่จะให้ต้องอาบัติชนิดนั้น ๆ

อนิยต เป็นสิกขาบทที่มาในพระปาฏิโมกข์ มี ๒ สิกขาบท คือ

๑. ภิกษุหนึ่งในที่ลับตา กับหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนที่ควรเชื่อได้มาพูด
ว่า (ภิกษุนั้น) ต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ คือ ปาราชิก
สังฆาทิเสส หรือ ปาจิตตีย์ ภิกษุ (นั้น) รับอย่างใด
ให้รับอย่างนั้น หรือเขา (คนที่ควรเชื่อได้นั้น) ว่าภิกษุนั้นต้อง
อาบัติใด ให้รับเฉพาะอาบัตินั้น

๒. ภิกษุหนึ่งในที่ลับตา กับหญิงสองต่อสอง ถ้ามีคนที่ควรเชื่อได้มาพูดว่า
(ภิกษุนั้น) ต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ คือ สังฆาทิเสส
หรือ ปาจิตตีย์ ภิกษุ (นั้น) รับอย่างใด ให้รับอย่างนั้น หรือเขา
(คนที่ควรเชื่อได้นั้น) ว่า ภิกษุนั้นต้องอาบัติใด ให้รับเฉพาะอาบัตินั้น

ข้อที่ควรกำหนด

คำว่า “ที่ลับ” ในอนิยต มี ๒ อย่าง คือ ที่ลับตา กับ ที่ลับหู
ถ้าภิกษุอยู่กับหญิงในที่ลับ มีทางที่จะต้องอาบัติได้หลายอย่าง คือ

๑. ที่ลับตา ในสิกขาบทที่ ๑ มีทางต้องอาบัติต่อไปนี้ คือ

๑) ปาราชิก (เสพเมถุน)

๒) สังฆาทิเสส (เช่น จับต้องกายหญิง)

๓) ปาจิตตีย์ (เช่น แสดงธรรมแก่ผู้หญิงเกิน ๖ คำขึ้นไป)

๒. ที่ลับหู ในสิกขาบทที่ ๒ มีทางต้องอาบัติต่อไปนี้ คือ

๑) สังฆาทิเสส

๒) ปาจิตตีย์

เพราะฉะนั้น ถ้าคนใดควรเชื่อถือได้มาพูดว่า ภิกษุที่นั่งในที่ลับกับหญิงต้องอาบัตินั้น ๆ ดังกล่าวข้างต้น มีวิธีปรับอาบัติ ๒ วิธี คือ

๑. ภิกษุนั้นรับว่าต้องอาบัตินั้น ให้ปรับอาบัตินั้น

๒. ผู้พูดนั้นพูดว่า ภิกษุต้องอาบัตินั้น ให้ปรับอาบัตินั้น

ดังนั้น อาบัติ ในอนิสตสิกขาบท จึงไม่แน่นอนนอนนอนอยู่กับบุคคลและเหตุแวดล้อมในแต่ละเรื่องแต่ละกรณี

คำถามประจำบท

๑. อนิสตเป็นอาบัติประเภทไหน ?

๒. ภิกษุอยู่ในห้องกับหญิงสองต่อสองมีทางต้องอาบัตินั้นบ้าง ?

๓. คำว่า “ที่ลับ” ในอนิสตมีกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ?

บทที่ ๑๐

นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐^๑

นิสสัคคียปาจิตตีย์ เป็นอาบัติประเภทหนึ่งที่มาในพระปาฏิโมกข์ เมื่อล่วงละเมิดแล้วต้องสละสิ่งของที่เบียดเบียนให้ต้องอาบัติเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก จัดเป็น ๓ วรรค มี ๓๐ สิกขาบท คือ

ก. จีวรวรรค ๑๐ สิกขาบท คือ

๑. ภิกษุทรงอธิการจีวรได้เพียง ๑๐ วัน เป็นอย่างขึง ถ้าเลย ๑๐ วัน ไป ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๒. ภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้คนเดียว ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้สมมติ
๓. ถ้าผ้าที่เป็นเอกาถจีวรเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ภิกษุประสงค์จะทำจีวร แต่ยังไม่ว่าง ถ้ามีหวังว่าจะได้อีก หึงเก็บผ้านั้นไว้ได้เพียงเดือนหนึ่ง เป็นอย่างขึง ถ้าเก็บไว้ให้เกินเดือนหนึ่ง แม้ยังมีหวังว่าจะได้ อยู่ ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๔. ภิกษุใช้ภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติให้ซักกัฏฐี ให้ย้อมกัฏฐี ให้ทูปกัฏฐี ซักจีวรเก่า ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๕. ภิกษุรับจีวรแต่เมื่อภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ เว้นไว้แต่แลกเปลี่ยนกัน ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๖. ภิกษุขอจีวรต่อภุคฺคิยสัณฺฑิโกที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณาได้มา ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีสมัชชที่จะขอจีวรได้ คือ เวลาถูกโจรลักจีวร หรือ จีวรสูญหาย

๗. ในสมัยเช่นนั้น จะขอเขาได้แต่เพียงผ่านๆ ห้ามเท่านั้น ถ้าขอให้เกินกว่านั้นได้มา ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๘. ถ้าเหตุหัสต์ที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา บอกว่าจะถวายจีวร ภิกษุไปบอกให้เขาถวายจีวรที่ดีและแพงกว่าที่เขากำหนดไว้ ได้มา ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๙. ถ้าเหตุหัสต์ที่จะถวายจีวรมีหลายคน และไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวารณา ภิกษุไปบอกเขารวมทุนซื้อจีวรที่ดีและแพงกว่าที่เขากำหนดไว้ ได้มาต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๑๐. ถ้ามีคนนำทรัพย์สินสำหรับค่าจีวรมาถวายภิกษุ โดยมอบไว้กับไวชาวัจกร และบอกภิกษุให้ทวงเอา เมื่อต้องการ ภิกษุไปทวงได้ ๓ ครั้ง ถ้าไม่ได้ ไปยื่นแต่พอให้เขาเห็น ได้ ๖ ครั้ง ถ้าไม่ได้ ขึ้นไปทวงเกิน ๓ ครั้ง ยื่นเกิน ๖ ครั้ง ได้มา ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

ถ้าไปทวงและยื่นครบกำหนดแล้ว ไม่ได้จีวร ต้องบอก

เจ้าของเดิมให้เรียกทรัพย์สินนั้นคืนเสีย

ข้อที่ควรกำหนดในบางสิกขาบท

สิกขาบทที่ ๑

อติเรกจีวร หมายถึง จีวรที่ไม่ได้อริยฐานและไม่ได้วิกัป ตามพระวินัยภิกษุใช้จีวรได้เพียง ๓ ผืน ที่เรียกว่า “ไตรจีวร” ชุดเดียวเท่านั้น (ไม่รวมถึงผ้าอื่น เช่น ผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น ซึ่งก็ต้องอริยฐานใช้ภายในกำหนด) จีวรนอกจากนี้ ต้องวิกัปไว้ คือ ทำให้เป็นของกลาง

(ภาษาวันยเรียกว่า ทำให้เป็นสองเจ้าของ คือ ให้ภิกษุอื่นมีสิทธิ์ในจีวรนั้นด้วย) ถ้ายังไม่ได้วิกัป ภิกษุจะถือกรรมสิทธิ์ครอบครองได้เพียง ๑๐ วัน เป็นอย่างมาก ถ้าถือเกินกำหนดนี้ ต้องนิสสัคคิยาปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๕ บิณฑิโกให้ภิกษุฟุ่มเพื่อย แต่ให้เป็นผู้มกน้อย สันโดษ รู้จักแบ่งปันแก่ผู้อื่น ไม่สงสมไว้สำหรับตัวคนเดียว

สิกขาบทที่ ๒

ไตรจีวร คือ ผ้า ๓ ผืน ได้แก่ ผ้าห่ม (อันตราสก) ผ้าห่ม (อุตตราสก) และ ผ้าคลุม (สังฆาฏิ—ปัจจุบันใช้พาดบ่า) ภิกษุจะอยู่ปราศจากไม่ได้แม้แต่คนเดียว ยกเว้นแต่ในคราวที่ได้รับอนุญาตเป็นกรณีพิเศษ คือ

- จำพรรษาครบ ๓ เดือนแล้ว อยู่ปราศจากไตรจีวรได้ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๑๑ ถึงกลางเดือน ๑๒
- กรานกฐินแล้ว อยู่ปราศจากไตรจีวรได้ ตั้งแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๑๒ ถึงกลางเดือน ๔
- อาพาธ และได้รับสมมติ (อนุญาต) จากสงฆ์แล้ว

สิกขาบทที่ ๓

อกาลจีวร หมายถึง ผ้าที่ภิกษุได้มานอกเขตจีวรกาล และเขตอา-
นิสงส์กฐิน จัดเป็นประเภทอติเรกจีวร ภิกษุจะใช้ทำให้เป็นไตรจีวรผืนใด
ผืนหนึ่ง แต่ผ้ายังไม่พอ ถ้าหวังว่าจะได้ผ้ามาเพิ่มอีก ให้เก็บอกาลจีวรนั้น
ไว้ได้ ๑ เดือน ถ้าไม่ต้องการจะใช้ทำไตรจีวรดังกล่าว หรือไม่หวังว่าจะได้
ผ้ามาเพิ่มอีก หรือหวัง แต่นานกว่า ๑ เดือน ให้เก็บอกาลจีวรนั้นไว้ได้
ไม่เกิน ๑๐ วัน

ลักษณะที่ ๔

จิ๋วเก๋า หมายถึง จิ๋วท่ง หรือ ห่มแล้วแม่แต่เพียงครึ่งเดียว

ลักษณะที่ ๖

- ผู้ไม่ใช้ญาติ คือ ผู้ที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือด เช่น ไม่ใช้พ่อแม่ เป็นต้น
- ผู้ไม่ใช้ปวารณา คือ ผู้ที่ไม่ได้บอกไว้ว่าให้ขอได้ในคราวที่ต้องการ

ผู้ไม่ใช้ญาติไม่ใช้ปวารณา แม้ในลักษณะอื่นที่มีความหมายเหมือนในลักษณะอื่น

ข. โกลียวรรค ๑๐ ลักษณะที่ ๑

๑. ภิกษุหล่อสันถัดด้วยขนเจ็มหูด้วยไหม ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๒. ภิกษุหล่อสันถัดด้วยขนเจ็มหูด้วยไหม ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๓. ภิกษุหล่อสันถัดใหม่ ฟังใช้ขนเจ็มหู ๒ ส่วน ขนเจ็มหูขาว ๑ ส่วน ขนเจ็มหูแดง ๑ ส่วน ถ้าใช้ขนเจ็มหูดำเกิน ๒ ส่วนขึ้นไป ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๔. ภิกษุหล่อสันถัดใหม่แล้ว ฟังใช้ให้ได้ ๖ ปี ถ้ายังไม่ถึง ๖ ปี หล่อใหม่ ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้สมมติ
๕. ภิกษุจะหล่อสันถัด ฟังตัดเอาสันถัดเก่าหนึ่งโดยรอบ มาปนลงในสันถัดที่หล่อใหม่เพื่อจะทำลายให้เสีย ถ้าไม่ทำเช่นนั้น ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์
๖. เมื่อภิกษุเดินทางไกล ถ้ามีใครถวายขนเจ็มหู ต้องการกรับได้ ถ้าไม่มีใครนำมา นำมาเองได้เพียง ๓ โยชน์ ถ้าให้เกิน ๓ โยชน์ ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์

๗. ภาษีใช้ภาษีที่ไม่ใช่ภาษีให้ชั่งกีด ให้ข้อมกีด ให้ล้างกีด ซึ่ง
จนเจ็ม ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๘. ภาษีรับเองกีด ให้ให้ผู้อื่นรับกีด ซึ่งทองและเงิน หรือยนต์ทอง
และเงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตน ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๙. ภาษีทำการซื้อขายด้วยรูปะ คือ ของที่เขาใช้เป็นทองและเงิน
ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๑๐. ภาษีแลกเปลี่ยนสิ่งของกับกฤหัสถ์ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

ข้อที่ควรกำหนดในบางสิกขาบท คือ
สิกขาบทที่ ๑

สันถัต คือ ผาชนิดหนึ่ง ที่หล่อโดยเอาชนเจ็ม^๑ ถาดลงไป แล้ว
เอาข้าวหรือยางเหนียวพรมลง เอาชนเจ็มโรย ใช้เครื่องรีดรีดหรือทับให้
เป็นแผ่น

สันถัต ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ผัวรองนั่ง เพดาน เป็น
คัน ในสิกขาบทนี้ หมายเอาสันถัตที่ใช้เป็นผัวรองนั่ง ถ้าหล่อเจ็ดด้วยใหม่
ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๔

กำหนดเวลาการใช้สันถัต ๖ ปี เป็นอย่างน้อย มุ่งหมายให้ภาษีใช้
ประโยชน์จากสันถัตอย่างคุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ยกเว้นภาษีที่ได้รับสมมติจาก
สงฆ์ เช่น ภาษีที่อาพาธ ไม่สะดวกในการนำสันถัตติดตัวไปด้วย แม้ใช้
ยังไม่ถึง ๖ ปี จะหล่อใหม่ก็ได้ ถือเป็นกรณีพิเศษ

สิกขาบทที่ ๕

ที่ต้องเอาสันถัตเก่าไปลงในการหล่อสันถัตใหม่ เพื่อไม่ให้สูญคุณค่า
ไม่เหมาะสมแก่สมณะ

๑. ขนเจ็ม หมายถึง ขนสัตว์ เช่น ขนแกะ เป็นต้น ตามความในสิกขาบทที่ว่าชน
และ

ลักษณะที่ ๘

— ทอง หมายถึง ทองคำ

— เงิน หมายถึง กหาปณะ มาสก ธนบัตร หรือ เงินตรา ที่
ใช้แลกเปลี่ยนซื้อขายกัน

ทั้งทองและเงินรวมเรียกว่า रुपये คือของสำหรับจ่ายซื้อขาย ภิกษุรับ
หรือให้คนอื่นรับ ตลอดจนยินดี หมายถึง ถ้อยกรรมสิทธิ์ในทองและเงิน
ต้องอาบดินิสสัคคิยาจิตต์ยี้ เหมือนกัน (แต่ถ้าทำเพื่อส่วนรวม เช่น รับ
เพื่อใช้สาธารณประโยชน์ซึ่งมิใช่ส่วนตัว ไม่ต้องอาบดินิ)

ลักษณะที่ ๙ และ ๑๐

สองลักษณะนี้ ป้องกันมิให้ภิกษุซื้อขายแลกเปลี่ยนแบบการค้าขาย
เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ หรือ กำไรต่าง ๆ อย่างฉาวาสทำ ซึ่งไม่ใช่วิสัย
ของสมณะ

ก. บัณฑิตวรรค ๑๐ ลักษณะที่ ๑

๑. ภิกษุเก็บอดิเรกบาตรไว้ได้เพียง ๑๐ วัน เป็นอย่างข้ง ถ้าให้
ล่วง ๑๐ วัน ต้องนิสสัคคิยาจิตต์ยี้ (อดิเรกบาตร = บาตร
นอกจากบาตรที่อธิฐาน หรือวิกัป)

๒. ภิกษุมียาตรร้าวยังไม่ถึง ๑๐ นิ้ว ขอบาตรใหม่ต่อกฤหัสถ์
ที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่ปวราณา ได้มา ต้องนิสสัคคิยาจิตต์ยี้

๓. ภิกษุรับปะเคนเภสัชทั้ง ๕ คือ เนยใส เนยข้น นมมัน นมผง
น้ำอ้อย แล้วเก็บไว้ฉันได้เพียง ๗ วัน เป็นอย่างข้ง ถ้าให้ล่วง
๗ วัน ต้องนิสสัคคิยาจิตต์ยี้

๔. เมื่อฤดูร้อนยังเหลืออยู่อีก ๑ เดือน คือดังแต่แรมค่ำ ๑ เดือน ๗ จึงแสวงหาผ้าอาบน้ำฝนได้ เมื่อฤดูร้อนเหลืออยู่อีกถึงเดือน คือดังแต่ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๘ จึงทำนุ่งได้ ถ้าแสวงหาหรือทำนุ่งก่อนกำหนดนี้ ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๕. ภิกษุให้จิวรแก่ภิกษุอื่นแล้ว โกรธชิงเอาคืนมาที่ดี ใช้ให้ผู้อื่นชิงมาที่ดี ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๖. ภิกษุขอผ้าจากภคินีที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา เอามาให้ช่างหูกทอเป็นจิวร ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๗. ถ้าภคินีที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา สั่งให้ช่างหูกทอจิวรเพื่อจะถวายแก่ภิกษุ ถ้าภิกษุไปกำหนดให้เขาทำให้ดีขึ้น ด้วยจะให้รางวัลแก่เขา ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์
๘. ภายใน ๑๐ วัน ก่อนวันปวารณา ถ้าทายกมีเหตุรับถวายผ้าจำนำพรรษา ภิกษุจะรับก็ได้ แต่เก็บไว้ได้ไม่เกินจิวรกาล ถ้าเก็บไว้เกินจิวรกาล ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

จิวรกาล คือ

- สำหรับภิกษุที่จำพรรษาแล้ว แต่ไม่ได้กรานกฐิน นับแต่วันถัดจากวันปวารณาไปอีก ๑ เดือน (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงกลางเดือน ๑๒)
- สำหรับภิกษุผู้ได้กรานกฐิน นับต่อจากนั้นไปอีก ๔ เดือน รวมเป็น ๕ เดือน (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงกลางเดือน ๑๒ และนับต่อจากนั้นไปอีกจนถึงกลางเดือน ๔)
- ๕. ภิกษุผู้จำพรรษาในเสนาสนะป่าซึ่งเป็นที่เปลี่ยว ออกพรรษาแล้ว เมื่อมีเหตุจำเป็นเก็บไตรจีวรฝนใดฝนหนึ่งไว้ในบ้านได้ ๖ คืน

เป็นอย่างยิ่ง ถ้าเก็บไว้เกิน^๕ ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์ เว้นแต่ได้
สมมติ

๑๐. ภิกษุ^๖รื้ออยู่ น้อมลากที่เขาจะถวายเป็นสงฆ์มาเพื่อตน ต้องนิสสัคคีย-
ปาจิตตีย์

ข้อที่ควรกำหนดในบางสิกขาบท

สิกขาบทที่ ๑

ตามพระวินัย ภิกษุ^๖มีบาตรไว้ใช้ได้ใบเดียวเท่านั้น และต้องอธิฐาน
ถ้ามีบาตรหลายใบให้วิกัปไว้ ถ้าไม่วิกัปจะเก็บไว้ในครอบครองได้เพียง ๑๐ วัน
เป็นอย่างมาก ถ้าเก็บไว้เกิน^๕ ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๒

บาตร^๖ร้าว คือ บาตร^๖ที่มีรอยร้าวยาวถึง ๒ นิ้ว (ร้าวสั้นกว่านี้ไม่ถือ
ว่าร้าว) ๕ แห่ง หรือแห่งเดียวแต่ยาว ๑๐ นิ้ว อยู่ในเกณฑ์ที่จะขอใหม่ได้

สิกขาบทที่ ๓

เกส^๖ ๕ อย่าง ภิกษุ^๖รับประเคนแล้ว เก็บไว้ฉันได้ ๗ วัน เป็นอย่างมาก
โดยไม่ต้องรับประเคนใหม่

สิกขาบทที่ ๔

ผ้า^๖อาบน้ำฝน เป็นผ้าที่ภิกษุ^๖ได้รับอนุญาตให้มีไว้ใช้เฉพาะภายใน
ฤดูฝน ๔ เดือน เมื่อพ้นฤดูฝนแล้ว ต้องวิกัปไว้

ในสมัยก่อน ภิกษุ^๖ต้องแสวงหาผ้ามาทำเอง จึงมีพุทธานุญาตระบะเวลา
ไว้ดังนี้

— อีก ๑ เดือน จะหมดฤดูร้อน เป็นระยะแสงหาผ้า

— อีก ๔ เดือนจะหมดฤดูร้อนเป็นระยะทำนุ

ถ้าแสงหา หรือทำ ก่อนกำหนดแต่ละอย่าง ต้องนิสสัคคิยปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๘

ผ้าจำนำพรรษา คือ ผ้าที่ทาบกถวายแก่ภิกษุผู้ออกพรรษาแล้ว ระยะแต่ออกพรรษาไปอีก ๑ เดือน เป็นเขตจีวรกาล ของภิกษุที่ออกพรรษาแล้ว แต่ยังไม่ได้กรานกฐิน (ถ้ากรานกฐินแล้ว เขตจีวรกาลขยายต่อไปจนถึงกลางเดือน ๔) ช่วงเวลานี้ เป็นระยะที่ภิกษุผลัดเปลี่ยนจีวร

ถ้าทาบมาก็รับถ้วน จะถวายก่อนออกพรรษาก็ได้ แต่ต้องอยู่ภายใน ๑๐ วัน ก่อนวันปวารณา (ตั้งแต่ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๑๑) จีวรที่ถวายเช่นนี้ เรียกว่า อัจเจกจีวร (จีวรรับถ้วน) ภิกษุเก็บไว้ได้ไม่เกินจีวรกาลดังกล่าวแล้ว

สิกขาบทที่ ๙

เสนาสนะป่า คือ เสนาสนะที่ตั้งอยู่ในป่า ห่างจากหมู่บ้านอย่างน้อย ๕๐๐ ขั้วธนู (๑ ขั้วธนู = ๔ ศอก หรือ ๑ วา)

ภิกษุที่อยู่เสนาสนะป่าเช่นนี้ ได้รับสิทธิพิเศษให้เก็บไตรจีวรไว้ในบ้านถึง ๖ คืน เป็นอย่างมาก (คืออยู่ปราศจากไตรจีวรได้ ๖ คืน)

การแสดงอาบดินสัสสัคคิยปาจิตตีย์

ภิกษุที่ต้องอาบดินสัสสัคคิยปาจิตตีย์ข้อใดข้อหนึ่งแล้ว ต้องสละสิ่งที่เป็นเหตุให้ต้องอาบดินนั้น ๆ เสียก่อน จึงแสดงอาบัตตก เช่น อยู่ปราศจากไตรจีวร ต้องสละไตรจีวรนั้นเสียก่อน (มีวิธีสละเฉพาะอย่าง) แล้วจึงแสดงอาบัตตก

คำถามประจำบท

๑. นิสสัคคียปาจิตตัยฺยคืออะไร ?
๒. อติเรกบาตรและอติเรกจีวรคืออะไร ?
๓. ภิกษุทำการค้าขายต้องอาบัติอะไร ตามสิกขาบทไหน ?
๔. อัจเจกจีวรคืออะไร ? เก็บไว้ได้นานเท่าไร ?
๕. จงอธิบายคำว่า “จีวรกาล” มาดู

บทที่ ๑๑

ปาจิตีย์ ๙๒^๑

ปาจิตีย์ เป็นอาบัติประเภทหนึ่งที่มาในพระปาฏิโมกข์ จัดเป็น
๕ วรรค มี ๙๒ สิกขาบท คือ

ก. มุสาวาทวรรค ๑๐ สิกขาบท คือ

๑. พุคฺคปตฺตองปาจิตีย์
๒. ค่ำภิกฺขุตองปาจิตีย์
๓. ส่อเสียดภิกฺขุตองปาจิตีย์
๔. ภิกฺขุสอนธรรมแก่อนุปสัมบัน ถ้าให้ว่าพร้อมกันตองปาจิตีย์
๕. ภิกฺขุนอนในที่มุงที่บังอันเดิวกัณกับอนุปสัมบัน เกิน ๓ คน ขึ้นไป
ตองปาจิตีย์
๖. ภิกฺขุนอนในที่มุงที่บังอันเดิวกัณกับผู้หญิงแม้นในถิ่นแรก ตอง
ปาจิตีย์
๗. ภิกฺขุแสดงธรรมแก่ผู้หญิงเกินกว่า ๖ คำขึ้นไป ตองปาจิตีย์
(เว้นแต่มีบุรุษที่เฝ้าอยู่ด้วย)
๘. ภิกฺขุบอกอุตฺตรนิมฺนุสฺสธรรมที่มีจริง แก่อนุปสัมบัน ตองปาจิตีย์
๙. ภิกฺขุบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกฺขุอื่น แก่อนุปสัมบัน ตองปาจิตีย์
(เว้นแต่ได้รับสมมติ)
๑๐. ภิกฺขุขุดเองก็ดี ให้ผู้อื่นขุดก็ดี ซึ่งแผ่นดิน ตองปาจิตีย์

ข้อที่ควรกำหนดในบางสิกขาบท

สิกขาบทที่ ๓

ส่อเสียด คือ ขยงให้แตกความสามัคคี เช่น นำคำพูดของฝ่ายหนึ่ง
ไปพูดให้อีกฝ่ายหนึ่งฟัง ขยงให้เกิดความเข้าใจผิดกัน

สิกขาบทที่ ๔

สอนธรรมให้ว่าพร้อมกัน หมายถึง สอนให้ว่าพร้อมกันที่ละบท
ทีละท่อน หรือทีละคำ ในลักษณะที่จะเป็นเหตุให้ขาดความเคารพ เช่น
แข่งเสียง หรือไม่คำนึงถึงเนื้อหาสาระของธรรม เป็นต้น แต่ถ้าเรียนด้วยกัน
ว่าพร้อมกัน หรือสวดพร้อมกัน เป็นต้น ไม่เป็นอาบัติ

สิกขาบทที่ ๕

อนุปสัมบัน ในสิกขาบทนี้ หมายถึง บुरุษที่ไม่ใช้ภิกษุ

สิกขาบทที่ ๖

หญิง ในสิกขาบทนี้ หมายถึง หญิงมนุษย์แม่ที่เกิดในวันนั้น

สิกขาบทที่ ๗

หญิง ในสิกขาบทนี้ หมายถึง หญิงมนุษย์ที่รู้เดียงสาแล้วเท่านั้น
ภิกษุแสดงธรรมแก่หญิงเช่นนี้ ในลักษณะที่จะให้คนอื่นเข้าใจว่าเป็นเรื่อง
ชั่วสาว เกิน ๖ คำ ไม่ได้

สิกขาบทที่ ๘

อาบัติชั่วหยาบ หมายถึง อชิตปาราชิกและอาบัติสังฆาทิเสส
ภิกษุจะบอกอาบัติชั่วหยาบเช่นนั้นของภิกษุอื่นแก่อนุปสัมบันไม่ได้ ยกเว้นแต่
ได้สมมติจากสงฆ์ให้ทำอย่างนั้น เช่น ในเวลาระงับอธิกรณ์ เป็นต้น

การบอกเช่นนั้นต้องอาบัติ เพราะเป็นการประจานความเสียหาย
ของกัน ซึ่งอาจนำความเสื่อมเสียมาสู่ส่วนรวม วิธีปฏิบัติที่ถูกต้องคือ
ฟังตักเตือนภิกษุผู้ต้องอาบัติ หรือโจทชนในสงฆ์ เพื่อให้เรื่องนั้นระงับไป
โดยวิธีแห่งวินัย

ข. ภูตคามวรรค ๑๐ สิกขาบท ก่อ

๑. ภิกษุพราภของเขวช่วงเกิดอยู่กับที่ ให้หลุดจากที่ ต้องปาจิตตีย์
๒. ภิกษุประพฤติดอนจาร สงฆ์เรียกตัวมาถาม แกล้งพูดกลบเกลื่อนกิด นิ่งเสียบไม่พูดกิด ถ้าสงฆ์สวดประกาศข้อความนั้นจบ ต้องปาจิตตีย์
๓. ภิกษุคิดเขียนภิกษุอื่นที่สงฆ์สมมติให้เป็นผู้ทำการสงฆ์ ถ้าเธอทำโดยชอบ คิดเขียนเปล่า ๆ ต้องปาจิตตีย์
๔. ภิกษุเอาเตียง ตั้ง ฟูก เก้าอี้ ของสงฆ์ ไปตั้งในที่แจ้งแล้ว เมื่อหลักไปจากที่นั้น ไม่เก็บเองกิด ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บกิด ไม่มอบหมายแก่ผู้อื่นกิด ต้องปาจิตตีย์
๕. ภิกษุเอาที่นอนของสงฆ์ปูนอนในกุฏิสงฆ์แล้ว เมื่อหลักไปจากที่นั้น ไม่เก็บเองกิด ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บกิด ไม่มอบหมายแก่ผู้อื่นกิด ต้องปาจิตตีย์
๖. ภิกษุรู้ว่ากุฏินี้มีผู้อยู่ก่อน แกล้งไปนอนเบียดด้วยหวังจะให้ผู้อยู่ก่อนคับแค้นใจแล้วก็จะหลักไปเอง ต้องปาจิตตีย์
๗. ภิกษุโกรธเคืองภิกษุอื่น นุดคว่ำไต่ออกจากกุฏิสงฆ์ ต้องปาจิตตีย์
๘. ภิกษุนั่งกิด นอนกิด บนเตียงกิด บนตั่งกิด อันมีเท้าไม่ได้ตรึงให้แน่น ซึ่งวางไว้บนร่างร้านที่เก็บของในกุฏิ ต้องปาจิตตีย์
๙. ภิกษุจะเอาดินหรือปูนโบกหลังคากุฏิ ฟังโบกได้แต่เพียง ๓ ชั้น ถ้าโบกเกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์
๑๐. ภิกษุรู้ว่ายู่น้ำมีตัวสัตว์ เอารดหญ้าหรือดิน ต้องปาจิตตีย์

ข้อที่ควรกำหนดในบางสิกขาบท

สิกขาบทที่ ๑

ของเขี้ยว หมายถึง พืชมีหลายประเภท เท่าที่ท่านแสดงไว้ได้แก่ พวกที่เกิด จากเง้า จากต้น จากข้อ จากยอด จากเมล็ด เช่น จิง ต้นโพธิ์ อ้อย แมงลัก ข้าว เป็นต้น

การพรวน หรือถอน หรือไถ่น พืชดังกล่าว ไม่เหมาะแก่สมณะ เป็นกิจของคฤหัสถ์

สิกขาบทที่ ๒

ประพัตติอนาจาร หมายถึง ประพัตติเลวทราม ไม่เหมาะสมแก่ สมณะ ภิกษุที่ประพัตติอนาจารจะต้องอาบัติ ก็ต่อเมื่อสงฆ์สวดประกาศ (ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา) จบแล้ว ดังนั้น ภิกษุที่รู้สึกผิดชอบชั่วดี แล้วงด ประพัตติเช่นนั้นก็ไม่ต้องอาบัติ

สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุผู้ทำการสงฆ์ หมายถึง ภิกษุผู้ได้รับมอบหมายจากสงฆ์ให้ทำ กิจของสงฆ์ เช่น เป็นผู้จัดเสนาสนะแก่ภิกษุ เป็นต้น

สิกขาบทที่ ๔ และที่ ๖

มุ่งหมายให้ภิกษุรู้จักรับผิดชอบทะนุถนอมสมบัติของสงฆ์ หรือของกลาง เพื่อป้องกันไม่ให้ชำรุด เสียบหาย จะได้ใช้ประโยชน์ต่อไปนาน ๆ

สิกขาบทที่ ๘

ร้างร้าง หมายถึง สถานที่ซึ่งทำขึ้นในกุฎอาจไม่มั่นคงถาวร บางแห่ง ใช้เป็นที่เก็บของ ไม่ใช่เป็นที่อยู่โดยเฉพาะ ถ้าเก็บเตียงหรือตั้งไว้ในที่เช่นนั้น

เมื่อภิกษุไปนั่งหรือนอนย่อมต้องอาบัติ สิกขาบทนี้ บัณฑิตอันควรที่จะ
เกิดแก่ภิกษุเอง เพราะถ้านั่งหรือนอน อาจพึงลงได้

สิกขาบทที่ ๙

การอนุญาตให้โบกหลังคาภิกษุได้แต่เพียง ๓ ชั้น ก็เพื่อบุคคลมิให้
หลังคาพังทลายด้วยน้ำหนักของปูนหรือดินที่ใช้โบก

สิกขาบทที่ ๑๐

นามัตถัสถว หมายความว่า นามัตถัสถวเล็ก ๆ เช่น ลูกน้ำ ซึ่งเมื่อเทน้ำ
รดหญ้าหรือดินแล้ว สัตว์นั้นจะตาย สิกขาบทนี้เพื่อบุคคลมิให้ภิกษุนำสัตว์
และเป็นการสงเคราะห์สัตว์ อีกด้วย

ก. โอวาทวรรค ๑๐ สิกขาบท คือ

๑. ภิกษุที่สงฆ์ไม่ได้สมมติ สั่งสอนภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์
๒. ภิกษุที่สงฆ์สมมติแล้ว สอนภิกษุณี ตั้งแต่อาทิตย์ตกแล้วไป
ต้องปาจิตตีย์
๓. ภิกษุเข้าไปสอนภิกษุณีถึงในที่อยู่ ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ภิกษุณี
เจ็บป่วย
๔. ภิกษุติเตียนภิกษุณีว่า สอนภิกษุณีเพราะเห็นแก่ลาภ ต้องปาจิตตีย์
๕. ภิกษุให้จีวรแก่ภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่
แลกเปลี่ยนกัน
๖. ภิกษุเข็บกัถ ใช้ให้ผู้อื่นเข็บกัถ ซึ่งจีวรของภิกษุณี ที่ไม่ใช่ญาติ
ต้องปาจิตตีย์
๗. ภิกษุชวนภิกษุณีเดินทางด้วยกัน แม้สันนิษฐานบ้านหน้าง ต้อง
ปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ทางเปลี่ยว

๘. ภิกษุชวนภิกษุหนึ่งลงเรือลำเดียวกัน ขึ้นน้ำกต ลงน้ำกต ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ข้ามฟาก
๙. ภิกษุฉนของเคียวของฉน ที่ภิกษุฉนนั้นให้ฤหัสถ์ถวายเป็นปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่เขาจะถวายเป็นแล้ว
๑๐. ภิกษุหนึ่งกต นอกกต ในที่ลับสองต่อสองกับภิกษุหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์

ข้อสังเกต

สิกขาบทในวรรคนี้เกี่ยวกับภิกษุทุกสิกขาบท แสดงให้เห็นว่า ภิกษุมีข้อปฏิบัติเข้มงวด ในการที่จะติดต่อกับภิกษุหนึ่ง ไม่ว่าในฐานะเป็นผู้แนะนำสั่งสอน หรืออนุเคราะห์ช่วยเหลือกิจธุระอย่างอื่น ทั้งนี้ เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดแก่พระศาสนา อันเนื่องมาจากความใกล้ชิดกันระหว่างภิกษุกับภิกษุหนึ่ง

จ. โภชนวรรค ๑๐ สิกขาบท คือ

๑. ภิกษุไม่อาพาธ ฉนอาหารในโรงทานได้เฉพาะวันเดียวเท่านั้น ถ้าฉนติดกันตั้งแต่สองวันขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์
๒. ภิกษุรับหรือฉนโภชนะที่ทาบกนิมนต์ โดยออกข้อโภชนะพร้อมกันตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ในสมัย คือเป็นไข้ หน้าจ্বরกาล เวลาทำจ্বর เดินทางไกล ไปทางเรือ อยู่มาด้วยกันบิดาบิดาไม่พอฉน โภชนะเป็นของสมณะ
๓. ภิกษุรับนิมนต์ไปฉนในที่แห่งหนึ่งแล้ว ไปฉนเสียบในที่อื่น ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ ขกส่วนที่รับนิมนต์ไว้ก่อนแก่ภิกษุอื่น หรือ หน้าจ্বরกาล หรือ เวลาทำจ্বর

๔. ภิกษุเข้าไปนิเทศบาตในบ้าน รับขนมที่เขาถวายมากมายได้ ๓ บาตร
เท่านั้น ถ้ารับเกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์ ของที่รับมามากเช่นนั้น
ต้องแบ่งให้ภิกษุอื่นด้วย
๕. ภิกษุฉันเสร็จแล้ว ห้ามกัดแล้ว ฉันทของเคี้ยวของฉัน ซึ่งไม่เป็น
เดนภิกษุไซ้ หรือไม่ได้ทำวินัยกรรม ต้องปาจิตตีย์
๖. ภิกษุรู้ชื่อว่า ภิกษุอื่นฉันเสร็จและห้ามกัดแล้ว คิดจะขกโทษ
เธอ จึงแก่งเอาของเคี้ยวของฉันที่ไม่เป็นเดนภิกษุไซ้ไปล่อให้
เธอดัน ถ้าเธอดัน (ภิกษุผู้ล่อนั้น) ต้องปาจิตตีย์
๗. ภิกษุฉันของเคี้ยวของฉันที่เป็นอาหารในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่
เที่ยงแล้วไปจนถึงวันใหม่ ต้องปาจิตตีย์
๘. ภิกษุฉันของเคี้ยวของฉันซึ่งเป็นอาหาร ที่รับประเคนไว้ค้างคืน
ต้องปาจิตตีย์
๙. ภิกษุไม่อาพาธ ขอโภชนะอันประณีต คือ ข้าวสุก ระคนด้วย
เนยใส เนยข้น น้ำมัน ไข่ น้าองุ่น ปลา เนื้อ นมสด
นมสับ ต้อคฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา เอามาฉัน
ต้องปาจิตตีย์
๑๐. ภิกษุกินอาหารที่ไม่มีผู้ให้ คือ ยังไม่ได้รับประเคน ให้ล่วง
ทวารปากเข้าไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ฉันและไม้สัณฑ์

ข้อที่ควรกำหนดในบางสิกขาบท คือ

สิกขาบทในวรรคนี้ เกี่ยวกับโภชนะ คือของฉัน และในหลายสิกขา-
บท กล่าวถึงโภชนะ ๕ อย่าง จึงควรทราบโภชนะ ๕ อย่าง ดังนี้ คือ

๑. ข้าวสุก หมายถึง ธัญญาชาติทุกชนิดที่ใช้หุงหรือนึ่ง เช่น ข้าวเจ้า เป็นต้น

๒. กุมมาส หมายถึง ขนมหสดี ซึ่งเป็นของบูตได้ เมื่อล่วงกาล เช่น ขนมหสดี เป็นต้น

๓. สัตตฺ หมายถึง ขนมห้าง เช่น ขนมหันอับ

๔. ปลา หมายถึง เนื้อปลา รวมถึงสัตว์น้ำอื่น ๆ เช่น หอย กุ้ง เป็นต้น

๕. เนื้อ หมายถึง เนื้อของสัตว์บก รวมถึงนกประเภทที่ใช้เป็นอาหาร

ส่วนของจำพวกที่เคี้ยวอย่างอ่อนซึ่งเป็นประเภทผลไม้ และเงาต่าง ๆ เช่น ผลอมัน เป็นต้น เรียกว่า ขาหนียะ ไม่นับเข้าในโภชนะ แต่จัดเป็นประเภทอาหาร

สิกขาบทที่ ๑

โรงทาน หมายถึง สถานที่ซึ่งเขาจัดอาหารไว้เพื่อคนทั่วไป เช่น คนอนาถา คนเดินทาง เป็นต้น (มีอยู่ในสมัยโบราณแต่ในปัจจุบันไม่มี) ภิกษุฉันอาหารในโรงทานเช่นนี้ติดต่อกันตั้งแต่สองวันขึ้นไปไม่ได้ เว้นไว้แต่อาหาร

สิกขาบทที่ ๒

ฉันเป็นคณะ คือ ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ฉันรวมกันหรือไปรับ โภชนะในที่เดียวกันอันอาจเป็นการรบกวนชาวบ้านเกินไป สิกขาบทนี้มุ่งหมายไม่ให้ภิกษุรบกวนชาวบ้าน (แต่ในกรณีที่เกิดความสะดวก ข้อมฉันรวมกันได้ เช่น ในปัจจุบัน)

สิกขาบทที่ ๕

ห้ามภักติ หมายถึง การที่ภิกษุฉันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ห้ามโภชนะที่เขานำมาถวาย แสดงถึงการเสร็จภักติแล้ว จะฉันของเคี้ยวของฉันอีกไม่ได้ นอกจากของนั้นเป็นเดนของภิกษุใช้หรือทำวินัยกรรมแล้ว

ของเป็นเดนภิกษุใช้ คือ ของที่เหลือจากภิกษุใช้ฉันแล้ว

ของที่ทำวินัยกรรม คือ ของที่ทำให้เป็นกัมปัสสะ ถูกต้องตามวินัยกล่าวง่าย ๆ ก็คือทำพิธีให้เป็นเดนนั่นเอง โดยวิธีรับประเคนของแล้ว ฉันบ้างเล็กน้อย แล้วส่งให้ภิกษุฉันเสร็จห้ามภักติแล้ว เธอฉันของนั้นได้ แม้จะห้ามภักติแล้วก็ตาม

ความมุ่งหมายของสิกขาบทนี้ เพื่อกันภิกษุและน้ำใจของทายกไม่ให้เขาต้องอับอายเพราะการกระทำของพระภิกษุที่ทำให้ดูคล้ายกับว่า เขาไม่สามารถเลี้ยงเธอให้อิ่มหน้า

สิกขาบทที่ ๑๐

การประเคน เป็นข้อปฏิบัติสำหรับภิกษุเมื่อจะฉันอาหารต้องได้รับประเคน หรือมีผู้ถวายเสียก่อน เป็นการบังคับไม่ให้ภิกษุฉันของที่เจ้าของยังไม่ให้

การประเคนต้องพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๕ คือ

๑. ของไม่ใหญ่หรือหนักเกินไป
๒. ผู้ประเคนอยู่ภายในหัตถบาธ
๓. เขาน้อมของเข้ามา
๔. น้อมเข้ามาด้วยกาย ของเนื่องด้วยกาย หรือโยนก็ได้
๕. ภิกษุรับด้วยกายหรือด้วยของเนื่องด้วยกาย

จ. อเจลกวรรค ๑๐ สิกขาบท ๔

๑. ภิกษุให้ของ^๕ของฉนแก่^๕กับวชนอกศาสนาด้วย^๕มือของตน ต้องปาจิตตีย์
๒. ภิกษุชวนภิกษุอื่นไป^๕เที่ยววิณฑาตด้วย^๕กัน หวังจะประพฤตินาจาร ไล่^๕เรอกลับมาเสีย ต้องปาจิตตีย์
๓. ภิกษุนั่ง^๕แทรกแซงใน^๕ห้องนอนที่^๕สามกับภรรยา^๕อยู่ด้วย^๕กัน ต้องปาจิตตีย์
๔. ภิกษุนั่ง^๕ในห้องกับ^๕ผู้หญิง ไม่มี^๕ผู้ชายอยู่เป็น^๕เพื่อน ต้องปาจิตตีย์
๕. ภิกษุนั่ง^๕ในที่^๕แจ้งกับ^๕ผู้หญิงสองต่อ^๕สอง ต้องปาจิตตีย์
๖. ภิกษุรับ^๕นิมนต์ด้วย^๕โภชนะ^๕ทั้ง ๕ แล้วจะไป^๕ในที่อื่น จาก^๕ที่นิมนต์นั้น ใน^๕เวลาก่อน^๕ฉัน^๕ก็ดี ฉน^๕กลับมาแล้ว^๕ก็ดี ต้องลา^๕ภิกษุ^๕ที่^๕มอยู่^๕ใน^๕วัด^๕ก่อน^๕จึง^๕จะไป^๕ได้ ถ้าไม่^๕ลา^๕ก่อน^๕เที่ยว^๕ไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่^๕สมัย คือ จีวรกาล และเวลา^๕ทำ^๕จีวร
๗. ถ้าเขา^๕ปวารณา^๕ด้วย^๕บิณฑิย ๔ เพียง ๔ เดือน ฟัง^๕ขอเขา^๕ได้^๕เพียง^๕กำหนด^๕นั้น^๕เท่านั้น ถ้า^๕ขอ^๕ให้^๕เกิน^๕กว่า^๕กำหนด^๕นั้น^๕ไป ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่^๕เขา^๕ปวารณา^๕อีก หรือ^๕ปวารณา^๕เป็น^๕นิตย
๘. ภิกษุไป^๕ดู^๕กระบวน^๕ทัฬหี^๕ที่^๕เขา^๕ยก^๕ไป^๕เพื่อ^๕จะ^๕รบ^๕กัน ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่^๕มี^๕เหตุ
๙. ถ้า^๕มี^๕เหตุ^๕ที่จะ^๕ต้อง^๕ไป ฟัง^๕ไป^๕อยู่^๕ใน^๕กองทัพ^๕ได้^๕เพียง ๓ วัน ถ้า^๕อยู่^๕เกิน^๕กว่า^๕นั้น ต้องปาจิตตีย์
๑๐. ใน^๕เวลา^๕ที่^๕อยู่^๕ใน^๕กองทัพ^๕ตาม^๕กำหนด^๕นั้น ถ้า^๕ไป^๕ดู^๕เขา^๕รบ^๕กัน^๕ก็ดี ดู^๕เขา^๕ตรวจ^๕พล^๕ก็ดี ดู^๕เขา^๕จัด^๕กระบวน^๕ทัฬหี^๕ก็ดี ดู^๕หมู่^๕เสนา^๕ที่^๕จัด^๕เป็น^๕กระบวนแล้ว^๕ก็ดี ต้องปาจิตตีย์

ฉ. สุราปานวรรค ๑๐ สิกขาบท คือ

๑. ภิกษุดื่มน้ำเมา ต้องปาจิตตีย์
๒. ภิกษุจุกิกษุ ต้องปาจิตตีย์
๓. ภิกษุว่ายน้ำเล่น ต้องปาจิตตีย์
๔. ภิกษุแสดงความไม่เอื้อเฟื้อในวินัย ต้องปาจิตตีย์
๕. ภิกษุหลอนภิกษุให้กลัวผี ต้องปาจิตตีย์
๖. ภิกษุไม่เป็นไข้ คิดไฟให้เป็นเปลวเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นคิดก็ดี เพื่อจะผิง ต้องปาจิตตีย์ คิดเพื่อเหตุอื่น ไม่เป็นอาบัติ
๗. ภิกษุอยู่ในมัชฌิมประเทศ คือ จังหวัดกลางแห่งประเทศอินเดีย ๑๕ วันจึงอาบน้ำได้หนหนึ่ง ถ้ายังไม่ถึง ๑๕ วัน อาบน้ำ ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็น ในปัจฉิมประเทศ เช่น ประเทศเราอาบน้ำได้เป็นนิตย์ ไม่เป็นอาบัติ
๘. ภิกษุได้จีวรใหม่มา ต้องพินทุด้วยสี ๓ อย่าง คือ เขียวคราม โคลน ดำคล้า อย่างใดอย่างหนึ่งก่อน จึงนุ่งห่มได้ ถ้าไม่ทำพินทุก่อนแล้วนุ่งห่ม ต้องปาจิตตีย์
๙. ภิกษุวิกัปจีวรแก่ภิกษุหรือสามเณรแล้ว ผู้รับยังไม่ได้ถอน นุ่งห่มจีวรนั้น ต้องปาจิตตีย์
๑๐. ภิกษุซ่อนบิหาร คือ บาตร จีวร ผ้าปูนั่ง กล่องเข็ม ประคตเอว สิ่งใดสิ่งหนึ่งของภิกษุอื่น ด้วยคิดว่าจะล้อเล่น ต้องปาจิตตีย์

ข้อที่ควรกำหนดในบางสิกขาบท

สิกขาบทที่ ๒

คำว่า “จิ” ในสิกขาบทนี้ หมายถึง จิตขณนามอ หรือวัตถุอย่างอื่น เพื่อจะหยอกให้สะดุ้งหรือหัวเราะ เป็นการเล่นสนุก

สิกขาบทที่ ๘

ตามธรรมเนียมของภิกษุ เมื่อได้จีวร (รวมผ้าอื่นด้วย) ใหม่มา เวลาจะใช้ต้องทำพินทุ คือ ทำจุดที่มุมใดมุมหนึ่งเสียก่อน ตามปกติทำ ๓ จุด ดังนี้ . . . โดยมีความมุ่งหมายให้เป็นเครื่องหมายกำหนดจดจำอย่างหนึ่ง และเพื่อทำลายสีผ้า เป็นการคล้อยตามลู่ปฏิบัติ

แต่ในปัจจุบัน การทำพินทุกลายเป็นประเพณี คือ ทำพอให้เป็นพิธีเท่านั้น

สิกขาบทที่ ๙

การวิกัปจีวร คือ การทำจีวรให้มีสองเจ้าของ โดยยอมให้ผู้อื่นมีสิทธิในจีวรนั้นด้วย เป็นวิธีปฏิบัติทางวินัยเมื่อภิกษุมียาหลายผืนเกินจำนวน และเวลาท่อนุญาตให้มีได้ กล่าวคือ ภิกษุมียีวรได้เพียง ๓ ผืน (ไตรจีวร) เท่านั้น ถ้ามีมากกว่านั้น ต้องวิกัปภายใน ๑๐ วัน มิฉะนั้นจะต้องอาบัติสังกตภัยปาจิตตีย์ ผู้ที่รับวิกัปได้คือ ภิกษุ ภิกษุณี สิกขามาณา สามเณร หรือสามเณรี

ผู้ที่รับวิกัปแล้ว ย่อมมีสิทธิในจีวรนั้นเต็มที่เท่ากับภิกษุผู้เจ้าของ ดังนั้น ภิกษุผู้เจ้าของจะใช้จีวรที่วิกัปแล้วนี้ ต้องได้รับอนุญาตจากผู้ได้วิกัปก่อนเรียกว่า ถอนวิกัป ถ้านำมาใช้โดยไม่ถอนวิกัป ต้องปาจิตตีย์

ข. สัปปาลกวรรค ๑๐ สิกขาบท คือ

๑. ภิกษุจงใจฆ่าสัตว์ดิรัจฉาน ต้องปาจิตตีย์
๒. ภิกษุรู้อยู่ บริโภคเนื้อที่ฆ่าสัตว์ ต้องปาจิตตีย์
๓. ภิกษุรู้อยู่ว่า อริกรณสงฆ์ทำแล้วโดยชอบ รอฟนจนเพื่อทำใหม่ ต้องปาจิตตีย์

๔. ภิกษุอยู่ แกล้งปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุอื่น ต้องปาจิตตีย์
๕. ภิกษุอยู่ เป็นอุปัชฌาย์อุปสมบทกุลบุตร ผู้มีอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปี ต้องปาจิตตีย์
๖. ภิกษุอยู่ ชวนพ่อค้าผู้ชอนภาษี เดินทางด้วยกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์
๗. ภิกษุชวนผู้หญิงเดินทางด้วยกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์
๘. ภิกษุก่อวาทคดีกันธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ภิกษุอื่นห้ามไม่ฟัง สังฆสวดประกาศข้อความนั้นจบ ต้องปาจิตตีย์
๙. ภิกษุคบภิกษุเช่นนั้น คือ ร่วมกันก่อกบฏ ร่วมนอนก่อกบฏ ร่วมอุโบสถสังฆกรรมก่อกบฏ ต้องปาจิตตีย์
๑๐. ภิกษุเกลี้ยกล่อมสามเณร ที่ภิกษุอื่นให้ลบหลู่แล้ว เพราะโทษที่กล่าววาทคดีกันธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ให้เป็นผู้อุปัชฌาย์ก่อกบฏ ร่วมกันก่อกบฏ ร่วมนอนก่อกบฏ ต้องปาจิตตีย์

ข้อที่ควรกำหนดในบางสิกขาบท

สิกขาบทที่ ๒

การบริโภคน้ำ ในสิกขาบทนี้ หมายถึง การดื่ม รวมถึงการอาบและใช้อย่างอื่น ซึ่งจะทำให้สัตว์ในน้ำนั้นตายหรือเป็นอันตราย

สิกขาบทที่ ๔

อาบัติชั่วหยาบ ในสิกขาบทนี้ คือ อาบัติปาราชิก และสังฆาทิเสส ภิกษุใดปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุอื่นไว้ ทั้งที่รู้ว่าภิกษุนั้นต้องอาบัติดังกล่าวไม่บอกใคร เพื่อให้มีการดำเนินเรื่องตามวินัยต่อไป ย่อมต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ ๘

การกล่าวคำคันพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า คือ การดูหมิ่นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ภิกษุผู้กระทำเช่นนั้น จะต้องอาบัติกตมโหสถสงฆ์จำแนกเรื่องถึงชนที่สวดประกาศข้อความนั้นจบ

ณ. สหธรรมนิกวรรค ๑๒ สิกขาบท คือ

๑. ภิกษุประพฤตินาจาร ถูกภิกษุอื่นตักเตือน พุตผัดเพี้ยนว่า ยังไม่ได้ถามท่านผู้รู้ก่อน จักไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้ ต้องปาจิตตีย์
๒. ภิกษุอื่นทอ้งปาฏิโมกข์อยู่ ภิกษุแกล้งพูดให้เธอคลายอุตสาหะต้องปาจิตตีย์
๓. ภิกษุต้องอาบัติแล้วแกล้งพูดว่า เพิ่งรู้เดี๋ยวเองว่า ข้อนั้นมาในพระปาฏิโมกข์ ถ้าภิกษุอื่นรู้ยู่ว่า เธอเคยรู้มาก่อนแล้ว แต่แกล้งพูดกันเขาว่า พึงสวดประกาศความข้อนั้น เมื่อสงฆ์สวดประกาศแล้ว แกล้งทำไม่รู้ร้อก ต้องปาจิตตีย์
๔. ภิกษุโกรธ ให้ประหารแก่ภิกษุอื่น ต้องปาจิตตีย์
๕. ภิกษุโกรธ เจื่อมือดุจให้ประหารแก่ภิกษุอื่น ต้องปาจิตตีย์
๖. ภิกษุพ้องภิกษุอื่นด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ที่ไม่มีมูลความจริง ต้องปาจิตตีย์
๗. ภิกษุแกล้งก่อความรำคาญให้เกิดแก่ภิกษุอื่น ต้องปาจิตตีย์
๘. เมื่อภิกษุวิวาทกันอยู่ ภิกษุไปแอบฟัง เพื่อจะได้รู้ว่า เขาจะว่าอะไรตน หรือพวกของตน ต้องปาจิตตีย์
๙. ภิกษุให้ฉันทะ คือ เห็นชอบด้วย ในการทำสังฆกรรมที่เป็นธรรม ภายหลังกลับติเตียนสงฆ์ผู้ทำกรรมนั้น ต้องปาจิตตีย์

๑๐. ขณะร่วมประชุมสงฆ์ตัดสินเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ภิกษุยังไม่ให้ฉันทะ
ลูกหน้จากที่ประชุมนี้ ในขณะที่ตัดสินยังไม่เสร็จ ต้องปา-
จิตตีย์
๑๑. ภิกษุรวมกับสงฆ์ ให้จิวรแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งแล้ว ภายหลัง
กลับติเตียน บ่นว่าภิกษุนั้นว่า น้อมลากสงฆ์ไปตามใจชอบ ต้อง
ปาจิตตีย์
๑๒. ภิกษุอยู่ น้อมลากที่เขาน้อมไปจะถวายสงฆ์ มาเพื่อบุคคล
ต้องปาจิตตีย์

ข้อที่ควรกำหนดในบางสิกขาบท

สิกขาบทที่ ๓

สิกขาบทนี้ แสดงว่า ในทางวินัย ภิกษุจะแก้ตัวไม่ได้ว่า ตนไม่รู้
แล้วทำผิด เพราะเป็นหน้าที่ของตน ที่จะต้องสนใจศึกษาค้นคว้าสอบถาม
ด้วยตนเอง เหมือนในทางกฎหมายบ้านเมือง ผู้ทำผิดจะอ้างไม่ได้ว่า ตนทำ
ไปโดยไม่รู้จักกฎหมาย ถ้าการกระทำนั้นผิดกฎหมาย ย่อมจะเป็นความผิดอยู่
นั่นเอง

สิกขาบทที่ ๙, ๑๐, ๑๑

ทั้งสามสิกขาบทนี้ เกี่ยวกับการร่วมทำกิจบางอย่างในหมู่สงฆ์ หรือ
ภิกษุจำนวนมากซึ่งจำเป็นต้องมีระเบียบปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จผลดี ในการกระทำ
เช่นนั้น จำต้องเคารพมติของสงฆ์ ดังนั้น เมื่อเห็นชอบร่วมกันแล้ว
ภายหลังจะกลับเห็นเป็นอย่างอื่นย่อมฟังไม่ขึ้น และจะติเตียนสงฆ์ก็ไม่ได้

สิกขาบทที่ ๑๒

น้อมลากสงฆ์มาเพื่อบุคคล หมายถึง บอกหรือแนะนำ หรือกระทำ

การใด ๆ ให้เขานำลาภที่จะถวายสงฆ์ ไปถวายภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมิใช่ตน
(ถ้าให้เขาถวายแก่ตนต้องนิสัสกียปาจิตตีย์)

ญ. รตนวรรค ๑๐ ลิกขาบท คือ

๑. ภิกษุไม่ได้รับอนุญาต เข้าไปในห้องที่พระเจ้าแผ่นดินประทับอยู่
กับพระมเหสี ต้องปาจิตตีย์
๒. ภิกษุเห็นเครื่องบริโภคนของคฤหัสถ์ตกอยู่ จึงถือเอาเป็นของเก็บ
ได้เองก็ดี ให้ผู้อื่นถือเอาก็ดี ต้องปาจิตตีย์ (เว้นแต่ของนั้นตกอยู่ใน
ในวัด หรือในที่อาศัย ต้องเก็บไว้ให้แก่เจ้าของ ถ้าไม่เก็บต้อง
ทุกกณฺ)
๓. ภิกษุไม่บอกลาภิกษุที่มอยู่ในวัดก่อน เข้าไปบ้าน ในเวลาวิกาล
ต้องปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่การด่วน
๔. ภิกษุทำกลองเข็ม ด้วยกระดูกก็ดี ด้วยงาช้างก็ดี ด้วยเขาก็ดี
ต้องปาจิตตีย์ ต้องด้อยกลองเสียก่อนจึงแสดงอาบัติตก
๕. ภิกษุทำเตียงหรือตั้ง พิงทำให้มีไม้เท้าเพียง ๔ นิ้ว พระสุก
เว้นไว้แต่แม่แคร่ ถ้าทำให้เกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์ ต้องตัดให้
ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก
๖. ภิกษุทำเตียงหรือตั้งหุ้มหนัง ต้องปาจิตตีย์ ต้องรื้อเสียก่อน
จึงแสดงอาบัติตก
๗. ภิกษุทำผ้าปูนั่ง พิงทำให้ได้ประมาณ คือ ยาว ๒ คืบ พระ
สุกกว้างคืบหนึ่ง ชายคืบหนึ่ง ถ้าทำให้เกินกำหนดนั้น ต้อง
ปาจิตตีย์ ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อนจึงแสดงอาบัติตก
๘. ภิกษุทำผ้าปูนั่งปิดแผล พิงทำให้ได้ประมาณคือ ยาว ๔ คืบ

พระสุคต กว้าง ๒ คืบ ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตตีย์
ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก

๕. ภิกษุทำผ้าอาบน้ำฝน พึงทำให้ได้ประมาณ คือ ขาว ๖ คืบ
พระสุคต กว้าง ๒ คืบครึ่ง ถ้าทำให้เกินกำหนดนี้ ต้องปาจิตตีย์
ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อนจึงแสดงอาบัติตก

๑๐. ภิกษุทำจีวรเท่าจีวรพระสุคตก็ดี เกินกว่านั้นก็ดี ต้องปาจิตตีย์
ประมาณจีวรพระสุคตนั้น ขาว ๕ คืบพระสุคต กว้าง ๖ คืบ
ต้องตัดให้ได้ประมาณเสียก่อนจึงแสดงอาบัติตก

ข้อที่ควรกำหนดในบางสิกขาบท

สิกขาบทที่ ๒

เครื่องบริโภคนของคฤหัสถ์ในสิกขาบทนี้ มี ๒ อย่าง คือ

๑. รัตนะ ได้แก่ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ สีลา
แก้วประพาฬ เงิน ทอง แก้วทับทิม แก้วลาย

๒. ของที่สมมติว่าเป็นรัตนะ ได้แก่ เครื่องอุปโภค บริโภค
ของคฤหัสถ์ สิกขาบทนอกนี้ ส่วนมากเกี่ยวกับการทำบริวาร
บางอย่างของภิกษุ ซึ่งมีกำหนดประมาณตามพระพุทธานุญาตในแต่ละสิกขา
บท ข้อที่ควรกำหนดคือ ถ้าทำ (รวมถึงให้ทำ) เกินกำหนด
ประมาณ ต้องแก้ไขทำใหม่ จนได้ประมาณของสิ่งนั้นๆ จึงแสดง
อาบัติตก ต่างกับนิสสัคคียปาจิตตีย์ ที่มีข้อกำหนดว่า ต้องสละ
สิ่งนั้นๆ เสียก่อน จึงแสดงอาบัติตก

คำถามประจำบท

๑. ภิกษุนอนในห้องเดียวกับอนุปสัมบันได้หรือไม่ ? อย่างไร ?

๒. ภิกษุฉันของที่มิได้รับประเคนได้หรือไม่ ? เพราะเหตุไร ?

๓. ในการใช้เสนาสนะรวมถึงเตียงตั้ง เป็นต้น จะอย่างไรจึงจะไม่ต้องอาบัติ ?
๔. ผ้าที่ได้มาใหม่จะต้องทำอะไรก่อนที่จะใช้ ?
๕. ภิกษุบริโภคน้ำที่มัตว์สัตว์ได้หรือไม่ ? เพราะเหตุไร ?
๖. สิกขาบทใดบ้างในปาจิตตีย์ ภิกษุในสมัยปัจจุบันไม่มีโอกาสได้ละเมิด ?
๗. จงยกตัวอย่างสิกขาบทหลาย ๆ ข้อมาประกอบคำอธิบายให้เห็นว่าพระวินัยมีความสำคัญแก่พระสงฆ์ และฝึกภิกษุให้รู้จักรับผิดชอบต่อส่วนรวม ?
๘. พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ภิกษุเป็นผู้มีกนน้อย สันโดษ จงยกสิกขาบทต่าง ๆ มาแสดงประกอบให้เห็นว่าพระวินัยสนับสนุนหลักธรรมข้อมีกนน้อย สันโดษนั้น
๙. พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ มั่นคง ยืนนานก็เพราะพุทธบริษัททั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สิกขาบทใดบ้างที่จะช่วยให้ท่านระมัดระวังตัวในการเกี่ยวข้องกับชาวบ้าน เพื่อรักษาศรัทธาของเขาและไม่ทำให้เขาเระอาที่จะอุปถัมภ์บำรุง?
๑๐. หน้าที่โดยตรงของพระภิกษุต่อคฤหัสถ์ ก็คือ การให้ธรรมทาน แต่การให้ธรรมทานนั้น จะเป็นไปโดยชอบธรรมต่อเมื่อกระทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ มีจิตเมตตาหวังประโยชน์แก่เขาอย่างแท้จริง ในทางพระวินัยมีสิกขาบทใดบ้างที่ช่วยเน้นให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมุ่งหมายให้พระภิกษุระมัดระวังตน ในทางเช่นนี้หรือป้องกันมิให้มีการใช้ธรรมทานเป็นข้ออ้างเพื่อทำการอย่างอื่น ?

บทที่ ๑๒

ปาฏิเทสนียะ ๔^๑

ปาฏิเทสนียะ แปลว่า ฟังแสดงคืน เป็นสิกขาบทที่สามในพระ
ปาฏิโมกข์ มี ๔ สิกขาบท คือ

๑. ภิกษุรับของเคี้ยวของฉัน จากมือภิกษุผู้มิใช่ญาติ ด้วยมือของ
ตน มาบริโภคนั้น ต้องปาฏิเทสนียะ
๒. ภิกษุฉันอยู่ในที่นิมนต์ ถ้ามีภิกษุอื่นมาบอกให้ทายกถวายสิ่งนั้น
สิ่งนี้ ฟังไล่ภิกษุอื่นนั้นให้ลอบไปเสีย ถ้าไม่ไล่ ต้องปาฏิเทสนียะ
๓. ภิกษุไม่เป็นไข้ ไม่ได้รับนิมนต์ รับของเคี้ยวของฉัน ในสกุล
ที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสาะ มาบริโภคนั้น ต้องปาฏิเทสนียะ
๔. ภิกษุอยู่ในเสนาสนะป่า เป็นที่รังเกียจหมกข์ ไม่เป็นไข้ รับของ
เคี้ยวของฉัน ทายกนำมาถวายโดยมิได้บอกให้ทราบล่วงหน้า
ก่อน ด้วยมือของตน มาบริโภคนั้น ต้องปาฏิเทสนียะ

ข้อควรกำหนด

สิกขาบทที่ ๑

สิกขาบทนี้ มุ่งหมาย ไม่ให้ภิกษุทำความลำบากเกี่ยวกับอาหารแก่
ภิกษุอื่นเพราะภิกษุอื่นตามปกติมีถากน้อยอยู่แล้ว

สิกขาบทที่ ๒

สิกขาบทนี้ ป้องกันมิให้เขาเข้าใจผิด คิดว่าภิกษุกับภิกษุณี มีส่วน
ได้ส่วนเสียด้วยกัน

สิกขาบทที่ ๓

สกุลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสาะ คือ สกุลที่มีศรัทธาแก่กล้า แต่มี
โภคทรัพย์น้อย ถ้าภิกษุไปยังสกุลเช่นนั้น ถึงเขาไม่มีของถวาย เขาก็จะต้อง
วิ่งเต็นหามาถวายจนได้ เพราะมีศรัทธาแก่กล้าอยู่แล้ว ดังนั้น เพื่อไม่ให้
เป็นการรบกวนเขา สงฆ์จึงสมมติสกุลเช่นนั้นเป็นเสาะ ภิกษุจะเข้าไปโดยที่
เขาไม่ยินยอมไม่ได้ ยกเว้นแต่อาพาธ

สิกขาบทที่ ๔

ในเสนาสนะป่า อาจมีภัยหลายอย่าง เช่น โจรภัย เป็นต้น เมื่อ
ทายกนำของไปถวาย โดยไม่มีการบอกกันระวางภัยก่อน ก็อาจได้รับอันตราย
ได้ แต่เมื่อเขาบอกให้ทราบล่วงหน้า ภิกษุก็จะได้เตือนให้เขาระวังหรือหา
ทางป้องกันอันตรายได้ ดังนั้น การที่ภิกษุไม่รับของที่เขานำมาถวายโดยไม่
ได้บอกให้ทราบล่วงหน้าก่อน ก็เท่ากับเป็นการป้องกันอันตรายที่จะเกิดจาก
เหตุนี้ ต้องบอกให้ทราบก่อนนำของมาถวาย และได้มีโอกาสเตรียมระวัง
ป้องกันอันตราย

วิधिปฏิบัติในปาฏิเทสนียะ

เมื่อล่วงละเมิดสิกขาบทในปาฏิเทสนียะ ภิกษุต้องแสดงคืนโดยบอก
แจ้งให้เขาทราบในที่นั้นว่า นี่แน่ท่าน ข้าพเจ้าต้องสิ่งที่น่าตำหนิ ไม่เป็นที่
สบาย อันจะต้องแสดงคืน ข้าพเจ้าขอแสดงคืนสิ่งนั้น

คำถามประจำบท

๑. สกุลที่สงฆ์สมมติเป็นเสาะ คือสกุลเช่นไร ?
๒. ทำไมจึงไม่ให้ภิกษุรับของเคี้ยวของฉันจากมือภิกษุณีมาบริโภค ?

บทที่ ๑๓

อธิกรณ์สมณะ ๗

อธิกรณ์สมณะ คือ วัธระบอธกรณ หรือคตต่าง ๆ หรือวัธดำเนิน
การจัดทำ เรื่องที่ต้องจัดต้องทำให้เรียบร้อยเสร็จสิ้น มี ๗ อย่าง คือ

๑. สัมมุขาวินัย วัธระบอธกรณหน้ากัน หมายถึง วัธบอธกรณอย่าง
เปิดเผย ต่อหน้าผู้เกี่ยวข้อง คือ

๑) พร้อมหน้าสงฆ์ คือ ภิกษุประชุมครบจำนวนเป็นองค์สงฆ์
ตามกำหนดสำหรับการนั้น ๆ

๒) พร้อมหน้าบุคคล คือ ผู้เกี่ยวข้องในเรื่องนั้น อยู่พร้อมหน้า
กัน เช่น พร้อมหน้าโจทก์และจำเลย เป็นต้น

๓) พร้อมหน้าวัตถุ คือ วินิจฉัยอธิกรณ์ โดยยกเรื่องที่เกิดขึ้น
นั้นวินิจฉัยขาด

๔) พร้อมหน้าธรรมวินัย คือ วินิจฉัยถูกต้องตามธรรมวินัย

๒. สติวินัย วัธระบอธกรณเป็นหลัก ใช้เฉพาะกับพระอรหันต์ซึ่ง
มีสติสมบูรณ์แล้วเท่านั้น สงฆ์ประกาศให้สติวินัยแก่ท่าน ใคร
จะยกเรื่องมาโจทท่านไม่ได้

๓. อมูพหวินัย วัธบอธกรณสำหรับภิกษุที่หาบบ้าแล้ว คือ ถ้า
ภิกษุบ้าถูกโจท ในขณะที่เป็นบ้า เมื่อเธอหาบบ้าแล้ว สงฆ์
วัธบอธกรณด้วยวัธนี้ ไม่ถือว่าเธอต้องอาบัติ โจทเป็นอัน
ตกไป

๔. ปรักฎญาตกระณะ ระวังโดยวิธีปรับอาบัติตามคำปรักฎญาของ
จำเลย
๕. เขุยกุยสัฎฐา ระวังโดยถือเสียงข้างมากเป็นสำคัญ ในกรณี
ที่ต้องออกเสียงลงมติวินิจฉัย
๖. ตัฎสปปาเปยสัฎฐา ระวังโดยลงโทษแก่ผู้ทำผิด ด้วยวิธีเพิ่มโทษ
ให้แก่ผู้ทำความผิดซ้ำหรือลงโทษแก่ผู้ทำความผิดที่ไม่ยอมรับ แต่
มีหลักฐานยืนยันว่าผิด
๗. ตินวัตถารกวินัย ระวังโดยวิธีประนีประนอม หรือออมชอม
ทั้ง ๒ ฝ่าย

วิธีระงับอธิกรณ์

อธิกรณ์ที่จะระงับด้วยวิธีดังกล่าวข้างต้นนั้น มี ๔ อย่าง คือ

๑. วิวาทาธิกรณ์ วิวาทโต้เถียงกันเกี่ยวกับธรรมวินัย
 ๒. อนูวาทาธิกรณ์ โง่ทกันด้วยอาบัติ
 ๓. อาปัตตาทิกรณ์ การต้องอาบัติหรือถูกปรับอาบัติ ซึ่งจะต้อง
ดำเนินการตามวิธีที่จะออกจากอาบัตินั้น ๆ เพื่อให้พ้นโทษ
 ๔. กิจจาธิกรณ์ กิจที่สงฆ์จะพึงทำ เช่น อุปสมบท เป็นต้น
ในอธิกรณ์ ๔ อย่างนี้ ระวังด้วยวิธีดังนี้
 - วิวาทาธิกรณ์ ระวังด้วยเขุยกุยสัฎฐา
 - อนูวาทาธิกรณ์ ระวังด้วยสติวินัย อมุฬหวินัย
และตัฎสปปาเปยสัฎฐา
 - อาปัตตาทิกรณ์ ระวังด้วยปรักฎญาตกระณะ และ ตินวัตถารกวินัย
 - กิจจาธิกรณ์ ระวังด้วยสัมมุขาวินัย
- อนึ่ง สัมมุขาวินัย ระวังอธิกรณ์ได้ทุกอย่าง

คำถามประจำบท

๑. อธิกรณสมณะคืออะไร ?
๒. สัมมุขวินัยคืออะไร ?
๓. อนุวาทธิกรณ ระวังอย่างไร ?
๔. วิวาทธิกรณ ระวังด้วยวิธีอะไร ?
๕. อมพหวินัยคืออะไร ?

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์การศาสนา
นายพยุ่ง ทิพย์เนตร ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. ๘๑๒๓๕๑
วันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

